

Handboek NVT

Leeswijzer Taalleesland
Nederlands voor het basisonderwijs
op Aruba (klas 3-klas 6)

Leerjaar 6

Thema 10

Alles verandert!

Colofon

Lidwina Solognier-Lamper (projectleider)

Roelien Hofman

Mirella Wijngaarden

Judith Schnieders

Laura Tonk

Marion Lopez

Wiljan Megens

Met dank aan:

Colegio Conrado Coronel, Colegio San Hose, Frans Teunissen, Aurita Arends, Magriet Pourier, Merle Sint Jago, Alexandra Tromp

Met dank aan:

Colegio Conrado Coronel, Colegio San Hose, Frans Teunissen, Aurita Arends, Magriet Pourier, Merle Sint Jago-del Prado

Uitgegeven door afdeling Curriculum, Directie Onderwijs Aruba

Opdrachtgever: Proyecto Scol Multilingual (PSML)

Handboek NVT**Alles verandert!**

Dit handboek van thema 10 'Alles verandert!' is onderdeel van het 'Handboek NVT', een aanpassing van de methode Taalleerland voor het vak Nederlands in het Arubaanse onderwijs klas 3-6.

Naast de methode is er een Handboek geschreven met de onderdelen: woordenschat, luisteren en spreken, leesbegrip, stellen, taalbeschouwing en spelling. Daarnaast wordt er in de lessen tijd ingeruimd voor lezen.

De aanpassing betreft onder andere het aantal lessen in verband met de beschikbare lestijd voor het Nederlands in de Scol Multilingual. Bij deze aanpassing is rekening gehouden met het feit dat de leerlingen in de moedertaalmethode 'Festival di Idioma' de taalvaardigheden zullen leren waarop het onderwijs in het Nederlands aansluit.

Andere aanpassingen zijn er met betrekking tot de context: aanpassing aan de Arubaanse context of een verduidelijking van de context met behulp van beelden.

Ook komen taalverschillen Papiamentu – Nederlands aan bod in de desbetreffende lesuitwerkingen, bijvoorbeeld bij verschil in woord- of zinsbouw.

Veel taalplezier!

De projectgroep.

Inhoud Handboek NVT thema 10

Colofon	2
Inhoudsopgave	5
Thema-inleiding	7
Overzicht lesdoelen	8
Lessen	11 - 116

Bijlagen

- Toetsbladen thema 10
- Controle toets dictee thema 10
- Alfabetische woordenlijst thema 10
- Spellinghulp

Thema-inleiding**Alles verandert!**

Allerlei zaken die aan verandering onderhevig zijn, komen in dit thema aan de orde. Taal verandert. Zo wordt er ruim aandacht geschonken aan de ontwikkeling van de kindertaal. Snelle veranderingen hebben zich de afgelopen tijd voorgedaan op het gebied van betaalmiddel: het plastic geld is niet meer weg te denken. Ook het vervoer is in de loop van deze eeuw ingrijpend veranderd, bijvoorbeeld van stoomtrein tot flitstrein. Natuurlijk willen we graag weten wat de toekomst voor ons verborgen houdt. Toekomstvoorspellers, horoscopisten en futurologen proberen elk op hun manier een tipje van de sluier op te lichten. Ten slotte wordt aandacht gevraagd voor sciencefictionboeken waarin vaak een fantastisch beeld van de toekomst wordt getekend. Dat die fantasieën soms zo gek nog niet zijn, hebben de verhalen van Jules Verne ons geleerd. Al met al is dit een thema dat leerlingen aan het denken kan zetten over de vraag of alles wat zij waarnemen en beleven wel zo vanzelfsprekend is.

Ieder thema bestaat uit 20 lessen. De lessen 1-4, 6-9, 11-14 zijn taallessen, waarin het lezen van teksten is geïntegreerd; de lessen 5, 10 en 15 zijn spellingslessen; lessen 16/17 zijn toetslessen; lessen 18/19 zijn herhalings-/verdiepingslessen; in les 20 wordt het thema afgesloten.

De leerlingen beheersen aan het eind van thema 10 de volgende taalvaardigheden:

Woordenschat

- het passief en actief kennen van de doelwoorden van thema 10;
- het herkennen van betekenisrelaties tussen de doelwoorden van thema 10.

Taalbeschouwing

- het begrijpen wat de voegwoorden voordat, nadat, totdat, terwijl, zolang, zodra, sinds en sedert betekenen en hiermee zinnen maken.

Leesbegrip

- het toepassen van Leeswijzer 3.

Spelling

- het schrijven van woorden die met een *b* die als /p/ worden uitgesproken;
- het toepassen van de juiste werkwoordvormen;
- het schrijven van woorden met accenttekens;
- het schrijven van bijzondere inprentwoorden op de juiste manier.

Stellen

- het herschrijven van een verhaal met een goede afwisseling van beschrijving en dialoog.

Overzicht lesdoelen		
Week 1		
Les 1	Woordenschat	- De leerlingen breiden hun woordenschat uit met de woorden <i>het lesrooster, de mentor, het tussenuur</i> en <i>de vakleerkracht</i> .
	Luisteren en spreken	- De leerlingen praten met elkaar over het thema 'Alles verandert!' - De leerlingen luisteren naar en reageren op een voorgelezen verhaal.
Les 2	Woordenschat	- De leerlingen breiden hun woordenschat uit met de woorden <i>volstrekt, vrijwel, en een weerwoord geven</i> .
	Leesbegrip	- De leerlingen oefenen het toepassen van de volgende leesstrategieën bij zakelijke teksten: - stoppen bij een moeilijke passage; eventueel herlezen en jezelf vragen stellen; - de tekststructuur vaststellen; - inferenties maken; - betekenis geven aan onbekende woorden en begrippen; - op de inhoud en de taalaanpak reflecteren; - De leerlingen oefenen het toepassen van Leeswijzer 3.
Les 3	Woordenschat	- De leerlingen breiden hun woordenschat uit met de woorden <i>de onderneming, de maatschappij, de eenmanszaak, de maatschap, de vloot, de bemanning</i> en <i>de schipbreuk</i> .
	Taalbeschouwing	- De leerlingen kennen de voorzetsels rond, sinds en sedert en hun betekenis. - De leerlingen oefenen het gebruiken van de voegwoorden voordat, nadat, totdat, terwijl, zolang, zodra, sinds en sedert en maken hier zinnen mee.
Les 4	Stellen	- De leerlingen oefenen het schrijven van dialogen. - De leerlingen oefenen het geven van beschrijvingen. - De leerlingen oefenen het schrijven vanuit verschillende perspectief.
Les 5	Spelling	- De leerlingen oefenen het schrijven van woorden met een <i>b</i> die als <i>/p/</i> worden uitgesproken. - De leerlingen oefenen het schrijven van werkwoordvormen.
Week 2		
Les 6	Woordenschat	- De leerlingen breiden hun woordenschat uit met de woorden <i>ernaar uitzien, er tegenop zien, optimistisch</i> en <i>pessimistisch</i> .
	Leesbegrip	- De leerlingen oefenen het toepassen van de volgende leesstrategieën bij zakelijke teksten: - stoppen bij een moeilijke passage; eventueel herlezen en jezelf vragen stellen; - de tekststructuur vaststellen; - inferenties maken; - betekenis geven aan onbekende woorden en begrippen; - op de inhoud en de taalaanpak reflecteren; - De leerlingen oefenen het toepassen van Leeswijzer 3.
Les 7	Woordenschat	- De leerlingen breiden hun woordenschat uit met de woorden <i>de grondstof, het productieproces, fabriceren, het eindresultaat, de dampkring, gassen</i> en <i>bestand zijn tegen</i> .
	Luisteren en Spreken	- De leerlingen oefenen het vaststellen van de alineaverdeling van een voorgelezen tekst. - De leerlingen oefenen het kort typeren van elke alinea.
Les 8	Woordenschat	- De leerlingen breiden hun woordenschat uit met de woorden <i>de categorie, de grafiek, inventariseren</i> en <i>de tabel</i> .
	Taalbeschouwing	- De leerlingen oefenen het aanwijzen van het lijdend voorwerp in zinnen in een onvoltooide en voltooide tijd. - De leerlingen oefenen het aanwijzen van een bijwoordelijke bepaling in zinnen met een lijdend voorwerp.
Les 9	Stellen	- De leerlingen oefenen het schrijven van dialogen. - De leerlingen oefenen het geven van beschrijvingen. - De leerlingen oefenen het schrijven vanuit verschillend perspectief.
Les 10	Spelling	- De leerlingen oefenen het schrijven van werkwoordvormen. - De leerlingen oefenen het schrijven van woorden met accenttekens.

Week 3		
Les 11	Leesbegrip	- De leerlingen oefenen het analyseren van verhalen en gedichten, onder andere met behulp van Leeswijzer 3.
Les 12	Woordenschat	- De leerlingen breiden hun woordenschat uit met de woorden <i>de aansluiting</i> , <i>voorbereiden op</i> en <i>de doorstroommogelijkheden</i> .
	Taalbeschouwing	- De leerlingen oefenen het splitsen van samengestelde zinnen in korte zinnen. - De leerlingen oefenen het maken van samengestelde zinnen met behulp van gegeven voegwoorden. - De leerlingen oefenen de betekenis van de voegwoorden, indien, in plaats van, behalve (dat), ofschoon en tenzij.
Les 13	Woordenschat	- De leerlingen breiden hun woordenschat uit met de woorden <i>adviseren</i> , <i>de astroloog</i> , <i>bijgelovig</i> , <i>de futuroloog</i> , <i>de horoscoop</i> , <i>de toekomst voorspellen</i> , <i>de waarzegster</i> en <i>de wetenschapper</i> .
	Stellen	- De leerlingen oefenen het samenvatten van een weettekst. - De leerlingen maken kennis met een open en een gesloten verhaaleinde.
Les 14	Woordenschat	- De leerlingen breiden hun woordenschat uit met de woorden <i>de techniek</i> , <i>de scheikunde</i> en <i>de natuurkunde</i> .
	Taalbeschouwing	- De leerlingen oefenen met de aanwijzende voornaamwoorden 'deze/die' en 'dit/dat' en dat ze verwijzen naar respectievelijk de- en het-woorden. - De leerlingen oefenen met 'deze' en 'dit' en dat ze gebruikt worden voor wat dichterbij is en oefenen met 'die' en 'dat' en dat ze gebruikt worden voor wat verderaf is. - De leerlingen oefenen het gebruik van de aanwijzende voornaamwoorden 'zulk', 'zulke' en 'zo'n'. - De leerlingen oefenen de klinkerverandering bij werkwoorden in de verleden tijd.
Les 15	Spelling	- De leerlingen oefenen het schrijven van bijzondere inprentwoorden. - De leerlingen oefenen het schrijven van werkwoordsvormen.
Week 4		
Les 16/17	Diagn. toets	
	Spelling	- het schrijven van woorden die met een <i>b</i> die als <i>/p/</i> worden uitgesproken - het toepassen van de juiste werkwoordvormen - het schrijven van woorden met accenttekens - het schrijven van bijzondere inprentwoorden op de juiste manier schrijven
	Stellen	- het herschrijven van een verhaal met een goede afwisseling van beschrijving en dialoog
	Taalbeschouwing	- het begrijpen wat de voegwoorden <i>voordat</i> , <i>nadat</i> , <i>totdat</i> , <i>terwijl</i> , <i>zolang</i> , <i>zodra</i> , <i>sinds</i> en <i>sedert</i> betekenen en hiermee zinnen maken
	Leesbegrip	- het toepassen van Leeswijzer 3
	Woordenschat	- de woorden van de Woordclusters zowel passief als actief beheersen - de betekenisrelaties tussen de woorden van Woordclusters beheersen
Les 18/19	Herh./verdieping	
	Spelling	- getoetste doelen
	Leesbegrip	- getoetste doel
	Taalbeschouwing	- getoetste doelen
	Woordenschat	- getoetste doel
	Verdieping	- een aantal doelen dat bij de lessen Taalbeschouwing aan de orde is gekomen
Les 20	Thema-afsluiting	- De leerlingen schrijven een gezamenlijke tekst met betrekking tot het thema 'Alles verandert!' - De leerlingen passen themawoorden toe.

Lesinhoud

- De leerlingen breiden hun woordenschat uit met de woorden **het lesrooster**, **de mentor**, **het tussenuur** en **de vakleerkracht**.
- De leerlingen praten met elkaar over het thema 'Alles verandert!'
- De leerlingen luisteren naar en reageren op een voorgelezen verhaal.

Materiaal

Klassikaal

- Woordweb 1, Woordspoor 1 (groep 8, thema 6 'Ha, die brugpieper!')

Individueel

- Werkboek 10, bladzijde 1 t/m 4

Voorbereiding

- U zet het filmpje 'Nu is alles anders, zoals altijd. Verandering is normaal.' klaar: <http://www.schooltv.nl/video/nu-is-alles-anders-zoals-altijd-verandering-is-normaal>.
- U zet het filmpje 'Mr. Right. Voorbereiden op de brugklas.' klaar: <http://www.schooltv.nl/video/mr-right-voorbereiden-op-de-brugklas>.

Betekenis van woorden

het lesrooster:	Op een lesrooster staat wanneer welke lessen worden gegeven.
de mentor:	Een mentor is iemand die een groep leerlingen in het voortgezet onderwijs begeleidt en helpt bij problemen.
het tussenuur:	Een tussenuur in het voortgezet onderwijs is een vrij uur tussen twee lessen.
de vakleerkracht:	Een vakleerkracht is iemand die veel van een vak weet en daar les in geeft, bijvoorbeeld een vakleerkracht Spaans of Engels.

Start**5**

U zegt:

"In de moderne wereld waarin we leven veranderen er elke dag wel weer allerlei dingen. Van sommige van deze veranderingen merk je niets of nauwelijks iets, maar van andere weer wel. Wie kan er een aantal veranderingen noemen waarvan je iets merkt? Wie kan er veranderingen noemen waarvan je niets merkt?"

(U kunt nu eventueel het filmpje 'Nu is alles anders, zoals altijd. Verandering is normaal.' <http://www.schooltv.nl/video/nu-is-alles-anders-zoals-altijd-verandering-is-normaal>) laten zien.

Het laatste thema van dit schooljaar gaat over veranderingen: 'Alles verandert!' Het gaat daarbij niet alleen over de toekomst, maar ook over hoe het vroeger was en hoe het nu is. Voor jullie gaat er binnenkort heel wat veranderen. Wie weet wat ik bedoel?

Kern – Instructie 1

10

U zegt:

“In deze les praten we over wat jullie te wachten staat als je volgend schooljaar naar het voortgezet onderwijs gaat. Eerst lees ik daarover een verhaal voor. Daarna vertellen jullie wat je al weet van de school waar je graag naartoe wilt.”

U leest de volgende tekst voor:

Eliza en Laura zetten voor het eerst een stap binnen de school waar ze na de zomervakantie naar toe zullen gaan. Nieuwsgierig kijken ze rond. Wat ziet het er anders uit dan hun oude vertrouwde basisschool!

Ze maken een deur open en komen vervolgens in de hal.

“Koffie mevrouw?” vraagt een meneer achter een bar en geeft Laura’s moeder een kopje koffie. Eliza en Laura mogen kiezen tussen koffie en frisdrank. Er stapt een meisje van een jaar of zestien op hen af. Ze heeft lang donker haar en draagt een neusknopje.

“Hallo, ik ben Annemarie, ik zit in de 4^e klas van de havo en zal jullie rondleiden door de school. Want anders kun je wel verdwalen zo’n eerste keer.”

Ze lopen naar een grote zaal waar kinderen en ouders aan tafels zitten te praten en te drinken. Op het podium speelt een bandje. “Dit is de aula. Hier kun je zitten wanneer je pauze of een tussenuur hebt.” Ze volgen Annemarie de trap op en wandelen door een lange gang. Links en rechts staan deuren van klaslokalen open. Overal zijn kinderen en vaders en moeders die net als zij op verkenningstocht zijn. De lokalen zien er niet allemaal gelijk uit. De tafels en stoelen staan in een kring, in rijen of in groepen. Hier en daar hangen posters aan de muur.

Laura stoot Eliza aan en gniffelt: “Moet je die grote man zien! Hij moet bukken anders knalt hij met zijn hoofd tegen die versieringen aan!” Annemarie hoort het en lacht: “Zei je man?”

Joshua, kom eens hier!” Ze pakt de meisjes bij de schouders en zegt: “Ik zal jullie even aan hem voorstellen. Joshua zit bij mij in de klas.” Met een rood hoofd kijken Laura en Eliza omhoog in het gezicht van de reus. Hij lacht: “Toen ik voor het eerst op school kwam, was ik net zo groot als jullie hoor! Dus pas maar op, over een paar jaar...”

“Hoe oud ben je?” vraagt Laura’s moeder nieuwsgierig.

“Zeventien.” Lachend loopt hij bij hen vandaan. Annemarie zwaait een deur open en zegt: “Dit is een scheikundelokaal, maar dat kun je wel zien. Hier doen we verschillende proeven.”

Eliza, Laura en haar moeder kijken bij een jongen die een proefje doet. Daarna laat Annemarie hun het tekenlokaal, het natuurkundelokaal en het muzieklokaal zien. “Hé Annemarie! Wil jij even een nummer zingen?” vraagt een jongen met een donkere snor en baard en een lange staart in zijn nek. Hij pakt zijn gitaar en begint te spelen. De drummer en het meisje achter de synthesizer spelen mee. Annemarie grijpt de microfoon en gaat zingen.

Eliza en Laura gaan bij de andere kinderen op de grond zitten luisteren. Laura’s moeder staat in een hoek van het lokaal bij een groepje ouders. Een paar ouders houden hun handen voor de oren. Laura schreeuwt vlakbij Eliza’s oor: “Wauw, was de vakantie maar voorbij!”

Heleen Vissinga

U laat een of twee leerlingen een korte samenvatting van het verhaal geven. (Eliza, Laura en haar moeder bezoeken een open dag van de nieuwe school en krijgen daar een rondleiding van Annemarie.)

Daarna zegt u:

“Als je goed geluisterd hebt, heb je in het verhaal heel wat verschillen tussen onze basisschool en die andere school kunnen horen. Wie kan er een paar opnoemen?” Het is de bedoeling dat er nu alleen gegevens uit het verhaal genoemd worden (tussenuren, aula, klaslokalen, vaklokalen).

Vervolgens zegt u:

“Over een paar maanden gaan jullie allemaal naar het voortgezet onderwijs. Wie heeft daar al zin in? Of geen zin in?”

U laat de leerlingen reageren en probeert achter de motieven van de antwoorden te komen; sommige leerlingen zijn toe aan een nieuwe uitdaging, maar er zullen ook leerlingen zijn die opzien tegen de grote veranderingen.

Daarna laat u de leerlingen zo concreet mogelijk vertellen wat volgens hen de verschillen met **hun** basisschool zijn. Eventueel stimuleert u met gerichte vragen:

- “Ben je al eens op die school geweest? Hoe was dat?”
- Hoe ga je naar die school toe?
- Heb je enig idee hoeveel leerlingen op die school zitten? (en bij ons op school?) Lijkt je dat leuk als er veel meer leerlingen zijn?
- In het voortgezet onderwijs krijg je allemaal nieuwe vakken erbij. Wie kan er al een paar noemen? Heb je enig idee waar die over gaan?”

Aan de orde kunnen ook nog komen:

- de term ‘brugpieper’ of een lokale variant
- vaklokalen (net zoals basisscholen bijvoorbeeld een computerlokaal en een gymzaal);
- vakleerkrachten;
- tussen de lesuren soms wisselen van lokaal;
- de mentor;
- het verschijnsel dat je nu de oudste van de school bent en straks de jongste;
- lesroosters;
- conciërge;
- proefwerkweken.

Het is daarbij de bedoeling dat de leerlingen zoveel mogelijk zelf een toelichting geven, bijvoorbeeld aan de hand van ervaringen van oudere broers of zussen.

Kern – Instructie 2

15

U vertelt:

“Iedere dag komt het weer een stukje dichterbij: jullie zijn nu hard op weg om echte brugklassers te worden. Nu zit je nog op een vrij kleine school en heb je maar één leerkracht. Straks is dat helemaal anders. Ieder lesuur wissel je van **vakleerkracht**. Een **vakleerkracht** is iemand die veel van een vak weet en daar les in geeft. Omdat je ieder uur wisselt van **vakleerkracht**, wissel je ook van lokaal. Dat is in de eerste week flink zoeken om erachter te komen waar al die lokalen te vinden zijn! Je rent je rot, met je zware rugzak. Als je het even niet meer ziet zitten of hulp nodig hebt, kun je **de mentor** opzoeken. Iedere klas heeft zijn eigen **mentor**. Een mentor is iemand die een groep leerlingen

begeleidt en helpt bij problemen.

Gelukkig kun je soms even uitblazen tijdens een **tussenuur**. Een **tussenuur** is een vrij uurtje tussen de lessen. Wanneer je welke les hebt en van wie, lees je af op je **lesrooster**. Op een **lesrooster** staat wanneer welke lessen worden gegeven, de tijd en de naam van de leerkracht.”

U bespreekt de betekenissen van de nieuwe woorden aan de hand van het Woordweb.

U kunt de volgende vragen stellen:

- Wie van jullie heeft al rondgekeken op de school waar je straks naartoe gaat? Wat viel je op? (Als je bij meerdere hebt gekeken, welke verschillen zijn je opgevallen?)
- De meningen verschillen erover: De een begint liever meteen om half acht en gaat zonder **tussenuren** het liefste door, om zo vroeg mogelijk thuis te zijn. De ander is juist blij met het eerste uur vrij en wat **tussenuren**, ook al is hij dan later thuis. Wat lijkt jou het fijnst en waarom?
- **De mentor** helpt je met problemen, als je dat wilt. Het kan gaan om problemen thuis, of met leren, met medeleerlingen, of met een van je vakleerkrachten. Ga jij met **de mentor** praten als je problemen hebt, denk je? (Het zal behalve van het kind, afhangen van de vertrouwensband tussen **mentor** en leerling. Leerlingen kunnen een **mentor** niet zelf kiezen.)

U neemt kort opdracht 1 op bladzijde 2 van het Werkboek samen door. De leerlingen maken deze opdracht zelfstandig.

extra opdrachten: - Werkboek, opdracht 2, bladzijde 3 en 4.

U bespreekt de antwoorden van de opdrachten samen met de leerlingen.

Afsluiting

5

U zegt:

“Als je in klas 6 zit, moet je een nieuwe school kiezen. Dat is lastig. Ook is het best eng dat je straks brugklasser bent en alles anders wordt op school. In dit filmpje krijg je een paar handige tips.”

Daarna start u het filmpje ‘Mr.Right. Voorbereiden op de brugklas’.

(<http://www.schooltv.nl/video/mr-right-voorbereiden-op-de-brugklas>).

Mocht u niet beschikken over een werkende internetverbinding, kunt u het filmpje van tevoren downloaden.

Didactische tips:

- Als u een gesprekje voert met de leerlingen waarin u de nieuwe woorden regelmatig laat terugkomen, kunt u de voorbeelden van de leerlingen op Post-it's schrijven om de woordparachute mee uit te breiden.
- Bij de vragen laat u steeds de nieuwe woorden vallen. Richt uw vragen ook en vooral op de leerlingen die niet zo snel geneigd zijn een beurt te vragen.
- In deze les komen woorden voor die extra uitleg nodig hebben. Deze woorden hoeven echter niet door de leerlingen geleerd te worden.

aula: Een *aula* in een school is een grote ruimte. Alle leerlingen kunnen daar bij elkaar komen.

brugpieper:

Een brugpieper is een bijnaam voor een leerling uit de brugklas.

conciërge: Een *conciërge* van een school houdt toezicht op het gebouw en zorgt dat de school netjes blijft.

Als een woord moeilijk is om uit te leggen of uit te beelden, vertaal het dan naar het Papiamentu. Leg het uit in het Nederlands, maar noem ook de betekenis in het Papiamentu om de betekenis nog duidelijker te maken.

Antwoorden

Werkboek 10, blz. 2 t/m 4

1

1 b *het derde uur*

2 b *Dhr. Croes*

3 c *Mevr. van Veen*

4 d *lokaal 17*

Extra opdrachten

Werkboek 10, blz. 3 en 4

2

1 a *La Salle College: Jonathan, Aïsha, Joël*

b *EPB: Jade, Nasser*

c *Colegio Arubano: Tamar, Julia*

2, 3 en 4 *eigen antwoord*

Lesinhoud

- De leerlingen breiden hun woordenschat uit met de woorden **volstrekt**, **vrijwel**, en **weerwoord geven**.
- De leerlingen oefenen het toepassen van de volgende leesstrategieën bij zakelijke teksten:
 - stoppen bij een moeilijke passage; eventueel herlezen en jezelf vragen stellen;
 - de tekststructuur vaststellen;
 - inferenties maken;
 - betekenis geven aan onbekende woorden en begrippen;
 - op de inhoud en de taalaanpak reflecteren;
- De leerlingen oefenen het toepassen van Leeswijzer 3.

Materiaal

Klassikaal

- Woordweb 4, Woordcluster 4
- Woordweb 5, Woordcluster 5

Individueel

- Leeswijzer 3
- Taalleesboek 4, bladzijde 26 t/m 32
- Taalschrift
- Werkboek 10, bladzijde 5 en 6

Vorbereiding

- U zet het filmpje 'Vleermuizen zien in het donker.' klaar:
[http://www.schooltv.nl/video/vleermuizen-zien-in-het-donker.](http://www.schooltv.nl/video/vleermuizen-zien-in-het-donker)

Betekenis van woorden

volstrekt:	Volstrekt is hetzelfde als helemaal. Het is <i>volstrekt</i> zeker dat Miguel naar Colegio Arubano gaat.
vrijwel:	Vrijwel is hetzelfde als bijna. Eliza kwam vrijwel gelijk met Laura de klas binnen.
weerwoord geven:	Een weerwoord is een antwoord waarmee je duidelijk maakt wat je ervan vindt. Omar kreeg de schuld van de ruzie, maar hij had een goed weerwoord.

Start**5**

U vraagt:

“De meeste mensen en dieren slapen 's nachts, maar er zijn dieren die overdag slapen en 's nachts wakker zijn. De vleermuis is een van deze dieren die 's avonds en 's nachts actief zijn. Zij gaan in het donker op zoek naar voedsel. Maar hoe doet een vleermuis dat?”

Nadat enkele leerlingen hier antwoord op hebben gegeven, start u het filmpje 'Vleermuizen zien in het donker.' (<http://www.schooltv.nl/video/vleermuizen-zien-in-het-donker>).

Mocht u niet beschikken over een werkende internetverbinding, kunt u het filmpje van tevoren downloaden.

Kern – Instructie 1

10

U zegt:

“Zoals we in het filmpje konden zien, ‘zien’ vleermuizen het beste met hun oren. Maar omdat vleermuizen ’s nachts zigzaggend rondvliegen, denken veel mensen dat vleermuizen blind zijn. Maar vleermuizen kunnen vrij goed zien.

Overdag slapen vleermuizen. Maar als de zon ondergaat, wordt het schemerig en wordt het dus langzaam steeds donkerder buiten. Als het **vrijwel** donker is, dus bijna helemaal donker, komen de eerste vleermuizen tevoorschijn uit hun donkere schuilplaatsen. Als het een poosje later echt helemaal donker is, zijn er steeds meer te zien. Als het helemaal donker is, is het **volstrekt** donker en vliegen er meer vleermuizen rond.

Vleermuizen gaan als het **volstrekt** donker is op jacht naar insecten en bloemen. Dus als er mensen zeggen dat vleermuizen **vrijwel** blind zijn of **volstrekt** blind zijn, kun jij zeggen dat het niet zo is. Als er dan iemand is die zegt dat jij er niets van weet, kun je een antwoord geven wat jij van zijn opmerking vindt. Je **geeft** dan een **weerwoord**. Als je een **weerwoord geeft**, reageer je. Maar je moet wel altijd netjes en beleefd blijven als je een **weerwoord geeft**.

U bespreekt de nieuwe woorden aan de hand van de Woordwebben, waarbij u ze herhaaldelijk laat klinken.

U stelt de volgende vragen:

- “Ik ga **vrijwel** altijd om ongeveer tien uur naar bed. En jij?” (Gebruik ook het synoniem ‘bijna’ voor ‘vrijwel’.)
- “Ik heet (naam). Dat weet ik **volstrekt** zeker.” (Gebruik ook het synoniem ‘absoluut’ voor ‘volstrekt’.)
“Hoe heet jij?” (U vraagt enkele leerlingen en vraagt telkens: “Weet je dat **volstrekt** zeker?”)
- “Het was vooraf al **vrijwel** zeker dat mijn zoontje zijn zwemdiploma B zou halen. Hij kon al goed zwemmen. Hoe

zat dat met jullie? Wisten jullie vooraf ook **vrijwel** zeker dat het zou gaan lukken, dat zwemdiploma halen?

- Waar ben jij **vrijwel** zeker van? En waar ben je **volstrekt** zeker van?
- Kijk eens naar deze plaat (Woordweb 5). De juf geeft de opdracht om de hele school te vegen. Bedenk eens hoe jij zou reageren op de opdracht van de juffrouw. Zou jij dit klakkeloos aannemen, of zou je een **weerwoord geven**. Vertel er iets over.
- **Een weerwoord geven** kun je op verschillende manieren doen, bijvoorbeeld op de brutale manier: “NEE, stomme juf, u denkt toch zeker niet dat ik dat allemaal in mijn eentje ga doen?” Of op de beleefde manier: “Juf, ik wil best de school vegen, maar ik denk dat de hele school vegen een beetje veel is voor mij alleen.” Welke manier vind jij de beste en waarom?

U neemt opdracht 1 en 2 op bladzijde 5 en 6 van het Werkboek samen door. De leerlingen maken de opdrachten zelfstandig. Indien nodig biedt u hulp.

U bespreekt samen met de leerlingen de antwoorden van de opdrachten.

Kern – Instructie 2

25

U zegt:

“Vleermuizen zijn dieren die in veel landen beschermd zijn. Er komen steeds minder van deze dieren voor op aarde. En dat is niet goed want ze zijn erg nuttig en belangrijk voor de natuur. De leguaan, de zeeschildpad, de cascabel, de shoco en de prikichi zijn ook beschermde dieren hier op ons eiland.

In Nederland zijn er ook dieren die extra beschermd worden. Een salamander is er een van. Wat is een salamander?” (een klein dier dat op een hagedis lijkt, ze leven in het water en op het land. Zie ook bladzijde 27 van het Taalleesboek.) “Over de salamander gaan we zo dadelijk wat meer lezen. En daarna gaan jullie vragen beantwoorden over deze tekst. Jullie gaan Leeswijzer 3 gebruiken. Dat is belangrijk want de aanwijzingen daarin helpen je een tekst beter te begrijpen.”

U leest samen de tekst bij opdracht 1.1 op bladzijde 26 van het Taalleesboek. Waar nodig geeft u uitleg bij moeilijke woorden of uitdrukkingen. Vervolgens maakt u de bijbehorende opdrachten op bladzijde 27 samen met de leerlingen.

Daarna nemen de leerlingen Leeswijzer 3 en de tekst bij opdracht 2, 'Alles verandert', op bladzijde 28 voor zich.

Voordat ze beginnen te lezen, behandelt u samen met de leerlingen elke stap van de Leeswijzer. Deze stappen gaan als volgt:

- De titel, illustratie en opvallende kenmerken (zoals kopjes, vetgedrukte/onderstreepte/anders gedrukte woorden, alinea-indeling, witruimtes) worden bekeken en besproken.
- De tekstsoort wordt bepaald door een kort gedeelte van de tekst te lezen. (weettekst)
- Weten de leerlingen al waar de tekst waarschijnlijk over gaat? Wat weten ze al van dit onderwerp? Hoeveel alinea's heeft de tekst? Welke vragen zal de schrijver zich vooraf gesteld hebben?
- De tekst wordt samen gelezen. Wat doe je met moeilijke gedeeltes? En wat doe je als je de betekenis van een woord niet kent? (U herhaalt hier samen de betekenis, bijvoorbeeld 'getutoyeerd'.) (Zie ook de didactische tip.)
- Wat is het onderwerp en wat zijn de deelonderwerpen? Hadden de leerlingen deze ook voorspeld?
- Wat is de hoofdgedachte van de tekst?
- Heeft iedereen de tekst begrepen? Welke nieuwe informatie bevatte de tekst? Wat willen de leerlingen nog meer over het onderwerp weten? Waar en hoe kun je dat vinden?

U sluit af met de opmerking dat het belangrijk is deze Leeswijzer veel te gebruiken.

extra opdrachten: - Taalleesboek, opdracht 3.1 t/m 4.3, bladzijde 29 t/m 31

Afsluiting

5

U speelt het spel 'Galgje'. U kunt een woordenschatwoord kiezen dat in deze les (of eventueel in de vorige les van dit thema) aan de orde is geweest.

Didactische tip:

In deze les komen woorden voor die extra uitleg nodig hebben. Deze woorden hoeven echter niet door de leerlingen geleerd te worden.

iets kennen als zijn broekzak: Dit betekent er goed de weg weten. (Dit woord komt voor in opdracht 1.1 van het Taalleesboek.)

de salamander: Een *salamander* is een klein dier met vier poten en een lange staart. Ze lijken op hagedissen. Ze leven in het water en op het land. (Dit woord komt voor in opdracht 1.1 van het Taalleesboek.)

het vennetje: Een vennetje is een waterplas in het bos. (Dit woord komt voor in opdracht 1.1 van het Taalleesboek.)

de meststoffen: *Dit zijn stoffen* die in de *mest* (= poep van bijvoorbeeld koeien, varkens en paarden) zitten. Met *mest* maken mensen de grond vruchtbaar. Dan kan er meer op groeien. (Dit woord komt voor in opdracht 1.1 van het Taalleesboek.)

verlaging: Dit is iets wat omlaag gaat. Het tegengestelde is verhoging. (Dit woord komt voor in opdracht 2.1 van het Taalleesboek.)

het grondwaterpeil: *Het grondwaterpeil* is de hoogte van het grondwater. (Dit woord komt voor in opdracht 1.1 van het Taalleesboek.)

tutoyeren: Dit is als je 'jij' tegen iemand zegt in plaats van 'u'. (Dit woord komt voor in opdracht 2.1 van het Taalleesboek.)

iets voetstoots aannemen / iets klakkeloos aannemen: Als je *iets voetstoots* (of *klakkeloos*) aanneemt, dan geloof je het meteen zonder erover na te denken. (Dit woord komt voor in opdracht 2.1 van het Taalleesboek en in opdracht 1 van het Werkboek.)

Als een woord moeilijk is om uit te leggen of uit te beelden, vertaal het dan naar het Papiamentu. Leg het uit in het Nederlands, maar noem ook de betekenis in het Papiamentu om de betekenis nog duidelijker te maken.

Antwoorden

Taalleesboek blz. 26 t/m 30

1.1

alinea 1 - inleiding alinea 2 - vroeger alinea 3 - nu alinea 4 - afsluiting

1.2

1 Opa denkt aan oma die bang was voor salamanders.

2 Oma is overleden.

1.3

eigen mening met argumenten

1.4**oorzaak**

- 1 vervuiling door meststoffen en verlaging van het grondwaterpeil.
- 2 Opa is gehandicapt.
- 3 Vennetjes zijn bijna verdwenen.
- 4 Eriks vader vond de salamanders prachtig.

gevolg

- Vennetjes verdwijnen.
- Opa zit in een rolstoel.
- Salamanders zijn zeldzaam.
- Eriks vader keek urenlang naar de salamanders.

Werkboek blz. 5 en 6**1**

eigen mening

2

- 1 **vrijwel**, omdat ze net iets anders zijn.
- 2 **volstrekt**, omdat ze precies hetzelfde zijn.

3

vrijwel zeker: 3 (zeer waarschijnlijk) volstrekt: 1 (absoluut)

Taallesboek blz. 29 t/m 31 (extra opdracht)**3.1**

Veranderen kinderen ook tussen vier en twaalf jaar? Wat heeft de school daarmee te maken? Hoe is dat nu? Hoe was dat vroeger? Wat leer ik hieruit?

3.2

alinea 1 - inleiding alinea 2 - nu alinea 3 - vroeger alinea 4 – afsluiting

3.3

Het gaat erom dat de leerlingen de structuur van de tekst (zie 3.2) herkennen in de vragen van 3.1.

3.4

- 1 Kinderen leren dingen op school die ze absoluut nodig hebben.
- 2 Er was geen leerplicht. Kinderen moesten al vroeg werken. Men dacht dat lezen en schrijven niet belangrijk waren.

4.2

- 1 radio en krant
- 2 radio
- 3 radio, krant, televisie, telefoon, internet

Lesinhoud

- De leerlingen breiden hun woordenschat uit met de woorden **de onderneming, de maatschappij, de eenmanszaak, de maatschap, de vloot, de bemanning en de schipbreuk**.
- De leerlingen kennen de voorzetsels rond, sinds en sedert en hun betekenis.
- De leerlingen oefenen het gebruiken van de voegwoorden voordat, nadat, totdat, terwijl, zolang, zodra, sinds en sedert en maken hier zinnen mee.

Materiaal

Klassikaal

- Woordweb 3, Woordspoor 3
- Woordweb 3, Woordcluster 3

Individueel

- Werkboek 10, bladzijde 7 t/m 9
- Taalleesboek 4, bladzijde 18 t/m 21
- Taalschrift

Vorbereiding

- U zet de filmpjes 'Handel in de Gouden Eeuw. Kooplieden en hun handelswaar.' (<http://www.schooltv.nl/video/handel-in-de-gouden-eeuw-kooplieden-en-hun-handelswaar>) en 'Ondernemen. Hoe word je ondernemer?' (<http://www.schooltv.nl/video/ondernemen-hoe-word-je-ondernemer>)

klaar.

Betekenis van woorden

de bemanning:	De bemanning van een schip dat zijn de mensen die op het schip werken, bijvoorbeeld de kapitein, de stuurman, de kok en de matrozen.
de eenmanszaak:	Een eenmanszaak is een onderneming waarin één persoon de baas is.
de maatschap:	De maatschap is een afspraak tussen twee of meer mensen om samen te werken. Dokters kunnen met elkaar afspreken om samen te werken. Ze kunnen dan bijvoorbeeld elkaars patiënten helpen. Dokters die dat doen, vormen een maatschap.
de maatschappij:	De maatschappij zijn alle mensen samen en de manieren waarop ze samenleven. Maar het is ook een groep mensen die samenwerken om iets te doen waarmee ze geld verdienen, bijvoorbeeld handelen of vliegen. Bijvoorbeeld: Bij een vliegtuigmaatschappij werken mensen samen die met het vervoeren van mensen en goederen in een vliegtuig geld verdienen.
de onderneming:	Een onderneming is een bedrijf.
de schipbreuk:	Bij een schipbreuk zinkt een schip. Alles en iedereen komt in het water terecht.
de vloot:	Schepen die bij elkaar horen vormen samen een vloot. Ze varen of liggen bij elkaar, bijvoorbeeld een vissersvloot of een oorlogsvloot.

Start	5
--------------	----------

U zegt:

“Omdat we op een eiland wonen en omringd zijn door de (Caribische) zee, zien we natuurlijk veel boten/schepen. Wat voor boten/schepen zien we hier zoal?” (cruiseschepen, jachten, vissersboten, olietankers, containerschepen, kano’s)

“Vroeger, zo’n 400 jaar geleden in de tijd dat er nog geen auto’s en vliegtuigen waren, ging het erg goed met landen die schepen hadden. Mensen wilden dingen kopen die overal op de wereld vandaan kwamen. Dus voeren schepen naar allerlei delen van de wereld om spullen goedkoop te kopen. Als ze weer terugkwamen met al die spullen werden ze voor veel geld verkocht. Eén van die landen die hiermee veel geld verdiende was Nederland.”

Daarna start u het filmpje ‘Handel in de Gouden Eeuw. Kooplieden en hun handelswaar. (<http://www.schooltv.nl/video/handel-in-de-gouden-eeuw-kooplieden-en-hun-handelswaar>)

Mocht u niet beschikken over een werkende internetverbinding, kunt u het filmpje van tevoren downloaden.

Kern – Instructie 1	15
----------------------------	-----------

U tekent een (eenvoudig) bootje op het bord en u vraagt:

“Wat is dit?” (een bootje, dat is duidelijk).

Dan tekent u snel nog vijf identieke bootjes erbij en u zegt:

“Nu zijn er meer bootjes. Nu heet het anders. Nu heet het: **de vloot**. **De vloot** bestaat uit schepen die bij elkaar horen. In een **vloot** varen de schepen samen, bijvoorbeeld: een vissersvloot. In een vissersvloot varen vissersboten samen. Een boot kan niet varen zonder **bemanning**. **De bemanning** zijn de mensen die op het schip werken, bijvoorbeeld de kapitein, de stuurman en de matrozen.

Het gaat niet altijd goed, dat varen op zee. Als het stormt, of als een schip op een rif vaart, kan het vergaan. Dat heet **schipbreuk**. Bij **de schipbreuk** komt alles en iedereen in het water terecht.

Er zijn hier heel wat vissers die hun eigen bedrijf hebben. Ze verkopen hun gevangen vis aan bijvoorbeeld restaurants op het eiland. Een bedrijf noemen we ook wel een **onderneming**. Een restaurant is een **onderneming**, een schoonheidssalon ook. Zo zijn er verschillende **ondernemingen**. De ene **onderneming** maakt een product, bijvoorbeeld brood. De andere **onderneming** levert een bepaalde dienst. Een schoonmaakbedrijf bijvoorbeeld biedt schoonmaken aan als dienst.

Ondernemingen (gebruik ook het synoniem 'bedrijven' regelmatig) zijn verschillend georganiseerd. **De eenmanszaak** is wel de eenvoudigste organisatie. In **de eenmanszaak** werkt de baas ook. Deze persoon is ook de eigenaar en de baas van **de onderneming**.

De maatschappij is een ander soort **onderneming**. Een voorbeeld daarvan is een verzekeringsmaatschappij. Dit is een grote **onderneming**, waar meestal veel mensen werken. Een **maatschappij** maakt meestal geen producten, maar biedt een dienst aan (zoals vliegen).

Een ander soort **onderneming** is **de maatschap**. Huisartsen werken vaak samen in een **maatschap**. **De maatschap** is een soort afspraak om samen te werken. In het geval van de huisartsen doen ze dat zo: Als er een huisarts bijvoorbeeld op vakantie is, nemen andere huisartsen het werk over.

U toont de Woordwebben 3 en bespreekt de nieuwe woorden.

U stelt de volgende vragen:

- "Ik ken mensen die een eigen onderneming hebben. Zij hebben een restaurant. En anderen die ik ken hebben een bakkerij. Wie van jullie vader en moeder (of andere familieleden) heeft een eigen **onderneming**, of een eigen zaak? Wat voor **onderneming** is het? Wat wordt er gemaakt? Hoeveel mensen werken er? Wat is de naam van **de onderneming**?"
- "Zou jij later een **onderneming** willen hebben? Wat voor **onderneming**? Zou het een **eenmanszaak** zijn (dus: waarin jij werkt en de baas bent) of een grote **onderneming** waar veel mensen werken?"
- Stel je voor, jij mag kiezen: je mag een dagje mee met een vissersboot waar ze red snapper en barracuda vangen, of je mag een dagje mee met een oorlogsvloot, om op zee mee te vechten tegen een vijand. Wat zou jij kiezen en waarom?"

- Aan boord van een schip is een **bemanning**. De kapitein van het schip is de baas, hij geeft iedereen opdrachten en mag natuurlijk geen fouten maken. De stuurman bestuurt het schip. De kok kookt voor de bemanningsleden. Wat lijkt jou het leukst en waarom?
- Vroeger kwam **schipbreuk** vaak voor en verdronk **de bemanning**. (denk maar aan de films Titanic of Poseidon) Tegenwoordig zijn de schepen heel sterk en komt het gelukkig niet zo vaak meer voor als vroeger. Toch komt het nog steeds voor. Dan vaart meestal **de reddingsvloot** uit, om het schip en **de bemanning** te redden. **De bemanning** van de reddingsvloot loopt natuurlijk ook gevaar. Wat vind jij ervan dat er reddingsvloten bestaan?

U neemt opdracht 1 en 2 op bladzijde 8 en 9 van het Werkboek samen door. De leerlingen maken de opdrachten zelfstandig.

U bespreekt samen met de leerlingen de antwoorden van de opdrachten.

Kern – Instructie 2

20

U schrijft op het bord:

De bemanning haalt het anker op, voordat het schip gaat varen.

U zegt:

“In de rest van de les gaat het over woordjes waarmee je twee zinnen aan elkaar kunt plakken, of aan elkaar kunt voegen. Zo’n les hebben we al eens eerder gehad. Jullie gaan zo dadelijk de opdrachten in tweetallen maken en daarna gaan we het werk bespreken.”

U schrijft op het bord:

..., nadat ...

U vraagt:

“Bedenk eens een zin met het (voeg)woord ‘nadat’.”
(Bijvoorbeeld: De kinderen gingen naar huis, nadat de bel was gegaan.)

U vestigt de aandacht op de precieze betekenis van ‘voordat’ en ‘nadat’ door de volgende zinnen op het bord te schrijven:

- 1 De kinderen ruimden op, voordat de bel ging.**
- 2 De kinderen ruimden op, nadat de bel ging.**

U vraagt nu:

“Wat gebeurde er in zin 1 het eerst en wat daarna?” (De kinderen ruimden op - de bel ging.)

“En hoe is dat bij zin 2?” (De bel ging - de kinderen ruimden op.)

U licht de opdrachten 1 t/m 3 op bladzijde 18 t/m 20 van het Taalleesboek kort toe. Eventueel kunt u enkele voorbeeldzinnen op het bord schrijven met de woorden ‘terwijl’, ‘zodra’, ‘zolang’, ‘sinds’ en ‘sedert’ die in deze opdrachten aan bod komen.

De leerlingen maken in tweetallen de opdrachten 2 en 3 op bladzijde 20 van het Taalleesboek. Vervolgens gaan ze oefening 1 maken op bladzijde 18 en 19 van het Taalleesboek.

De antwoorden van opdrachten 2 en 3 worden gecontroleerd en besproken.

U zegt:

“Bij opdracht 3 kwamen de woorden zolang, sinds en sedert tussen twee korte zinnen in te staan. Zou het ook anders kunnen? Zo ja, hoe dan?” (Deze woorden kunnen ook vooraan in de zin staan, maar dan verandert wel de volgorde van de korte zinnen: Zolang de winkels open zijn, is het druk op straat.)

U laat de overige zinnen in opdracht 3 op deze manier oplezen.

Hierna laat u de leerlingen zelf zinnen bedenken en in het Taalschrift schrijven. Daarna laat u enkele van deze zinnen op het bord schrijven volgens dit model:

Zodra ... , ...

... , zodra ...

Als de tijd het toelaat, kunt u op dezelfde manier ook zinnen laten maken met terwijl en zolang.

extra opdrachten: - Taalleesboek, opdracht 4 t/m 6, bladzijde 20 en 21

Afsluiting

5

U vraagt de leerlingen wat ze moeilijk vonden en waarom. U laat een leerling vertellen wat hij of zij geleerd heeft. Eventueel kan een andere leerling dit aanvullen.

Antwoorden	
-------------------	--

Taalleesboek blz. 19 t/m 20**1**

1 op 2 rond 3 sedert/sinds 4 voor 5 na 6 sedert/sinds

2

mogelijke zinnen:

1 Hoessein knipt de oude foto uit, nadat hij het aan zijn moeder gevraagd heeft.2 Hij laat de foto aan zijn juf zien, voordat de les begint.3 De mensen liepen en fietsten veel, totdat de auto's kwamen.4 Hoessein denkt nog over vroeger, terwijl de taalles al begonnen is.5 Hoessein fietst naar de winkelstraat, zodra de school uit is.**3**1 Het is druk op straat, zolang de winkels open zijn.Zolang de winkels open zijn, is het druk op straat.2 Het is drukker geworden, sinds er een paar grote zaken zijn bijgekomen.Sinds er een paar grote zaken zijn bijgekomen, is het drukker geworden.3 Deze straat is verboden voor auto's, sedert er een supermarkt geopend is.Sedert er een supermarkt geopend is, is deze straat verboden voor auto's.Werkboek blz. 8 en 9**1**

1 de vader van Omar; de maatschap

de moeder van Niels: de (vliegtuig)maatschappij

de vader van Jessica: de eenmanszaak

2 de maatschap, de maatschappij, de eenmanszaak (de volgorde maakt niet uit)

2

1 piraten 2 Omar 3 aan de vele schepen die samen varen

extra opdrachtenTaalleesboek blz. 20 en 21**4**1 Sinds/Sedert 1990 is de winkelstraat verboden voor auto's.2 Rond 1990 is er veel veranderd in de stad.3 Sinds/Sedert 1750 zijn er al winkels in de Hoofdstraat.**5.1**

mogelijke zinnen:

1 Hoessein speelt buiten, zolang het licht is.2 De kinderen van groep 7 mogen tekenen, zolang ze willen.**5.2**

mogelijke zinnen:

1 Hoessein speelt buiten, zodra het eten op is.2 De kinderen van groep 7 mogen tekenen, zodra ze hun werk af hebben.

5.3

mogelijke zinnen:

- 1 *Hoessein speelt buiten, terwijl zijn broertje tv-kijkt.*
- 2 *De kinderen van groep 7 mogen tekenen, terwijl groep 6 moet rekenen.*

6

zelfbedachte zinnen met de geoefende woorden

Lesinhoud

- De leerlingen oefenen het schrijven van dialogen.
- De leerlingen oefenen het geven van beschrijvingen.
- De leerlingen oefenen het schrijven vanuit verschillende perspectief.

Materiaal

Klassikaal

Individueel

- Taalschrift
- Taalleesboek 4, bladzijde 15 t/m 17
- Werkboek 10, bladzijde 10 t/m 15

Start**5**

U

vraagt:

“Wie van jullie schrijft er wel eens briefjes (onder de les) naar een ander kind in de klas? Wat schrijf je dan in zo’n briefje?”

U vervolgt:

“Aangezien de meeste kinderen in de klas wel eens briefjes schrijven naar elkaar, whatsappen en/of facebooken, zal de volgende opdracht wel niet zo moeilijk zijn voor jullie. We gaan vandaag namelijk verschillende soorten teksten schrijven.”

Kern – Instructie 1**15**

U leest met de leerlingen de tekst van opdracht 1 op bladzijde 15 van het Taalleesboek.

Daarna zegt u:

“In regel 3 en 4 staat dat Sterre een gevoel van onheil had. Wat zal daarmee bedoeld worden?” (een ramp, een vreselijke gebeurtenis)

Daarna vraagt u:

“Waarom moest Sterre huilen?” (Ze heeft waarschijnlijk helemaal geen zin om te verhuizen.)

Vervolgens wijst u op de cursief gedrukte tekst. U zegt daarvan dat deze beschrijvingen tussen de dialoogzinnen zijn opgenomen. Daarna vraagt u aan de leerlingen wat die beschrijvingen aan de tekst bijdragen.

(De beschrijvingen vullen de dialogen aan. Ze verduidelijken de dialogen en maken het verhaal zo prettiger om te lezen.)

U laat vervolgens de leerlingen alternatieven voor de cursief gedrukte zinnestjes bedenken zoals ‘Van spanning beet ze op haar lip’ in plaats van ‘ Ze keek haar moeder niet aan.’

Daarna licht u opdracht 1 toe, die bovenaan bladzijde 16 van het Taalleesboek staat, (en geeft u voorbeelden) waarin de leerlingen zelf een dialoog moeten bedenken met daartussen beschrijvingen. U benadrukt dat de beschrijvingen iets moeten bijdragen en niet overbodig moeten zijn.

De leerlingen maken de opdracht die hoort bij tekst 1 op bladzijde 16 van het Taalleesboek. Eventueel kunt u er voor kiezen om deze opdracht in tweetallen te laten doen. Indien nodig biedt u hulp.

Enkele leerlingen lezen hun verhaal bij opdracht 1 voor. De anderen geven commentaar op de afwisseling tussen dialogen en beschrijvingen. U wijst erop (indien mogelijk aan de hand van concrete voorbeelden) dat er niet te veel beschrijvingen in een verhaal moeten staan. Vooral niet als ze makkelijk gemist kunnen worden omdat ze niets extra’s vertellen.

U besluit met:

“Je ziet dat de beschrijvingen dus iets aan de dialoog moeten toevoegen. Ze moeten zorgen voor spanning, voor de sfeer, voor het beschrijven van een plotselinge gebeurtenis of om te laten zien wat de personen voelen, denken, enzovoort.”

U bespreekt samen met de leerlingen de antwoorden van opdracht 1.

extra opdrachten: - Taalleesboek, opdracht 2 t/m 5, bladzijde 16 en 17. (indien de tijd het toelaat!)

Kern – Instructie 2

20

U zegt:

“In het tweede deel van deze les gaan jullie wederom teksten schrijven. Maar nu niet met beschrijvingen erbij. In sommige verhaaltjes moet de ik-vorm gebruikt worden en in andere verhaaltjes de hij- of zij-vorm. Er is zelfs een extra-opdracht bij waarin een verteller voorkomt die alles weet. Hij weet zelfs de gedachten van de personen die in het verhaal voorkomen.”

U gaat samen met de leerlingen tekst A en B lezen van opdracht 1 op bladzijde 10 van het Werkboek.

U zegt daarna:

“Ik ga jullie iets vertellen over perspectiefkeuze. Pak jullie Schrijfwijzer er maar bij. Daar staat bij Stap 3 het **verhaal** ‘Maak een perspectiefkeuze. (Wie vertelt het verhaal?)’.
Zoals je kunt zien zijn er drie mogelijkheden. De ik-vorm is wel duidelijk, denk ik. Maar wat is het verschil tussen de hij/zij-vorm en de alleswetende hij/zij?

U zegt vervolgens:

“We hebben tekst A en B gelezen. Welk perspectief wordt in tekst A gebruikt?” (hij-perspectief)

“En welk perspectief in tekst B?” (ook hij-perspectief)

Dan zegt u:

“Vergelijk nu beide teksten eens goed. Beide hebben een hij-perspectief en toch is er een verschil. Wie van jullie ziet dat?”

De leerlingen gaan alleen of in tweetallen (waar u de voorkeur aan geeft) het antwoord proberen te vinden.

Een mogelijk antwoord is: In tekst B wordt een hij- en een zij-perspectief gebruikt. In tekst A is dit alleen een hij-perspectief. Of: In tekst B zijn twee hij's en één zij. In tekst A is maar één hij.

Beide antwoorden zijn juist.

Het gaat er nu om de leerlingen te laten zien waardoor dat verschil ontstaat.

U laat zoveel mogelijk met hulp van de leerlingen zien dat er in tekst B een verteller is die zich als het ware boven het verhaal bevindt. Hij speelt zelf niet mee en kan daarom meerdere hij's en zij's vertellen.

U vraagt:

“Wie kan in tekst B iets aanwijzen waaruit blijkt dat de verteller alles weet?” (U verwijst, als de leerlingen dat niet doen, naar bijvoorbeeld: ‘Zij kon niet weten hoe Eloy er bij zat.’)

Bovendien weet de verteller wat Miguel denkt, wat Diana denkt, wat er met Eloy in Venezuela is gebeurd, enzovoort: hij weet echt alles.)

Samenvattend schrijft u op het bord:

- **hij/zij-perspectief (een persoon uit het verhaal): er is één hij of zij;**
- **een alleswetende verteller (geen persoon in het verhaal); er zijn meer hij's en zij's.**

De leerlingen nemen dit schema over in hun Taalschrift.

Indien de tijd het toelaat licht u opdracht 2 op bladzijde 11 van het Werkboek toe. Als u wilt kunt u de volgende vragen stellen:

- Wie kan er iets zeggen over het verschil tussen ik-verhalen en hij/zij-verhalen?
- Wat vind je fijner om te schrijven: een ik-verhaal of een hij/zij-verhaal en waarom?
- Wat vind je fijner om te lezen: een ik-verhaal of een hij/zij-verhaal en waarom?
- Moet er in een ik-verhaal altijd staan wat jij zelf denkt en voelt? Of kan het eigenlijk over iemand anders gaan?

Laat de leerlingen opdracht 2 lezen en vervolgens suggesties noemen. Nog leuker is het om de situatie even te spelen.

De leerlingen maken vervolgens opdracht 2 op bladzijde 11 van het Werkboek. Indien nodig biedt u hulp.

Laat enkele leerlingen hun tekst van opdracht 2 voorlezen. Kies daarbij leerlingen uit met een duidelijke tekst. Om erachter te komen of alle leerlingen nu echt de verschillen van het gebruik van hij/zij-perspectief hebben begrepen, kunt u andere leerlingen commentaar laten geven. Dat gebeurt vaak in taal die de klasgenoten verstaan.

extra opdrachten: - Werkboek, opdracht 3 t/m 5, bladzijde 12 t/m 15.

Afsluiting

5

U vraagt wat de leerlingen moeilijk vonden en waarom. U laat een leerling vertellen wat hij of zij geleerd heeft. Eventueel kan een andere leerling dit aanvullen.

Didactische tip:

In deze les komt een woord voor dat extra uitleg nodig heeft. Dit woord hoeft echter niet door de leerlingen geleerd te worden.

de muis van je hand: Dit is het gedeelte aan de binnenkant van je hand waar je duim vastzit. (Dit woord komt voor in opdracht 1 op bladzijde 15 van het Taalleesboek.)

Als een woord moeilijk is om uit te leggen of uit te beelden, vertaal het dan naar het Papiamentu. Leg het uit in het Nederlands, maar noem ook de betekenis in het Papiamentu om de betekenis nog duidelijker te maken.

AntwoordenTaalleesboek blz. 15 en 16**1**

zelfbedacht verhaal, met afwisseling tussen dialogen en beschrijvingen, waarin Sterre aan haar broertje vertelt dat ze binnenkort gaan verhuizen.

Werkboek blz. 10 en 11**2**

een eigen tekst over het wel of niet nemen van nog een stuk chocola vanuit ik-perspectief (of hij/zij-perspectief)

*Extra opdrachten*Taalleesboek blz. 16 en 17**2**

*een zelfgeschreven stuk tekst dat in de gegeven tekst past
In dat fragment moeten dialogen en beschrijvingen voorkomen.*

3

een dialoog met veranderingen

4

eigen vervolg met beschrijvingen en dialogen op een gegeven verhaalbegin

5

een tekst waarin de schrijver een dialoog met zichzelf voert over zijn toekomstplannen

Werkboek blz. 12 t/m 15**3**

1 een eigen tekst over de gestorven hond vanuit zij-perspectief of alwetend perspectief geschreven

4

een zelf geschreven brief, waarin (o.a.) wordt uitgelegd waarom Eloy niet zelf een brief kan schrijven aan Diana

5

een zelfgeschreven brief, het begin in de hij/zij-vorm, het slot in de ik-vorm

Lesinhoud

- De leerlingen oefenen het schrijven van woorden met een *b* die als /p/ worden uitgesproken.
- De leerlingen oefenen het schrijven van werkwoordvormen.

Materiaal

Klassikaal

Individueel

- Werkboek 10, bladzijde 16 t/m 20
- Spellinghulp klas 6

Vorbereiding

- U schrijft de volgende woorden voor de les begint op het bord:
schep ambtenaar abnormaal absoluut cup slap eb
club slab slib web krab heb drab

Opmerking:

Lesdoel 1 is nieuw. Lesdoel 2 is al in een eerder in klas 5 en 6 aangeboden.

Start**5**

U schrijft de volgende zin op het bord:

Als het eb wordt, zie je absoluut een krab.

U leest de zin voor en onderstreept *eb*, *absoluut* en *krab*. U herhaalt deze woorden opnieuw en vraagt aan de leerlingen of ze kunnen raden wat de moeilijkheid is bij deze woorden. (Je hoort de *p*, maar je schrijft een *b*.)

Kern – Instructie**20****Stap 1**

U kijkt met de leerlingen naar de woorden die u van tevoren op het bord hebt geschreven. U vraagt welke woorden rijmen. (*club* en *cup*, *slap* en *krab*, *schep*, *web*, *eb* en *heb*) U wijst op de verschillende schrijfwijze. *Cup*, *slap* en *schep* hebben als eindletter een *p*, terwijl *club*, *slab*, *krab*, *web*, *eb*, en *heb* eindigen op een *b* die wordt uitgesproken als een /p/.

Bij sommige woorden die op *b* eindigen hoor je de *b* bij het langer maken: *krabben*, *webben*, *hebben*, *dichtslibben*, *slabbetjes*. Maar dit geldt niet voor alle woorden die eindigen op een gehoorde /p/ geschreven als *b*. Deze woorden moet je inprenten. U wijst op *club*, *eb*, *drab*, *abnormaal*, *absoluut* en *ambtenaar* op het bord. Hier voegt u de namen *Bob* en *Rob* aan toe. U benadrukt dat je bij al deze woorden een /p/ hoort, maar een *b* schrijft.

U geeft nu een woorddictee. De vetgedrukte woorden moeten worden geschreven. Voordat de leerlingen dit doen vraagt u ze steeds eerst het woord in gedachte te verlengen. Ze 'horen' dan of het woord met een *p* of met een *b* moet worden geschreven.

U gebruikt de volgende zinnen en de leerlingen schrijven de woorden op bij opdracht 1 op bladzijde 16 van het Werkboek.

- 1 Als ik **krab**, wordt de jeuk nog erger! (krabben)
- 2 Die broek zit een beetje **krap**. (krappe)
- 3 Hier **heb** je een tube crème tegen de jeuk. (hebben)
- 4 Het **slib** uit de rivier wordt gebruikt om een terrein te verhogen. (dichtslibben)
- 5 'Help, ik **slip!**', gilte Martin. (slippen)
- 6 Ik lachte me **slap** toen papa me een **slab** omdeed voor ik aan het toetje begon. (slappe, slabbetje)
- 7 Er vloog een vlieg in het **web** van de spin. (webben)
- 8 Het schip was op een **klip** gelopen. (klippen)
- 9 Hij **mepte** naar de muggen die om hem heen zoemden. (meppen)

De woorden worden direct hierna samen nagekeken, besproken en eventueel verbeterd.

Stap 2

U wijst nu op de woorden waarin */p/* als *b* geschreven wordt, maar die niet verlengd kunnen worden:

abnormaal, absoluut, ambtenaar, club, drab, Bob, eb, Rob.

U laat de leerlingen deze woorden opschrijven bij opdracht 2 in het Werkboek. U wijst erop deze woorden ook in de Spellinghulp staan op bladzijde 6.

Kern – Instructie 2

15

Stap 1

U leest samen met de leerlingen de zinnen bij opdracht 3.1 in het Werkboek. In deze zinnen staan *ten-* en *den-*werkwoorden. De leerlingen moeten deze werkwoorden zoeken en in twee kolommen opschrijven bij opdracht 3.2

Stap 2

U inventariseert welke *ten-* en *den-*werkwoorden de leerlingen hebben opgeschreven. U schrijft ze in twee kolommen op het bord. Hierna geeft u de opdracht de werkwoorden met klankverandering te onderstrepen. Dat kan het best

door met elk werkwoord een zinnetje te bedenken dat met gisteren begint.
(bijvoorbeeld: *Gisteren smeten ze de schoenen op de grond.*)

<u>smijten</u>	baden
hoesten	aankleden
zuchten	<u>vinden</u>
wachten	<u>worden</u>
haasten	<u>schelden</u>
<u>ontbijten</u>	<u>gelden</u>
sporten	<u>houden</u>
rusten	melden

Stap 3

U laat de werkwoorden die in de verleden tijd geen klankverandering hebben nog eens opnoemen, eerst de *ten*-werkwoorden (*hoesten, zuchten, wachten, haasten, sporten* en *rusten*) en dan de *den*-werkwoorden (*baden, aankleden* en *melden*). U vraagt waarom het zo belangrijk is dat we deze *ten*- en *den*-werkwoorden kunnen onderscheiden van *ten*- en *den*-werkwoorden die we wel van klank veranderen in de verleden tijd. (omdat je de persoonsvormen van deze werkwoorden met *tt* of *dd* moet schrijven in de verleden tijd)

U laat op de persoonsvorm-kaart zien hoe dit in schema is weergegeven. U geeft hierbij de volgende uitleg:

- 1 Je moet allereerst weten of je te maken hebt met een persoonsvorm.
- 2 Je moet vervolgens weten of het hele werkwoord dat bij de persoonsvorm hoort een *ten*- of een *den*-werkwoord is.
- 3 Als dit zo is moet je weten of er sprake is van klankverandering als de tijd verandert.
- 4 Alleen als er geen sprake is van klankverandering schrijf je *tt* of *dd* in de verleden tijd.

Bijvoorbeeld: *Ik wachtte op de juf.* *Wachtte* is hier de persoonsvorm. Het is een *ten*-werkwoord, namelijk *wachten*. Er is geen sprake van klankverandering in de verleden tijd. Je schrijft het dus met *tt* in de verleden tijd.

De leerlingen maken opdracht 4 in het Werkboek.

extra werk: opdracht 5 en 6 zijn extra opdrachten.

Afsluiting**5**

De leerlingen vormen tweetallen en kiezen een categorie uit de Spellinghulp. Met deze woorden spelen ze het spel 'Galgje'.

Didactische tip

Woorden die misschien wat extra uitleg nodig hebben tijdens de les:

slippen:	Een auto die slipt, glijdt van de weg af, bijvoorbeeld omdat het glad is.
slib:	Slib is een soort modder die aanspoelt uit rivieren of uit de zee.
eb:	Het is eb als de zee wegstroomt van de kust. Het tegenovergestelde is vloed. Dan komt de zee juist dichterbij.
krap:	Krap betekent nauw, te weinig ruimte. Als kleren krap zitten, zitten ze een beetje te strak.
slap:	Slap betekent zonder kracht, het is het tegenovergestelde van sterk. Slap betekent ook: niet strak. Iemand die slap is geeft het gauw op als iets te moeilijk is.
slab:	Een slab is een lapje dat je om je hals kunt binden. Kleine kinderen moeten een slab om bij het eten. Dan kunnen hun kleren niet vies worden.
drab:	Drab is een soort modder of iets dat daarop lijkt.
abnormaal:	Iets wat abnormaal is, is ongewoon. Het tegenovergestelde is normaal.
ambtenaar:	Een ambtenaar heeft een baan bij de overheid.
klip:	Een klip is een steile rots in zee.

Antwoorden**Werkboek 10, blz 16 t/m 20****1, 2 en 3**

De antwoorden staan in de les.

4**4.2****ten-werkwoorden***gieten**zitten**wachten**opeten**fluiten**praten***den-werkwoorden***worden**(stil)houden*

5

5.2

den-werkwoorden*antwoordt**vindt***ten-werkwoorden***heet**wacht**moet**bijt**weten***andere werkwoorden***vraagt**is**woon**doe (gebiedende wijs)**kijkt**knikt**draait om**staat**zijn**lijkt***6***De leerlingen maken zelfbedachte zinnen.*

Lesinhoud

- De leerlingen breiden hun woordenschat uit met de woorden **ernaar uitzien**, **ertegenop zien**, **optimistisch** en **pessimistisch**.
- De leerlingen oefenen het toepassen van de volgende leesstrategieën bij zakelijke teksten:
 - stoppen bij een moeilijke passage; eventueel herlezen en jezelf vragen stellen;
 - de tekststructuur vaststellen;
 - inferenties maken;
 - betekenis geven aan onbekende woorden en begrippen;
 - op de inhoud en de taalaanpak reflecteren;
- De leerlingen oefenen het toepassen van Leeswijzer 3.

Materiaal

Klassikaal

- Woordweb 2, Woordspoor 2 (groep 8, thema 6 'Ha, die brugpieper!')

Individueel

- Leeswijzer 3
- Werkboek 10, bladzijde 21 en 22
- Taalleesboek 4, bladzijde 35 t/m 40
- Taalschrift

Betekenis van woorden

ernaar uitzien:	Als je ergens naar uitzielt wacht je vol verlangen tot het dichterbij komt. Je hebt er veel zin in. Bijvoorbeeld: In juni zien de meeste kinderen uit naar de vakantie.
ertegenop zien:	Als je ergens tegenop ziet, vind je het moeilijk om eraan te beginnen. Bijvoorbeeld: Omar zag ertegenop om de garage op te ruimen.
optimistisch:	Iemand die optimistisch is, bekijkt alles van de zonnige kant. Hij/zij is vaak vrolijk en denkt dat alles goed zal gaan.
pessimistisch:	Iemand die pessimistisch is, bekijkt alles van de negatieve kant. Hij/zij is vaak somber en denkt (eerst) dat het niet goed zal gaan.

Start**5**

U kijkt lachend de klas in en zegt uitbundig:

“Ik heb gisteren een lotto-ticket gekocht en ik denk dat ik de hoofdprijs ga winnen!”

Daarna verandert u uw gezicht (U kijkt nu wat somber.) en zegt:

“Ik koop al jaren elke week een lotto-ticket. Maar heb nog nooit wat gewonnen. Zal deze keer ook wel weer geen geluk hebben.

U vraagt vervolgens:

“Wat is het verschil tussen beide reacties?” (Eerste reactie bekijkt het positief, van de zonnige kant en gaat ervan uit dat alles goed zal gaan: **optimistisch**. De tweede reactie bekijkt het van de negatieve kant en denkt dat het slecht zal aflopen: **pessimistisch**.)

Nadat u een aantal leerlingen hebt laten vertellen, brengt u de woorden **optimistisch** (reactie 1) en **pessimistisch** (reactie 2) naar voren, mits ze door de leerlingen al niet genoemd zijn.

Kern – Instructie 1	15
----------------------------	-----------

U zegt:

“Ik hoef jullie vast niet te vertellen wat er over een paar maandjes (of weken) voor jullie gaat veranderen. Dat weten jullie zelf heel goed: Je wordt brugklasser. De meeste kinderen in klas 6 **zien ernaar uit**. Ze verheugen zich erop. Er zijn ook kinderen die **ertegen op zien**. Zij vinden het moeilijk om naar een nieuwe school te gaan. Of je **ernaar uitziet** of juist **ertegenop ziet**, hangt ook samen met hoe je bent (je aard). Sommige kinderen zijn **optimistisch**. Zij bekijken de dingen meestal van de zonnige kant. Andere kinderen zijn juist **pessimistisch** ingesteld. Zij bekijken de dingen vaak van de negatieve kant.”

U bespreekt de betekenissen van de nieuwe woorden aan de hand van het Woordweb. Nadat u de woorden hebt uitgelegd, gaat u een kort gesprekje met de leerlingen aan. U geeft eerst zelf een voorbeeld uit uw eigen ervaring. Daarbij herhaalt u de woorden opnieuw. U vertelt of u zelf **uitzag naar** de eerste schooldag in het voortgezet onderwijs of juist **ertegenop zag**. Ook vertelt u hoe u uzelf beoordeelt: Bent u **optimistisch** of **pessimistisch** ingesteld? Daarna vraagt u de leerlingen naar hun ervaringen. Bij de vragen laat u steeds de nieuwe woorden vallen. Richt uw vragen ook en vooral op de leerlingen die niet zo snel geneigd zijn een beurt te vragen.

U stelt de volgende vragen:

- “**Zien** jullie **ernaar uit** of **zien** jullie **ertegenop** om naar het voortgezet onderwijs te gaan? Vertel er iets over.
- Vind jij alles wat je doet en moet doen altijd even leuk of zie je wel eens ergens tegenop? Vertel erover (Waar **zie** je **tegenop**, waarom, hoe voelt dat, wat doe je eraan?).
- Ik ben wel **optimistisch** over hoe het met jullie zal gaan in het voortgezet onderwijs. Ik ga er dus van uit dat het over het algemeen wel goed zal gaan en dat jullie je draai wel zullen vinden

op de nieuwe school. Hoe denken jullie er zelf over? Zijn jullie er **optimistisch**, of juist **pessimistisch** over? Vertel ook waarom.

U neemt opdracht 1 en 2 op bladzijde 21 en 22 van het Werkboek samen door met de leerlingen. De leerlingen maken de opdrachten zelfstandig. Indien nodig biedt u hulp.

U bespreekt samen met de leerlingen de antwoorden van de opdrachten.

Kern – Instructie 2

20

U zegt:

“In het vervolg van deze les gaan jullie een paar teksten bekijken waar jullie vragen over moeten beantwoorden. Daarbij gaan jullie Leeswijzer 3 gebruiken.”

U neemt samen met de leerlingen de opdrachten 1.1 t/m 1.4 op bladzijde 35 t/m 37 van het Taalleesboek kort door en u zorgt ervoor dat alle leerlingen Leeswijzer 3 hebben.

De leerlingen gaan deze opdrachten in tweetallen maken. Indien nodig biedt u hulp.

Leerlingen die klaar zijn, gaan vervolgens alleen door met de extra opdrachten: De opdrachten 3 t/m 5 op bladzijde 39 en 40 van het Taalleesboek.

U bespreekt de antwoorden van de opdrachten 1.1 t/m 1.4 uitvoerig. Bij het bespreken van opdracht 1.1 op bladzijde 35 van het Taalleesboek, vraagt u of de leerlingen het woord ‘voorlopig’ (regel 13) kunnen omschrijven. (Het blijft een tijdje zo, het kan later anders worden.)

Is de Leeswijzer goed gebruikt en zijn de afzonderlijke stappen goed uitgevoerd?

U neemt samen met de leerlingen opdracht 2.1 op bladzijde 37 van het Taalleesboek kort door. U leest vervolgens samen met de leerlingen de tekst bij opdracht 2.2 op bladzijde 37 en 38 van het Taalleesboek. Het woord ‘chipknip’ in regel 3 van de tekst van opdracht 2.2 op bladzijde 37 van het Taalleesboek kan worden overgeslagen, aangezien de ‘chipknip’ hier niet wordt gebruikt (en ook in Nederland niet meer gebruikt wordt).

U neemt daarna samen met de leerlingen opdracht 2.3 op bladzijde 38 van het Taalleesboek kort door. De leerlingen gaan de opdrachten 2.1 t/m 2.3 alleen maken. Indien nodig biedt u hulp.

De leerlingen kunnen vervolgens nog even verder werken aan de extra opdrachten: De opdrachten 3 t/m 5 op bladzijde 39 en 40 van het Taalleesboek.

U bespreekt de antwoorden van de opdrachten 2.1 t/m 2.3 uitvoerig. Het gaat hier met name om het leesdoel en een aantal leesstrategieën bij weetteksten. De leerlingen moeten zich er van bewust zijn dat dergelijke teksten een andere leesaanpak vragen dan bijvoorbeeld verhalen.

extra opdrachten: - Taalleesboek, opdracht 3 t/m 5, bladzijde 39 en 40

Afsluiting	5
-------------------	----------

U vraagt wat de leerlingen moeilijk vonden en waarom. U laat een leerling vertellen wat hij of zij geleerd heeft. Eventueel kan een andere leerling dit aanvullen.

Didactische tip:

In deze les komen woorden voor die extra uitleg nodig hebben. Deze woorden hoeven echter niet door de leerlingen geleerd te worden.

aangapen: Dit is met open mond naar iemand kijken, omdat je verbaasd bent of iets niet snapt. (Dit woord komt voor in opdracht 1.1 op bladzijde 35 van het Taalleesboek.)

de bezienswaardigheid: Dit is iets dat de moeite waard is om naar te gaan kijken. (Dit woord komt voor in opdracht 1.1 op bladzijde 35 van het Taalleesboek.)

voorlopig: Het blijft een tijdje zo, het kan later anders worden. (Dit woord komt voor in opdracht 1.1 op bladzijde 36 van het Taalleesboek.)

afkomstig zijn: Dit is komen van. Bijvoorbeeld: Ik *ben afkomstig* uit Nederland. (Dit woord komt voor in opdracht 1.1 op bladzijde 36 van het Taalleesboek.)

wezenlijk: Dit betekent echt, belangrijk of onmisbaar. (Dit woord komt voor in opdracht 3.1 op bladzijde 39 van het Taalleesboek.)

poespas: Dit zijn overbodige dingen. (Dit woord komt voor in opdracht 3.1 op bladzijde 39 van het Taalleesboek.)

werkelijk: Dit betekent echt. (Dit woord komt voor in opdracht 3.1 op bladzijde 39 van het Taalleesboek.)

Als een woord moeilijk is om uit te leggen of uit te beelden, vertaal het dan naar het Papiamentu. Leg het uit in het Nederlands, maar noem ook de betekenis in het Papiamentu om de betekenis nog duidelijker te maken.

Antwoorden	
-------------------	--

Taalleesboek blz. 36 t/m 39

1.2

- 1 Woonden er vroeger veel buitenlanders in Nederland?
Wanneer kwamen er meer buitenlanders in ons land?
Hoe is dat nu?
- 2 Buitenlanders in ons land.
- 3 Buitenlanders waren vroeger zeldzaam.
de komst van veel buitenlanders in de tweede helft van de twintigste eeuw
nu buitenlanders in heel Nederland
- 4 Vroeger woonden er bijna geen buitenlanders in Nederland. Na 1950 is hier veel aan veranderd. Mensen uit allerlei landen kwamen hier werken en wonen, eerst vaak in de steden, maar tegenwoordig overal in Nederland.

1.3

alinea 1 - 1900 alinea 2 - 1960 alinea 3 - 2000

1.5

bijvoorbeeld: buitenlandse mensen in ons land

2.1

- 1 Je leest een weettekst om meer te weten over het onderwerp.
- 2 leesstrategieën: e - f - c

2.2

ruilhandel - gouden en zilveren munten - gulden - euro

2.3

- 1 Je kon met de plaatselijke munten niet overal betalen.
- 2 creditcards en bankpassen

Werkboek blz. 21 en 22

1

eigen tekst

2

optimistisch: Nasser, Aïsha, Jade. pessimistisch: Joël, Julia, Tamar.

extra opdrachten

Taalleesboek blz. 19 en 20

3.1

de trainingsmethoden, de spelregels, het spel zelf en het geld

3.2

Bijvoorbeeld:

- 1 er is een boel overbodig gedoe
- 2 voetballen voor bijna niks
- 3 zorgen dat je fit bent en het lang vol kunt houden

4

- 1 Zowel honden als katten maken geluiden en gebruiken lichaamstaal.
- 2 Bij een hond is lichaamstaal belangrijker dan geluiden. Katten maken wel 16 verschillende geluidjes.

4.1**Vroeger**

- 1 10 km door het bos rennen
- 2 Keeper liep met bal door het Strafschopgebied.
- 3 Keeper mag terugspeelballen oprape.n
- 4 meer techniek
- 5 voetballen voor de eer

Nu

- 1 trainen met allerlei poespas
- 2 Keeper mag niet met de bal door het strafschopgebied lopen. (*nu weer wel!)
- 3 Keeper mag geen terugspeelballen oprapen.
- 4 meer tactiek
- 5 voetballen voor het geld

4.2

Het voetbal is niet meer zo mooi als vroeger. Er is nu teveel poespas en het gaat te veel om geld.

5

eigen zinnen met drie moeilijke woorden uit de teksten van de les

Lesinhoud

- De leerlingen breiden hun woordenschat uit met de woorden **de grondstof, het productieproces, fabriceren, het eindresultaat, de dampkring, gassen en bestand zijn tegen**.
- De leerlingen oefenen het vaststellen van de alinea-verdeling van een voorgelezen tekst.
- De leerlingen oefenen het kort typeren van elke alinea.

Materiaal

Klassikaal

- Woordweb 2, Woordspoor 2
- Woordweb 2, Woordcluster 2

Individueel

- Werkboek 10, bladzijde 23 t/m 26
- Taalschrift

Vorbereiding

- U zet de volgende filmpjes klaar:
 - 'De dampkring. Zonder de dampkring kunnen we niet leven.'
<http://www.schooltv.nl/video/de-dampkring-zonder-de-dampkring-kunnen-we-niet-leven>
 - 'Hoe worden potloden gemaakt. Van boom tot potlood.'
<http://www.schooltv.nl/video/hoe-worden-potloden-gemaakt-van-boom-tot-potlood>
 - 'Aruba: Aruba Aloe Factory and Museum.'
(<https://www.youtube.com/watch?v=0qILkGOA3W0>)
 - 'Auto's. Hoe worden die eigenlijk gemaakt?'
(<https://www.schooltv.nl/video/autos-hoe-worden-die-eigenlijk-gemaakt>)

Betekenis van woorden

- bestand zijn tegen:** Als je ergens tegen bestand bent, kun je er tegen. Je bent er sterk genoeg voor. Bijvoorbeeld: Met deze dikke kleren ben ik goed bestand tegen de kou in Nederland.
- de dampkring:** De dampkring is de laag lucht die om de aarde heen hangt. Die lucht heb je nodig om te kunnen leven.
- het eindresultaat:** Het eindresultaat is dat wat het uiteindelijk is geworden. Als je iets maakt noem je dat het eindresultaat van je werk. Als je iets hebt geleerd, is dat het eindresultaat van je studie.
- fabriceren:** Fabriceren is het maken van veel dezelfde producten. In een autofabriek worden auto's gefabriceerd.
- gassen:** Gassen zijn stoffen die je niet kunt zien, net als lucht.
- de grondstof:** De grondstof is een stof die niet door mensen gemaakt is, maar die in de natuur te vinden is. Een grondstof is ruw materiaal waarvan producten worden gemaakt. Aardolie is de grondstof voor benzine en plastic.
- het productieproces:** Het productieproces is het maken van iets, vanaf de grondstof tot het (uiteindelijke) product. Het productieproces van een tafel begint bij het zagen van planken en eindigt als de tafel klaar is.

Start	5
-------	---

U trekt de aandacht door opvallend uit het raam te kijken, naar de lucht.

Dan zegt u:

‘Ik wilde even kijken of hij er nog wel is, **de dampkring**. Stel je voor, dat hij ineens verdwenen zou zijn. Dan zou het een rare dag worden.

Maar wat is **de dampkring** eigenlijk? En kan ik die wel zien? (De dampkring is de laag lucht die om de aarde heen hangt. Die lucht heb je nodig om te kunnen leven. De dampkring kun je niet zien.)

U laat een aantal leerlingen antwoord geven op de vragen.

Daarna start u het filmpje ‘De dampkring. Zonder de dampkring kunnen we niet leven?’ (<http://www.schooltv.nl/video/de-dampkring-zonder-de-dampkring-kunnen-we-niet-leven>).

Mocht u niet beschikken over een werkende internetverbinding, kunt u het filmpje van tevoren downloaden.

Kern – Instructie 1	15
---------------------	----

U zegt:

“**De dampkring** is de laag lucht die om de aarde heen hangt. In **de dampkring** zweven allerlei **gassen**. Dat zijn stoffen die je niet kunt zien. **De dampkring** bevat niet alleen goede **gassen**, maar ook slechte **gassen**, zoals de uitlaatgassen van de auto’s. En dat terwijl we de lucht in **de dampkring** echt nodig hebben om van te leven. Er moeten dus niet teveel giftige **gassen**, zoals uitlaatgassen in **de dampkring** komen. Dan worden wij hier op aarde ziek met z’n allen. Mensen **zijn** niet **bestand tegen** giftige gassen.

Ergens **tegen bestand zijn** betekent: er tegen kunnen. Nou, wij **zijn** niet **bestand tegen** te erg vervuilde lucht! Wij mensen hebben een schone **dampkring** nodig om te leven.

Bomen en planten zuiveren onze lucht. Dus moeten we zuinig zijn op de bomen en planten op onze aarde. Toch worden er ook bomen gekapt. Als ze speciaal gekweekt worden voor de kap, is dat niet zo erg. We hebben immers hout nodig om meubels te maken, om huizen te bouwen en om te schrijven. Om te schrijven? Ja, het potlood is begonnen als een stuk hout. De boom is gekapt en van het hout zijn planken gemaakt. Uit de planken zijn potloden gemaakt.

Al die stappen om tot het potlood te komen, noemen we **het productieproces**. **Het productieproces** is het maken van het product, vanaf het eerste begin tot aan **het eindresultaat**. **Het eindresultaat** is wat het uiteindelijk wordt, het potlood dat je nu in je handen hebt. Het eerste begin van het potlood is hout. Hout noemen we **de grondstof** voor het potlood. Een andere **grondstof** voor het potlood is klei en grafiet (geen lood!). **De grondstof** is een stof die niet door mensen gemaakt is, maar in de natuur te vinden is. **De grondstof** wordt door de mensen bewerkt tot een product waar je iets aan hebt. Dit potlood komt uit een fabriek waar ze potloden **fabriceren**. Iets **fabriceren** doe je niet thuis, maar gebeurt altijd in een fabriek. Omdat iets **fabriceren** altijd te maken heeft met heel grote aantallen. Stel je voor dat je thuis 25.000 potloden zou moeten maken, iedere dag..." Vervolgens start u het filmpje 'Hoe worden potloden gemaakt. Van boom tot potlood.' (<http://www.schooltv.nl/video/hoe-woorden-potloden-gemaakt-van-boom-tot-potlood>)

U toont Woordwebben 2 en bespreekt de nieuwe woorden. U stelt daarbij de volgende vragen en gebruikt tijdens het gesprek de aan te leren woorden:

- "Vind jij het belangrijk om onze **dampkring** te beschermen? Waarom?
 - Wij mensen maken ook **gas**. Dat soort **gas** noemen we een wind. Een wind is lang niet zo schadelijk voor onze **dampkring** als de uitlaatgas van een auto. Maar betekent dit dat iedereen overal maar winden mag laten? Wat is jouw mening?
 - Hout is een **grondstof**. Hout komt van de bomen. Bomen worden gekapt voor het hout. Sommige bomen groeien heel langzaam. Als je er dus eentje kapt, duurt het jaren voor er weer een boom staat. Als je er heel veel kapt, verdwijnt het bos en de dieren die erin wonen en dat allemaal voor onze **grondstof** hout. Wat vind jij hiervan? Vind je dat we gewoon door moeten gaan met veel bomen kappen, moeten we minder kappen, of misschien naar een andere **grondstof** zoeken? Waarom vind je dat?
 - In een fabriek **fabriceren** ze producten. Dat kan van alles zijn, van auto's tot snorkels. Is er op Aruba ook een fabriek? Wat wordt daar **gefabriceerd**? Vertel er iets over.

Vervolgens start u het filmpje 'Aruba: Aruba Aloe Factory and Museum.' (<https://www.youtube.com/watch?v=0qILkGOA3W0>) en/of het filmpje 'Auto's. Hoe worden die eigenlijk gemaakt?' (<https://www.schooltv.nl/video/autos-hoe-worden-die-eigenlijk-gemaakt>)

U neemt opdracht 1 t/m 3 op bladzijde 23 t/m 25 van het Werkboek samen door. De leerlingen maken de opdrachten zelfstandig. Indien nodig biedt u hulp.

Samen met de leerlingen bespreekt u de antwoorden van de opdrachten.

extra opdracht: - Werkboek, opdracht 4, bladzijde 26

Kern – Instructie 2

20

U zegt:

“Op Aruba wordt er niet veel **gefabriceerd**. Vrijwel de meeste producten komen met grote schepen naar Aruba toe. Denk maar aan auto's bijvoorbeeld.

Zo dadelijk lees ik een tekst voor die gaat over o.a. auto's. Het is een tekst die te maken heeft met vervoer in de toekomst. Jullie moeten proberen al luisterend vragen te beantwoorden. Daarna bespreken we het samen.”

U vervolgt:

“Jullie moeten straks de volgende twee vragen beantwoorden.”

U schrijft op het bord:

- **Uit hoeveel alinea's bestaat de tekst?**
- **Hoeveel alinea's gaan echt over vervoer in de toekomst?**

U voegt eraan toe:

“Het is heel verstandig om aantekeningen over de tekst te maken.”

Daarna leest u de onderstaande tekst voor.

Vervoer in de toekomst

Mensen zijn altijd onderweg. Van huis naar school of naar het werk, van stad naar stad, van land naar land - noem alle mogelijkheden maar op. Sommigen gaan te voet, maar veel mensen maken gebruik van een vervoermiddel zoals een auto, trein of vliegtuig. Maar tijden veranderen. De toekomst komt eraan. Alles moet mooier, beter en sneller. Zeker is dat over honderd jaar

deze gewone vervoermiddelen er heel anders uitzien. Hoe dan, vraag je je af. Dat gaan we eens bekijken.

Treinen zullen niet meer boven de grond rijden maar eronder, door heel grote tunnels. (Het bijzondere van zo'n tunnel is dat er zich geen lucht in bevindt. De vaart van de trein wordt zo niet afgeremd door de luchtweerstand.)

Deze manier van vervoer heeft grote voordelen. Ten eerste is dat natuurlijk de hoge snelheid. Maar het is minstens zo belangrijk dat de wereld boven de grond niet door de tunnels wordt aangetast. Bovendien veroorzaakt het vervoer door grote buizen zonder lucht geen geluidsoverlast.

Ook de auto verandert. Bij de fabricage wordt steeds meer glas of kunststof als grondstof gebruikt. Het eindresultaat ziet er dan ook heel glad uit. Ook is de benzinemotor vervangen door een schone elektromotor, waardoor er geen schadelijke gassen meer vrijkomen. Heel opvallend zijn de magneetstrips aan de buitenkant van de wielen. Hierdoor kunnen auto's vlak achter elkaar op hogesnelheidsbanen rijden. Sturen is niet meer nodig. Magneetbanden zorgen voor het vervoer.

Bij het produceren van vliegtuigen zullen er grote veranderingen optreden. Aan het eind van deze eeuw zal een groot aantal vliegtuigen buiten **de dampkring** vliegen. In het productieproces zullen nieuwe metalen worden gebruikt, die tegen de enorme verhitting bij het terugkeren in **de dampkring** bestand zijn. Opstijgen en landen gebeuren op grote watervlakten waarna toestellen aan lange pieren aanmeren. Zo ontstaan zogenaamde zeeluchthavens.

Andere treinen, andere auto's, andere vliegtuigen. In de vorige alinea's stond beschreven hoe die vervoermiddelen er in de toekomst uit kunnen zien. Natuurlijk zijn het maar voorspellingen, want niemand kan honderd jaar verder kijken. Toch is wat ik geschreven heb niet onmogelijk. Maar of het echt werkelijkheid wordt? De toekomst zal het leren...

Vervolgens laat u een aantal leerlingen de twee bordvragen beantwoorden. U schrijft verschillende antwoorden op, bijvoorbeeld het volgende (foute) antwoord:

hele tekst: alinea's

2 alinea's over de toekomst

U zegt:

“We zullen eens kijken hoe het precies zit. Ik lees de tekst nog een keer voor. Zodra je denkt dat er een nieuwe alinea begint, steek je je hand op.”

Daarna begint u de tekst te lezen en u stopt wanneer er een hand wordt opgestoken. U laat leerlingen hun keuze motiveren.

Als het antwoord goed is, vraagt u welke beschrijving het beste bij deze alinea past. Daarbij laat u kiezen uit:

- a een voorbeeld over de toekomst;**
- b een inleiding op het onderwerp;**
- c een mening met argumenten;**
- d een samenvatting van de tekst.**

U laat de leerlingen hun keuze maken en u vraagt enkele leerlingen die te motiveren. Uiteindelijk schrijft u op het bord:

Vervoer in de toekomst

Alinea 1: een inleiding op het onderwerp

Daarna leest u verder tot de leerlingen het begin van een volgende alinea aangeven. Ook nu laat u de keuze motiveren en vraagt u enkele leerlingen hoe je deze alinea het best zou kunnen omschrijven. Daarbij laat u kiezen uit:

- a een voorbeeld van veranderde vervoermiddelen**
- b een voorbeeld van tunnels in de toekomst**
- c een voorbeeld van reizen per trein in de toekomst**

U laat de leerlingen hun keuze maken en vraagt enkele leerlingen die te motiveren. Het bordschema vult u aan met:

Alinea 2: een voorbeeld van reizen per trein in de toekomst

Vervolgens leest u weer verder tot de leerlingen het begin van een nieuwe alinea signaleren. U past dezelfde werkwijze toe, maar u laat de leerlingen (zonder keuze) kort deze derde alinea typeren, waarbij u kunt wijzen op alinea 2. Uiteindelijk vult u het bordschema als volgt aan:

Alinea 3: een voorbeeld van reizen per auto in de toekomst

U leest weer verder tot de leerlingen het begin van een nieuwe alinea signaleren. U past weer dezelfde werkwijze toe en laat de leerlingen opnieuw deze alinea (zonder keuze) typeren. U vult het bordschema aan met:

Alinea 4: een voorbeeld van reizen per vliegtuig in de toekomst

Ten slotte leest u de laatste alinea. U vraagt de leerlingen deze alinea te typeren. U laat de leerlingen kiezen uit:

- a nog een voorbeeld van reizen in de toekomst;**
- b een samenvatting van de hele tekst;**
- c de mening van de schrijver over zijn eigen voorspellingen.**

U laat enkele leerlingen hun keuze toelichten. U voegt de laatste regel toe aan het bordschema, dat er nu als volgt uitziet:

Vervoer in de toekomst

Alinea 1: een inleiding op het onderwerp

Alinea 2: een voorbeeld van reizen per trein in de toekomst

Alinea 3: een voorbeeld van reizen per auto in de toekomst

Alinea 4: een voorbeeld van reizen per vliegtuig in de toekomst

Alinea 5: de mening van de schrijver over zijn eigen voorspellingen

Nu keert u terug naar de twee vragen die u aan het begin gesteld hebt en u gaat na wat de antwoorden moeten zijn. (De tekst bestaat uit 5 alinea's. Drie alinea's, namelijk 2, 3 en 4, gaan echt over vervoer in de toekomst.)

Extra opdracht:

Een leerling mag proberen de tekst kort terug te vertellen met behulp van het schema. Dit is niet gemakkelijk, omdat het bordschema (vooral bij alinea 1 en 5) inhoudelijk weinig steun biedt. U kunt andere leerlingen laten helpen met aanvullen.

Afsluiting

5

U vraagt wat de leerlingen moeilijk vonden en waarom. U laat een leerling vertellen wat hij of zij geleerd heeft. Eventueel kan een andere leerling dit aanvullen.

Antwoorden	
-------------------	--

Werkboek blz. 23 t/m 25

1

De trap van onder naar boven: de grondstof, fabriceren, het eindresultaat.

2

1 het productieproces

2 fabriceren, het eindresultaat, de grondstof

3

1 a pijl 1

2 a De dampkring bestaat uit gassen en gassen kun je niet zien.

3 a Het houdt gevaarlijke stralen tegen en zorgt voor zuurstof.

extra opdrachten

Werkboek blz. 26

4

eigen tekst

Lesinhoud

- De leerlingen breiden hun woordenschat uit met de woorden **de categorie, de grafiek, inventariseren** en **de tabel**.
- De leerlingen oefenen het aanwijzen van het lijdend voorwerp in zinnen in een onvoltooide en voltooide tijd.
- De leerlingen oefenen het aanwijzen van een bijwoordelijke bepaling in zinnen met een lijdend voorwerp.

Materiaal

Klassikaal

- Woordweb 1, Woordcluster 1

Individueel

- Werkboek 10, bladzijde 27 t/m 30
- Taalleesboek 4, bladzijde 44 t/m 47
- Taalschrift

Betekenis van woorden

de categorie:	Een categorie is een groep waarbij iets of iemand wordt ingedeeld. Kinderboeken kun je verdelen in verschillende categorieën, bijvoorbeeld: leesboeken, stripboeken en prentenboeken.
de grafiek:	Een grafiek is een tekening met lijnen en getallen of figuurtjes, waarin informatie op een duidelijke manier zichtbaar is.
inventariseren:	Als je dingen inventariseert, schrijf je ze op een lijst. Je kunt je speelgoed inventariseren. Dan schrijf je al je speelgoed op een lijst.
de tabel:	Een tabel is een overzichtelijke lijst waarop bijvoorbeeld namen of cijfers staan. Die staan netjes onder elkaar in vakjes. De uitslagen van de sportwedstrijden staan in een tabel in een krant.

Start**10**

U zegt:

“Ik wil even een klein onderzoekje doen naar jullie leeftijd, omdat ik deze gegevens in een **tabel** en een **grafiek** wil zetten.”

U tekent vlot **een tabel** op het bord. Langs de verticale as noteert u van onder naar boven:

9 jaar - 10 jaar - 11 jaar - 12 jaar - 13 jaar

Langs de horizontale as noteert u van links naar rechts:

meisjes - jongens

U kunt **de tabel** natuurlijk ook al voor de les op het bord tekenen:

13 jaar		
12 jaar		
11 jaar		
10 jaar		
9 jaar		
	meisjes	jongens

Dan gaat u **inventariseren**. U noteert de gegevens door middel van turven in **de tabel**. Tenslotte noteert u de totalen in elk vakje. Vervolgens laat u **de grafieken** zien, een **grafiek** voor de meisjes en een voor de jongens, die u voor de les al op het bord hebt getekend. Samen met de leerlingen gaat u de gegevens van **de tabel** verwerken in **de grafieken**.

aantallen

10					
9					
8					
7					
6					
5					
4					
3					
2					
1					

9 jaar 10 jaar 11 jaar 12 jaar 13 jaar leeftijd meisjes

aantallen

10					
9					
8					
7					
6					
5					
4					
3					
2					
1					

9 jaar 10 jaar 11 jaar 12 jaar 13 jaar leeftijd jongens

Kern – Instructie 1

15

U zegt:

“Ik weet nu precies hoeveel meisjes en jongens ik van elke leeftijd in de klas heb. Ik ben dat zojuist gaan **inventariseren**.

Inventariseren is gegevens opsommen in een lijst. Zoals ik hier heb gedaan. Om jullie leeftijden te **inventariseren** noemde ik telkens een leeftijd en vroeg jullie je vinger op te steken. Ik noteerde ook ‘meisje’ of ‘jongen’ in de lijst. Nu zien we bijvoorbeeld meteen hoeveel elfjarige meisjes er in deze klas zitten.

Alle elfjarige meisjes in deze klas tezamen noemen we een **categorie**. Een **categorie** is een groep, waar je bij ingedeeld kunt worden. Niet iedereen in deze klas hoort bij **de categorie** van elfjarigen. Sommigen horen bij **de categorie** van tienjarigen. Jongens en meisjes zijn ook weer aparte **categorieën**. Alle jongens zijn ingedeeld in de **categorie** jongens en alle meisjes bij de **categorie** meisjes.

Dit hele schema op het bord wordt ook wel een **tabel** genoemd. Een **tabel** is een lijst waarop bijvoorbeeld namen of cijfers staan. Die staan netjes onder elkaar. In deze **tabel** zijn dus alle leeftijden en of je een meisje of jongen bent, verzameld. Al deze informatie van **de tabel** heb ik ook in twee **grafieken** gezet. Een **grafiek** is een tekening met lijnen en getallen of figuurtjes, waarin informatie op een duidelijke manier zichtbaar is.”

U toont Woordweb 1 en bespreekt de nieuwe woorden. Samen met de leerlingen breidt u het Woordweb uit, met behulp van post it's. U stelt de volgende vragen:

- “Pak allemaal je etui en keer hem voorzichtig om, op je tafel. **Inventariseer** de inhoud van je etui. Hoeveel potloden, hoeveel pennen, hoeveel stiften, hoeveel gummen zitten erin? Schrijf dit op een papiertje.
- Je etui bevat allemaal dingen die je nodig hebt om te schrijven en te tekenen. Noem een paar **categorieën**.” (potloden, stiften, pennen, gummen, slijpers)
- “Hoe zou je een **tabel** kunnen maken van de inhoud van je etui?” (Bijvoorbeeld langs de verticale as: tekenen - schrijven; langs de horizontale as van links naar rechts: pennen - potloden - stiften - gummen - slijpers: in de hokjes de aantallen vermelden.)
- “Hoe zou je een **grafiek** kunnen maken van de inhoud van je etui?” (bijvoorbeeld langs de verticale as: de aantallen 1-10; langs de

horizontale as van links naar rechts: pennen - potloden - stiften - gummen - slijpers: in de hokjes het juiste aantal kleuren van beneden naar boven)

U neemt opdracht 1 t/m 4 op bladzijde 27 t/m 30 van het Werkboek samen door. De leerlingen maken de opdrachten zelfstandig. Indien nodig biedt u hulp.

Samen met de leerlingen bespreekt u de antwoorden van de opdrachten.

Kern – Instructie 2

15

U zegt:

“In het vervolg van deze les gaan we **inventariseren** wat het onderwerp, gezegde, lijdend voorwerp en bijwoordelijke bepalingen in de zinnen zijn. Daar zetten we ook in een schema, maar niet in een **tabel** of **grafiek**.”

U leest samen met de leerlingen de tekst van opdracht 1 op bladzijde 44 van het Taalleesboek. U gaat na of de leerlingen alle woorden en uitdrukkingen uit de leestekst begrepen hebben.

U bespreekt samen de zinnen van opdracht 1 op bladzijde 45 van het Taalleesboek. Bij elke zin laat u vragen stellen die tot de vaststelling van het onderwerp, het gezegde en het lijdend voorwerp leiden:

- Wie/wat doet er iets? (het onderwerp: meestal een eigennaam, een ander zelfstandig naamwoord, een persoonlijk voornaamwoord bijvoorbeeld: Tim)
- Wat doet het onderwerp? (het gezegde: alle werkwoorden uit de zin bijvoorbeeld: wat doet Tim?) (zit te lezen)
- Wie/wat + gezegde + onderwerp? (het lijdend voorwerp) bijvoorbeeld: wat zit Tim te lezen? (een griezelboek)

U merkt op dat de zinnen bij opdracht 1 nogal kort zijn. U vraagt om zin 1 langer te maken met een bepaling (de bepaling: waar-delen, wanneer-delen, hoe-delen, waarmee-delen en hoelang-delen).

Enkele mogelijkheden:

- Tim zit in de kast een griezelboek te lezen.
- Tim zit al uren een griezelboek te lezen.
- Tim zit lekker een griezelboek te lezen.
- Tim zit 's middags een griezelboek te lezen.

Hierna laat u de leerlingen individueel een bepaling bedenken en opschrijven bij zin 2, 3 en 4 van opdracht 1. U bespreekt de vondsten.

U loopt de opdrachten 2 en 3 op bladzijde 46 van het Taalleesboek even samen na en waar nodig geeft u kort uitleg. De leerlingen gaan deze vervolgens zelfstandig maken. Indien nodig biedt u hulp.

U bespreekt de antwoorden van de gemaakte opdrachten samen met de leerlingen.

extra opdrachten: - Taalleesboek, opdracht 4 t/m 7, bladzijde 46 en 47

Afsluiting	5
-------------------	----------

U schrijft het woord 'inventariseren' op het bord. De leerlingen krijgen een paar minuten om met deze letters zoveel mogelijk woorden te bedenken. Wie heeft de meeste woorden gevonden?

Antwoorden	
-------------------	--

Taalleesboek blz. 45 en 46

1

onderwerp	gezegde	lijdend voorwerp
1 Tim	zit te lezen	een griezelboek
2 Tes	opent	de kast
3 Ze	ziet	haar broer
4 Tim	veegt weg	het speeksel
5 Tim	heeft gekregen	een andere smaak
6 hij	lust	spruitjes

2

onderwerp	gezegde	lijdend voorwerp	bepaling
1 Tim	plaagde	zijn zusje	vanmiddag
2 Hij	gaf	een harde schreeuw	plotseling
3 jij	lees	enge boeken	soms
4 Tes	heeft getekend	een vampier	in haar schrift
5 je	zie	de lange hoektanden	in zijn mond
6 Tim	zoekt	een vampier	onder zijn bed

3

Voorbeelden van mogelijke bepalingen:

- 1 meteen, graag, in haar schrift, met een viltstift
- 2 uit haar vak, meteen, voorzichtig
- 3 achter de vampier, heel precies, in een paar minuten
- 4 bovenaan het blad, even later, met een kleurpotlood

Werkboek blz. 28 t/m 30

1

1 slaapkamer 1	slaapkamer 2
2 broeken	1 broek
1 T-shirt	3 T-shirts
3 truien	2 truien
2 paar schoenen	1 paar schoenen
	1 rok

(volgorde maakt niet uit)

2 categorie	slaapkamer 1	slaapkamer 2
broeken	2	1
T-shirts	1	3
truien	3	2
schoenen	2	1
rokken	0	1

2

1 Aangekruist moeten zijn: zoogdieren, reptielen, vissen en vogels.

3

10								
9								
8								
7								
6								
5								
4								
3								
2								
1								
	leeuw	papegaai	krokodil	aap	haai	pauw	wolf	vis

4

zoogdieren: leeuwen, apen, wolven

vogels: papegaaien, pauwen

extra opdrachten

Taalleesboek blz. 46 en 47

4

onderwerp: Tes, gezegde: tekent, lijdend voorwerp: een kasteel, bepaling, eerst

5.1

1 Eet Tim jarenlang geen spruitjes?

Al jarenlang eet Tim geen spruitjes.

2 Eet hij graag appelmoes?

Graag eet hij appelmoes.

5.2

onderwerp	gezegde	lijdend voorwerp	bepaling
1 Tim	eet	geen spruitjes	al jarenlang
2 hij	eet	Appelmoes	graag

6

zinnen als: Tes heeft de viltstiften op de tafel gelegd.

7

zinnen als: Mama heeft vorige week de hele tuin veranderd.

Lesinhoud

- De leerlingen oefenen het schrijven van dialogen.
- De leerlingen oefenen het geven van beschrijvingen.
- De leerlingen oefenen het schrijven vanuit verschillend perspectief.

Materiaal

Klassikaal

Individueel

- Taalschrift
- Taalleesboek 4, bladzijde 23 t/m 25
- Werkboek 10, bladzijde 31 t/m 35

Start**5**

U vraagt:

“Ik wilde laatst een mooie plant kopen voor in mijn tuin. Maar hij was best duur. Toen zei mijn ik: “Deze plant zou wel erg mooi staan in de tuin.” Een andere ik zei: “Maar het is wel veel geld voor een plant.” Uiteindelijk heb ik naar de tweede ik geluisterd en heb de plant maar niet gekocht.

Wie van jullie hoort er ook wel eens ‘ik-stemmetjes in zijn hoofd’ die verschillende dingen zeggen?”

U laat enkele leerlingen reageren op de vraag.

Kern – Instructie 1**20**

U zegt:

“In het Taalleesboek vinden we ook een korte tekst over een jongen die luistert naar zijn verschillende ‘ikken’.

U leest de tekst van opdracht 2 op bladzijde 23 van het Taalleesboek voor. De leerlingen lezen mee.

U vraagt:

“Hoeveel ‘ikken’ komen er in het gedichtje voor? (drie)

U zegt:

“Het zijn drie ‘ikken’ in één persoon en het is net of ze met elkaar praten, een soort dialoog voeren. Wie zou die drie ‘ikken’ kunnen omschrijven?”

Samen met de leerlingen probeert u tot de volgende omschrijving te komen:

- De eerste ik (regel 3) is het kind.
- De tweede ik (regel 5) is de ouder (die zegt of iets wel of niet mag).
- De derde ik (regel 7) is een willekeurige volwassene.

U vraagt:

“Waarom zou een willekeurige volwassene anders reageren dan een ouder?” (Ouders zijn meer bij jou betrokken en voeden je op, terwijl een andere volwassene een vrijblijvende mening kan geven, die heeft minder met je te maken.)

U zegt:

“Laten we het nu eens zelf proberen. Stel je voor dat je per ongeluk een grote scheur in je nieuwe broek hebt gemaakt. Hoe reageer je dan zelf?” (U laat de leerlingen mogelijkheden noemen, zoals bijvoorbeeld huilen.)

U vraagt vervolgens:

“Wat zou je moeder of vader kunnen zeggen?” (bijvoorbeeld: “Kijk toch beter uit!”)

Dan zegt u:

“En wat zou een willekeurige volwassene kunnen zeggen?” (bijvoorbeeld: “Het is jammer, maar het is nou eenmaal gebeurd.”)

Hierna kunt u eventueel nog een voorbeeld geven en laten uitwerken. (bijvoorbeeld: Je rijdt met je fiets tegen een hek of auto.) U kunt ook enkele leerlingen voorbeelden laten bedenken en uitwerken.

U besluit met:

“Straks moeten jullie zelf bedenken hoe verschillende mensen reageren. Je moet daarmee een verhaaltje schrijven met dialogen en beschrijvingen. In een extra opdracht schrijf je zelf ook een gedicht met verschillende ‘ikken’ zoals we net samen hebben gelezen.

Vervolgens wijst u op de cursief gedrukte tekst. U zegt daarvan dat deze beschrijvingen tussen de dialogezinnen zijn opgenomen. Daarna vraagt u aan de leerlingen wat die beschrijvingen aan de tekst bijdragen. (De beschrijvingen vullen

de dialogen aan. Ze verduidelijken de dialogen en maken het verhaal zo prettiger om te lezen.)

Lees opdracht 3 op bladzijde 23 en 24 van het Taalleesboek samen door en laat de leerlingen suggesties geven. Daarna gaan ze aan de slag met opdracht 3.

U bespreekt samen met de leerlingen de antwoorden van de opdrachten.

Extra opdrachten: - Taalleesboek, opdracht 4 t/m 6, bladzijde 24 en 25.

Kern – Instructie 2

15

U herinnert de leerlingen aan de drie perspectiefsoorten: ik, hij/zij, de alleswetende verteller.

U laat vervolgens de raadsels, die u van tevoren op het bord hebt geschreven, aan de kinderen zien.

Mijn huid is groen of bruin en glibberig.

Ik heb vier poten en platte voeten.

Ik eet insecten en kleine vissen.

Ik kan onder water zwemmen en springen op het land.

Wat ben ik ?

Ik heb vier poten

en ik houd van spelen.

Ik kan goed dingen ruiken

en ik schud graag met mijn staart.

Wat ben ik ?

Daarna bespreekt u kort opdracht 1 op bladzijde 31 van het Werkboek.

U laat zien dat het raadsel (het gaat natuurlijk over een slang) vooral ontstaat door het ik-perspectief. (De lezer gaat in de verkeerde richting denken, omdat hij bij 'ik' in eerste instantie aan een mens denkt.)

Het ik-perspectief maakt het mogelijk net zo veel of zo weinig te vertellen als de ik zelf wil: dat maakt het raadsel makkelijker of moeilijker. Ook het vertellen van ongewone dingen van het gekozen dier maakt het raadsel lastig.

Nadat u opdracht 2 (en eventueel 3 en 4) op bladzijde 32 van het Werkboek kort hebt doorgenomen met de leerlingen, gaan de leerlingen de opdrachten zelfstandig (of in tweetallen als u daar de voorkeur aangeeft) in hun Werkboek maken. Indien nodig biedt u hulp.

U laat enkele leerlingen hun raadsels van opdracht 1 voorlezen. U belooft fantasie en originaliteit. Hetzelfde doet u met opdracht 2 op bladzijde 32 van het Werkboek.

extra opdrachten: - Werkboek, opdracht 3 en 4, bladzijde 33 t/m 35

Afsluiting	5
-------------------	----------

U vraagt wat de leerlingen moeilijk vonden en waarom. U laat een leerling vertellen wat hij of zij geleerd heeft. Eventueel kan een andere leerling dit aanvullen.

Antwoorden	
-------------------	--

Taalleesboek blz. 23 en 24

3

Bijvoorbeeld

- 1 *Ik moet toch ook. Of: Dat zou ik niet eerlijk vinden.*
- 2 *Een verhaaltje over een gesprek aan tafel tussen vader, moeder, broer en zus. Er moeten beschrijvingen en dialogen in voorkomen.*

Werkboek blz. 31 en 32

1.1

Ik ben een slang.

1.2

een zelfbedacht raadsel over een dier vanuit het ik-perspectief

2.1

een zelfbedacht antwoord van de hond To in een verhaaltje

2.2

het perspectief van waaruit het verhaaltje bij 2.1 is geschreven

Extra opdrachten

Taalleesboek blz. 24 en 25

4.1

Bijvoorbeeld:

- 1 *Vader: "Ik ben benieuwd of je het volhoudt."*
- 2 *Moeder: "En als je nou een keer echt moe bent?"*
- 3 *Broer/zus: "Ja, dat doe ik later ook."*

4.2

*een verhaaltje over het gesprek uit opdracht 4.1 tussen vader, moeder, broer en zus
Er moeten dialogen en beschrijvingen in voorkomen.*

5.1

*Uitspraken van de verschillende 'ikken'. Bijvoorbeeld:
Ik eet hem lekker op.*

Ja, maar als ze het ontdekken?

Nee, die is speciaal voor mijn broertje bewaard.

5.2

een gedicht met verschillende 'ikken' naar aanleiding van opdracht 5.1

De 'ikken' moeten er het liefst pratend in voorkomen. Het gedicht hoeft niet te rijmen.

6

een tekst (met dialogen en beschrijvingen) over wat een kind nu wel kan maar wat zijn grootouders vroeger niet konden

Werkboek blz. 33 t/m 35

3.1

Hier kan bijvoorbeeld een kat of een eekhoorn bedoeld zijn.

3.2

een zelfbedacht raadsel over een dier, eventueel in de vorm van een haiku

4.1

een verhaal in de ik-vorm over iemand die een vereniging tot bescherming van teddyberen op wil richten

4.2

het verhaal van 4.1 in de hij-vorm

Lesinhoud

- De leerlingen oefenen het schrijven van werkwoordsvormen.
- De leerlingen oefenen het schrijven van woorden met accenttekens.

Materiaal

Klassikaal

Individueel

- Werkboek 10, bladzijde 36 t/m 38
- Spellinghulp

Vorbereiding:

- U zorgt voor kladblaadjes.

Start**5**

U schrijft groot het woord *volière* op het bord. U spreekt het nog niet uit. U vertelt dat dit een deftig woord is voor een grote vogelkooi. U vraagt of een van de leerlingen weet hoe je dit woord uitspreekt. U spreekt het woord vervolgens zelf uit. U laat het de leerlingen een aantal keren nazeggen. Vervolgens dekt u met uw hand het accent streepje af. U vraagt hoe de leerlingen het nu zouden uitspreken. U vertelt dat er in de Nederlandse taal drie soorten accenten zijn: ´, ` en ^.

Kern – Instructie 1**15**

De leerlingen nemen de lijst met woorden met een accentteken bij opdracht 1, op bladzijde 36 van het Werkboek voor zich. U vertelt dat ook veel van deze woorden oorspronkelijk uit de Franse Taal komen. U leest de woorden eerst een keer voor, waarbij u de leerlingen wijst op het klankverschil tussen *é* (/ee/), *è* en *ê* (/e/). De leerlingen lezen de woorden zelf ook nog een keer, waarna ze uit het hoofd een woord met *é*, *è* of *ê* op een kladblaadje schrijven. De woorden worden direct hierna zelf nagekeken.

Hierna schrijft u steeds twee woorden naast elkaar op het bord. Een leerling leest beide woorden hardop, waarna iedereen beide woorden nauwkeurig bekijkt. U wijst hierbij steeds op het accentteken. Woorden waarvan de betekenis onbekend is legt u kort uit en gebruikt u in een zin. (zie didactische tip)

Vervolgens bedekt u beide woorden en schrijven de leerlingen ze op het kladblaadje. Als alle leerlingen hiermee klaar zijn, laat u de woorden weer zien en kijken de leerlingen of zij ze goed hebben geschreven.

U gebruikt de volgende woordparen:

logé – privé
volière – café
crêpepapier – crème
hé – hè
coupé – blèren
comité – paté

De leerlingen maken opdracht 2 en 3 op bladzijde 36 van hun Werkboek.

Kern – Instructie 2

20

Stap 1

U zegt dat de rest van de les over persoonsvormen gaat en dat er iets nieuws geleerd wordt. U schrijft met grote letters $/t/=t$ op het bord en u vraagt welke persoonsvormregel erbij hoort. (Als je aan het eind van een persoonsvorm een $/t/$ -klank hoort dan schrijf je ook een t , behalve bij *had*, *deed* en *stond* en *den*-werkwoorden.)

Stap 2

U wijst op de toevoeging ‘behalve bij den-werkwoorden’. Daar geldt de regel $/t/=t$ dus niet. Als je aan het eind van een persoonsvorm van een *den*-werkwoord de $/t/$ -klank hoort dan moet je altijd kiezen tussen d of dt .

U zegt:

“De vraag is: wanneer kies je voor d en wanneer voor dt ? Hiervoor wordt de persoonsvormkaart gebruikt.”

U toont de persoonsvorm-kaart en u wijst op het onderste deel. De leerlingen hebben al geleerd dat persoonsvormen van *den*-werkwoorden die in de tegenwoordige tijd op $/t/$ eindigen altijd met dt worden geschreven, behalve als er *ik* in de zin staat. In dat geval wordt een d geschreven.

U wijst dit op de Persoonsvorm-kaart aan met de bijbehorende voorbeelden.

U zegt:

“Hier gaan we iets nieuws aan toevoegen. Want behalve als er *ik* in de zin staat, schrijf je een persoonsvorm van een *den*-werkwoord aan het eind ook met een d , als er *jij* achter staat. En ook als er *je* achter staat dat als *jij* gelezen kan worden. “

U wijst dit weer aan op de persoonsvorm-kaart met de bijbehorende voorbeelden.

Stap 3

U noemt de onderstaande zinnen en u herhaalt het vetgedrukte woord. De vraag is steeds: Is het woord dat eindigt op /t/ de persoonsvorm van een *den*-werkwoord? Alleen de zinnen die met ja beantwoord worden, schrijft u op het bord.

- **Jos snijdt zich.** (ja)
- Hij probeert thee te zetten. (nee)
- Appels zijn gezond. (nee)
- **Ik verkleed me.** (ja)
- **Jij houdt toch niet van vlees?** (ja)
- **Houd je wel van vis?** (ja)
- Hij rent weg. (nee)
- Hij heeft zich snel verkleed. (nee)

Stap 4

Op het bord staan vier zinnen waarvan de persoonsvormen van *den*-werkwoorden eindigen op een /t/-klank.

- **Jos snijdt zich.**
- **Ik verkleed me.**
- **Jij houdt toch niet van vlees?**
- **Houd je wel van vis?**

Twee persoonsvormen eindigen op *d* en twee op *dt*. Met behulp van de Persoonsvormkaart gaat u samen na waarom *d* of *dt* geschreven wordt.

extra werk:

De leerlingen maken opdracht 4 tot en met 6 op bladzijde 37 en 38 van het Werkboek.

Afsluiting

5

U laat een leerling een woord noemen dat in deze les is behandeld. Een andere leerling moet zeggen hoe dit woord wordt geschreven. Als het goed is, neemt deze leerling de beurt over. Hij of zij noemt weer een woord en een volgende leerling schrijft dit woord op het bord... et cetera.

Didactische tip

logé:	Een logé is een gast die blijft slapen.
privé:	Privé betekent alleen voor jezelf.
volière:	Een volière is een grote kooi voor vogels.
comité:	Een comité is een groep mensen die samen iets organiseert..
blèren:	Blèren is heel hard huilen.
paté:	Paté is fijngemaakt vlees of groenten met kruiden er doorheen. Je kunt paté op je brood smeren.
café:	Een café is een gebouw waar mensen naartoe gaan om iets te drinken, bijvoorbeeld koffie of bier.

Antwoorden

Werkboek 10, blz. 36 t/m 38

2

1 Hé, 2 café, 3 comité, 4 coupe, 5 logé, 6 privé

3

1 Waddenzee	4 logé	7 dictee	10 toffee
2 coupé	5 idee	8 hiermee	11 comité
3 privé	6 heimwee	9 chimpansee	12 café

4

4.1

- 1 "Vind jij kaas niet lekker?", vraagt Jerome.
- 2 "Ik vind het vies ruiken", antwoordt Jolijn.
- 3 "Ik houd er wel van", zeft Jerome.
- 4 "Wordt kaas ook in tosti's gebruikt?", vraagt Jolijn.
- 5 "Ik word een beetje moe van al die vragen!", moppert Jerome.
- 6 "Waar word je moe van?", roept Jolijn verbaasd.

4.2

vind, vind, houd, word, word

5

- 1 Jerome zegt: "Ik **vind** het wel gezellig zo'n feest."
- 2 "Hoe oud ben je eigenlijk?", **vraagt** Stella.
- 3 "Volgende week **word** ik elf", **antwoordt** Jerome.
- 4 "**Houd** je ook een feest?"
- 5 Jerome **schudt** met zijn hoofd.
- 6 Hij **zeft**: "Je **raadt** nooit waarom ik geen feest **houd**."
- 7 Stella **denkt** een poosje na en dan zegt ze: "**Vindt** je moeder het soms te druk?"

6

Zelf zinnen bedenken met de gegeven persoonsvormen.

Lesinhoud

-De leerlingen oefenen het analyseren van verhalen en gedichten, onder andere met behulp van Leeswijzer 3.

Materiaal

Klassikaal

Individueel

- Leeswijzer 3
- Werkboek 10, bladzijde 39 t/m 49
- Taalschrift

Start**5**

U vraagt:

“Wie van jullie vindt het spannend om naar de brugklas te gaan? Waarom?”

U laat enkele leerlingen antwoord geven op de vraag.

Vervolgens vraagt u:

“Wie van jullie vindt het niet spannend om naar de brugklas te gaan? Waarom niet?”

U laat ook hier enkele leerlingen antwoord geven op de vraag.

Kern – Instructie**35**

U zegt:

“In deze les gaan we verhalen en gedichten lezen over kinderen die naar de brugklas gaan of in de brugklas zitten. Daarna beantwoorden jullie de vragen van Leeswijzer 3. Eerst gaan we samen naar een tekst en gedicht kijken en vervolgens gaan jullie zelf aan het werk.”

U leest samen met de leerlingen de tekst van opdracht 1 op bladzijde 39 en 40 van het Werkboek.

U zegt:

“Dit verhaalfragment duurt misschien niet meer dan een minuut of tien. De gebeurtenissen in het verhaal volgen snel op elkaar.”

U kunt eventueel een verhaallijn schematisch op het bord zetten als u de ‘gebeurtenissen’ in het verhaal met de leerlingen bespreekt.

1 2 3 4
.....X.....X.....X.....X

- De eerste 'gebeurtenis' is dat Marita zenuwachtig op haar spreekbeurt zit te wachten (1). U wijst erop dat in een verhaal 'innerlijke gebeurtenissen' (wat een persoon denkt of voelt) soms net zo belangrijk zijn als 'uiterlijke gebeurtenissen' (wat een persoon doet of zegt).
- De volgende gebeurtenis (2) is dat Marita bijna struikelt.
- Direct daarop staat ze voor de klas en weet ze na één zin niet meer hoe ze verder moet (3).
- Daarna komt er hulp van het blonde meisje achterin de klas (4).

Opeenvolgende gebeurtenissen die onverwachts over iets spannends, engs of een hindernis vertellen, gevolgd door een oplossing voor het probleem, wordt **een plot** genoemd.

Samen met de leerlingen maakt u de vragen bij opdracht 1 op bladzijde 40 van het Werkboek.

Hierna staat u stil bij de gedichtkenmerken in het gedicht bij opdracht 2 op bladzijde 41 van het Werkboek.

U laat de leerlingen kenmerken van gedichten noemen en opschrijven: maat, herhaling, rijm, vergelijking of beeldspraak, (ongeveer) gelijke regellengte, vaak veel wit om de tekst, zinnen die over het einde van de regel heen lopen, couplettenindeling.

U leest de tekst 'Dat gezeur' van opdracht 3 op bladzijde 42 van het Werkboek samen met de leerlingen.

Met behulp van Leeswijzer 3 neemt u vervolgens mondeling de vragen bij **verhaal** door.

De leerlingen maken vervolgens de opdrachten 3 op bladzijde 43 zelfstandig. Indien nodig biedt u hulp.

Indien er voldoende tijd over is, leest u daarna met de leerlingen het gedicht 'De brug' van opdracht 4 op bladzijde 44 van het Werkboek.

U bespreekt de inhoud van het gedicht aan de hand van de volgende vragen:

- "Wat wordt er met de brug bedoeld? (de brugklas/het brugjaar)
- "Waarom zie je dat?" (de brug, kinderen uit klas 6, 12 maanden lengte)

- “Wat wordt bedoeld met een nieuw en ander land?” (een school voor voortgezet onderwijs)

Met behulp van Leeswijzer 3 neemt u vervolgens mondeling de vragen bij **gedicht** door.

De leerlingen maken vervolgens opdracht 4 op bladzijde 44 en 45 zelfstandig. Indien nodig biedt u hulp.

U bespreekt met de leerlingen de antwoorden van de opdrachten.

extra opdrachten: - Werkboek, opdracht 5 en 6, bladzijde 47 t/m 49.

Afsluiting	5
-------------------	----------

U vraagt de leerlingen wat ze moeilijk vonden en waarom. U laat een leerling vertellen wat hij of zij geleerd heeft. Eventueel kan een andere leerling dit aanvullen.

Antwoorden	
-------------------	--

Werkboek blz. 40 t/m 45

1

1 hij/zij-figuur

2 Marita vertelt het verhaal. We zien alles via haar.

3 Het verhaal heeft een gesloten einde, want Marita's probleem is voorlopig opgelost.

Of: Het verhaal heeft een open einde, want de spreekbeurt moet nog steeds gehouden worden.

4 3 Het begin is spannend omdat je meteen de spanning van Marita voelt.

4 ja, er is afwisseling tussen dialoog en beschrijving (en daar tussendoor ook de gedachten van Marita zelf).

2

Een keuze van drie van de volgende redenen:

- Er is veel wit om de tekst.
- De zinnen gaan soms over het regeleinde heen.
- Er is een indeling in coupletten.
- Er is sprake van rijm.

3

1 Het verhaal kan echt gebeurd zijn, want het gaat over een hele gewone schooldag.

2 Eliza vertelt het verhaal. We zien alles via haar.

3 Bijvoorbeeld: het begin is spannend, omdat je midden in een gesprek valt.

4 Het is vooral dialoog.

5 Het verhaal heeft een gesloten einde: Eliza en Anna gaan ieder naar hun eigen huis.

Je kunt het ook een open einde noemen, want de open dag en de nieuwe school moeten nog komen.

- 6 *eigen mening*
- 7 *eigen mening*

4

- 1 *Dit is een gedicht omdat:*
 - c *Er is een duidelijke maat.*
 - e *Er zijn zinnen die doorlopen aan het einde van de regel.*
 - g *Er zijn coupletten.*
 - 2 *De brugklas wordt vergeleken met een brug.*
 - 3 1 *Er wordt geen verhaal verteld.*
 - Het gedicht is een beschrijving van een brug (de brugklasperiode).*
 - 2 *eigen mening*
-

Extra opdrachten

Werkboek blz. 47 t/m 49

5

- 1 *Zo'n gesprek tussen een brugklasser en een ouderejaars kan heel goed plaatsvinden.*
- 2 *Er is een hij/zij-verteller. (Nergens staan de gedachten van een van beide, er wordt ook niet vooruit- en nauwelijks teruggeblikt. Er is dus geen alleswetende verteller en ook geen ik-figuur.)*
- 3 *Het begin is wel boeiend, want we vallen meteen in een levendige dialoog met een beschrijving ertussendoor.*
- 4 *Na een paar beschrijvingen in het begin bestaat het verhaal verder uitsluitend uit dialoog.*
- 5 *Het verhaal heeft een open einde. We weten niet hoe het verder gaat. Zal Richard er wat van opsteken en zich gauw thuis voelen op de nieuwe school?*
- 6 *- (er is geen titel)*
- 7 *eigen mening*

6

- 1 *Er wordt geen verhaal verteld, maar beschreven hoe de ik-figuur zich voelt en wat hij denkt over huiswerk.*
- 2 *eigen mening*

Lesinhoud

- De leerlingen breiden hun woordenschat uit met de woorden **de aansluiting, voorbereiden op en de doorstroommogelijkheden**.
- De leerlingen oefenen het splitsen van samengestelde zinnen in korte zinnen.
- De leerlingen oefenen het maken van samengestelde zinnen met behulp van gegeven voegwoorden.
- De leerlingen oefenen de betekenis van de voegwoorden, indien, in plaats van, behalve (dat), ofschoon en tenzij.

Materiaal

Klassikaal

- Woordweb 4, Woordcluster 4 (groep 8, thema 6 'Ha, die brugpieper!)

Individueel

- Werkboek 10, bladzijde 50 t/m 61
- Taalschrift

Betekenis van woorden

de aansluiting: Een aansluiting is dat je makkelijk kunt overstappen naar iets anders. Als de aansluiting tussen basisonderwijs en voortgezet onderwijs goed is, kun je zonder problemen overstappen van de basisschool naar bijvoorbeeld mavo of havo.

de doorstroommogelijkheden: De mogelijkheden om door te stromen, zijn de mogelijkheden om door te gaan naar iets anders. In het voortgezet onderwijs kun je bijvoorbeeld doorstromen van mavo naar havo. In het voortgezet onderwijs zijn veel doorstroommogelijkheden.

voorbereiden op: Als je je op iets voorbereidt, dan zorg je ervoor dat je er klaar voor bent. Bijvoorbeeld: Ik bereid me voor op het proefwerk. Het basisonderwijs bereidt kinderen voor op het voortgezet onderwijs.

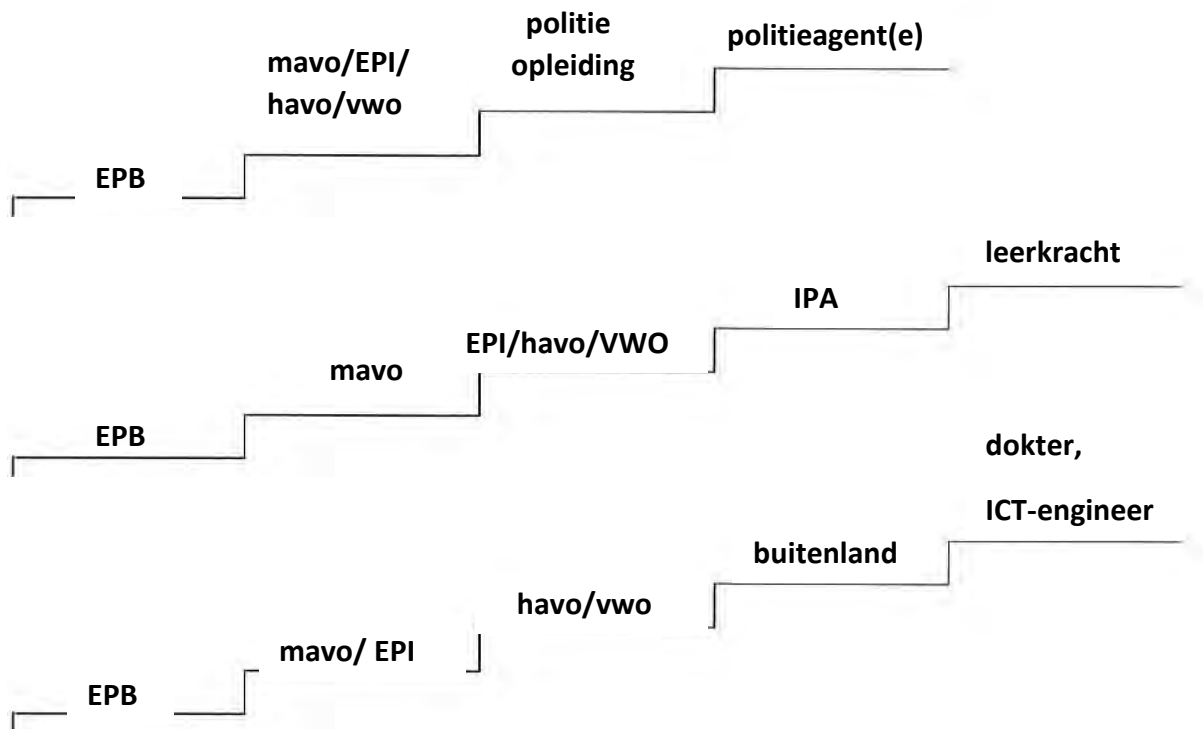
Start**5**

U zegt:

“Met taal werken we nu aan het thema ‘Alles verandert’. Nog eventjes en dan is het zo ver, dan zijn jullie brugklassers! Alles, maar dan ook alles wat jullie de afgelopen 6 jaar op de basisschool hebben geleerd, heb je nodig in het voortgezet onderwijs. Veel van wat je leert in het voortgezet onderwijs heb je nodig voor het werk dat je daarna gaat doen. Maar welke typen voortgezet onderwijs heb je nodig om bijvoorbeeld een politieagent(e) te worden?”

U laat enkele leerlingen hier antwoord op geven. Eventueel kunnen andere leerlingen dit aanvullen. U maakt vervolgens een Woordtrap op het bord.

U kunt ook Woordtrappen maken van andere beroepen zoals bijvoorbeeld leerkracht kleuter- en basisonderwijs, dokter, ICT-engineer enz.

Kern – Instructie 1

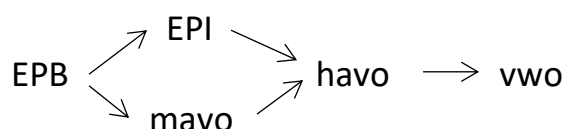
15

U vervolgt:

“De basisschool **bereidt je voor** op het voortgezet onderwijs. Dat betekent dat de basisschool ervoor zorgt dat je klaar bent voor het voortgezet onderwijs. Op zijn beurt **bereidt** het voortgezet onderwijs je **voor** op een vervolgopleiding of op een baan. Het onderwijs is zo gemaakt, dat er een goede **aansluiting** is tussen de verschillende onderwijsniveaus. Als er een goede **aansluiting** is, kun je gemakkelijk overstappen van het een naar het ander.

Het voortgezet onderwijs is een verzamelnaam voor een aantal soorten onderwijs, zoals EPB, EPI, mavo, havo en vwo.

Doorstroommogelijkheden zijn de mogelijkheden om door te gaan naar een andere vorm van onderwijs. In het voortgezet onderwijs heb je allerlei **doorstroommogelijkheden**:

En wie dan na de havo of vwo nog wil doorleren, kan **doorstromen** naar het hbo. Daarvoor moet je vaak wel naar het buitenland, bijvoorbeeld Nederland, Verenigde Staten of Canada. Maar er zijn ook enkele hbo-opleidingen op Aruba, waar je bijvoorbeeld leerkracht of advocaat kunt worden. Handig die **doorstroommogelijkheden** tussen de verschillende onderwijstypen! Ook makkelijk, voor als je nog niet weet wat je later allemaal wilt leren en doen.”

U legt de nieuwe woorden uit aan de hand van Woordweb 4 (groep 8, thema 6 ‘Ha, die Brugpieper!’).

Nadat u de woorden hebt uitgelegd, gaat u een kort gesprekje met de leerlingen aan, waarin u de nieuwe woorden herhaalt.

U stelt de volgende vragen:

- “Wie van jullie heeft een oudere broer of zus die al op het voortgezet onderwijs zit, of een baan heeft? Vertel er iets over: welk type onderwijs, welke opleiding, welke baan?
- Vertel over jezelf of je iemand bent die graag doorleert, of juist het liefst zo snel mogelijk aan het werk gaat. Naar welk type voortgezet onderwijs denk jij te gaan en naar welke vervolgopleiding/studie hoop jij te kunnen **doorstromen**?
- Doordat Aruba maar klein is, zul je meestal voor een vervolgopleiding naar het buitenland moeten. Zou jij het leuk vinden om enkele jaren in het buitenland te wonen om een opleiding te volgen? Vertel hoe je erover denkt.

U neemt opdracht 1 en 2 op bladzijde 51 t/m 52 van het Werkboek samen door. De leerlingen maken de opdrachten zelfstandig. U biedt hulp waar nodig is.

U bespreekt met de leerlingen de antwoorden van de opdrachten.

Kern – Instructie 2

20

U zegt:

“Waar je ook naar toe gaat na de basisschool, of het nu de EPB, mavo of havo is, op elk schooltype krijg je Nederlands en komen de voegwoorden aan bod. Een voegwoord is een woord dat twee zinnen of delen van een zin aan elkaar voegt (maakt), bijvoorbeeld ‘omdat’ of ‘en’.”

U schrijft een voorbeeldzin op het bord:

Mijn broer gaat naar de mavo, omdat hij politieagent wil worden.

U vervolgt:

“Deze les gaat over voegwoorden en samengestelde zinnen. Samengestelde zinnen zijn zinnen waar jullie korte zinnen van gaan maken. Maar jullie gaan ook andersom werken en korte zinnen samenvoegen tot lange zinnen met behulp van voegwoorden. Eerst bespreken we hoe dat werkt, daarna maken jullie de opdrachten. Tot slot bespreken we de antwoorden.”

U leest met de leerlingen de tekst ‘De eerste les’ op bladzijde 53 en 54 van het Werkboek. U gaat na of de tekst woorden bevat waarvan de leerlingen de betekenis niet kennen. Indien nodig legt u deze uit. (Zie didactische tip.)

U laat regel 21 en regel 29-30 van het verhaal op bladzijde 54 van het Werkboek nog eens oplezen en vraagt wie er een ander woord weet voor ‘indien’. (als, wanneer)

U schrijft op het bord:

indien = als, wanneer

U schrijft ook een voorbeeldzin op het bord:

Ik ga weer naar school, indien de vakantie is afgelopen.

U laat dit door de leerlingen overnemen in hun Taalschrift. Vervolgens laat u de leerlingen enkele zinnen met ‘indien’ bedenken en er eventueel één overnemen in hun Taalschrift.

Hierna laat u regel 17-18 oplezen. Wat betekent deze zin eigenlijk? (Je zou verwachten dat de leraar op de stoel ging zitten, want zo hoort het eigenlijk, maar dat deed hij niet. Hij ging op het puntje van het bureau zitten.) U laat de leerlingen nog enkele zinnen met ‘in plaats van’ bedenken en er eventueel één overnemen in hun Taalschrift.

Ten slotte laat u regel 19-20 van het verhaal oplezen. Wat betekent deze zin precies? (Iedereen keek naar het bord, maar de jongen met de paardenstaart niet.) De leerlingen bedenken zelf ook nog een paar zinnen met ‘behalve en schrijven er eventueel één in hun schrift.

Vervolgens maakt u samen met de leerlingen de opdracht 3.1 t/m 3.3 op bladzijde 55 en 56 van het Werkboek.

Woordcluster 4 (gr.8, th.6)

Taalbeschuwing (gr.8, th.6,7,8)

Indien er voldoende tijd over is, schrijft u de volgende samengestelde zin op het bord:

Omar maakte tien fouten, ofschoon hij het proefwerk goed geleerd had.

U vraagt :

“Wie weet een ander woord voor ‘ofschoon’?” (hoewel) “Wat betekent de zin die op het bord staat?” (Omar had zijn proefwerk goed geleerd en toch maakte hij nog tien fouten. Dat had hij eigenlijk niet verwacht.) (Zie ook de didactische tips.)

U vraagt:

“Wie kan de twee zinnen noemen waar deze samengestelde zin uit bestaat?” (Omar maakte tien fouten. Hij had het proefwerk goed geleerd. Het verbindingswoord ‘ofschoon’ wordt weggelaten.)

U vervolgt:

“Wie kan de samengestelde zin op het bord in een andere volgorde zetten?”

Het antwoord schrijft u op het bord:

Ofschoon hij het proefwerk goed geleerd had, maakte Omar tien fouten.

Vervolgens leest u samen met de leerlingen het verhaal van opdracht 4 op bladzijde 57 van het Werkboek.

U laat regel 10-11 van het verhaal nog eens lezen. U zegt dat ‘tenzij’ betekent: behalve als. (Zie ook de didactische tips.) U laat de genoemde regel nog eens oplezen, nu met ‘behalve als’ in plaats van ‘tenzij’. Hierna schrijft u een zin met ‘tenzij’ op het bord, die de leerlingen weer in hun Taalschrift kunnen schrijven:

We gaan naar het strand, tenzij het regent.

tenzij = behalve als

De leerlingen gaan vervolgens zelfstandig de opdrachten 4.1 t/m 4.4 maken op bladzijde 58 en 59 van het Werkboek. Indien nodig biedt u hulp.

extra opdrachten: - Taalleesboek, opdracht 5.1 t/m 5.4, bladzijde 60 en 61.

Afsluiting

5

U bespreekt de antwoorden samen met de leerlingen en vraagt wat ze moeilijk vonden en waarom.

Didactische tip:

In deze les komen woorden voor die extra uitleg nodig hebben. Deze woorden hoeven echter niet door de leerlingen geleerd te worden.

hoewel/ofschoon: Hoewel/ofschoon geven een tegenstelling aan. Bijvoorbeeld: Hoewel (of ofschoon) het erg hard regende, ging de wedstrijd gewoon door.

tenzij: Tenzij betekent behalve als. Bijvoorbeeld: Mari koopt elke dag een mango, tenzij die duurder is dan Afl. 2,00)

indien: Indien betekent als of wanneer. Bijvoorbeeld: Wilt u bellen, indien u niet kunt komen?

behalve: Behalve betekent maar...niet of uitgezonderd. Bijvoorbeeld: Iedereen lette op, behalve Omar.

de kloon: Een kloon is een identiek dubbelganger van iets. Een kloon wordt in een laboratorium gemaakt. (Werkboek bladzijde 57)

de harem: Een harem is een groep vrouwen die allemaal met dezelfde man zijn getrouwd. Harems komen alleen voor in oosterse landen. (Werkboek bladzijde 57)

de erwt: Een erwt is een soort groente. Het is klein, groen en rond. (Werkboek bladzijde 57)

Als een woord moeilijk is om uit te leggen of uit te beelden, vertaal het dan naar het Papiamentu. Leg het uit in het Nederlands, maar noem ook de betekenis in het

Antwoorden

Werkboek blz. 50 t/m 59

1

1 en 2 persoonlijke antwoorden

2

Goede uitspraken zijn: 2, 3, 5

Foute uitspraken zijn: 1, 4

3.1

1 Jessica vindt hem leuk, hoewel de jongen vreemd praat.

2 De leraar glimlacht vriendelijk als hij de klas binnenstapt.

3 Ze hebben veel plezier tijdens de eerste les, ofschoon de meisjes weinig kinderen kennen.

4 Jij haat huiswerk, wanneer ik het goed begrijp?

5 De jongen met de paardenstaart maakt geen huiswerk, tenzij het echt moet.

3.2

1 De jongen praat vreemd. Jessica vindt hem leuk.

2 De leraar stapt de klas binnen. Hij glimlacht vriendelijk.

3 Begrijp ik het goed? Haat jij huiswerk?

4 Het moet echt. De jongen met de paardenstaart maakt geen huiswerk.

3.3

1 Jessica stoot Iris aan, terwijl de leraar zich voorstelt.

Of: Terwijl de leraar zich voorstelt, stoot Jessica Iris aan.

2 Jullie hebben om drie uur gym, tenzij de leraar ziek is.

Of: Tenzij de leraar ziek is, hebben jullie om drie uur gym.

4.1

1 Als je niet snel komt, wordt je eten koud.

2 Hoewel ik geen zin heb, kom ik meteen.

3 Ofschoon ze geen zin heeft, eet Tessa een paar erwttjes.

4.2

1 Je eten wordt koud. Je komt niet snel.

2 Ik kom meteen. Ik heb geen zin.

3 Tessa eet een paar erwttjes. Ze heeft geen zin.

4.3

1 Nadat Tessa onderweg een dubbelgangster zag, praatten ze aan tafel over klonen. Of: Ze praatten aan tafel over klonen, nadat Tessa onderweg een dubbelgangster zag.

2 Geleerden hebben jarenlang onderzoek gedaan, voordat ze dieren konden klonen. Of: Voordat ze dieren konden klonen, hebben ze jarenlang onderzoek gedaan.

4.4

eigen zinnen met de gegeven verbindingswoorden

extra opdrachten

Werkboek blz. 60 en 61

5.1

1 Miguel moet naar bed. Hij is ziek.

2 Zijn moeder komt terug. Miguel blijft in bed.

3 Ze gaat kijken. Ze heeft Miguel horen hoesten.

4 Hij heeft hoge koorts. Ze belt de huisdokter.

5 Zes leerlingen zijn thuis gebleven. De griep gaat rond.

5.2

1 Terwijl zijn moeder soep maakt, ligt Miguel in bed.

2 Miguel moet binnenblijven, zolang hij koorts heeft.

5.3

1 Miguel ligt in bed, terwijl zijn moeder soep maakt.

2 Zolang hij koorts heeft, moet Miguel binnenblijven.

5.4

eigen zinnen met de gegeven voegwoorden

Lesinhoud

- De leerlingen breiden hun woordenschat uit met de woorden **adviseren**, **de astroloog**, **bijgelovig**, **de futuroloog**, **de horoscoop**, **de toekomst voorspellen**, **de waarzegster** en **de wetenschapper**.
- De leerlingen oefenen het samenvatten van een weettekst.
- De leerlingen maken kennis met een open en een gesloten verhaaleinde.

Materiaal

Klassikaal

- Woordweb 1, Woordspoor 1
- Woordweb 4, Woordspoor 4
- Woordweb 6, Woordcluster 6

Individueel

- Taalleesboek 4, bladzijde 32 en 33
- Werkboek 10, bladzijde 62 t/m 68
- Taalschrift

Vorbereiding

- U zet de filmpjes 'Wie was Isaac Newton? Uitvinder van de zwaartekracht.' (<https://www.schooltv.nl/video/wie-was-isaac-newton-uitvinder-van-de-zwaartekracht>) en 'Wie was Alessandro Volta. Uitvinder van de batterij.' (<https://www.schooltv.nl/video/wie-was-alessandro-volta-uitvinder-van-de-batterij>) klaar.

Betekenis van woorden

adviseren:	Als je iemand adviseert, zeg je wat hij volgens jou het best kan doen. Je geeft hem advies. Bijvoorbeeld: De dokter adviseert mij om een paar dagen in bed te blijven.
de astroloog:	Een astroloog is iemand die onderzoekt wat de invloed van de stand van de sterren en planeten op je leven is.
bijgelovig:	Iemand die bijgelovig is, gelooft dat sommige dingen geluk of ongeluk brengen, bijvoorbeeld dat vrijdag de dertiende een ongeluksdag is.
de futuroloog:	Een futuroloog bedenkt heel precies hoe de toekomst zal zijn. Hij denkt na over hoe de wereld er over bijvoorbeeld tien of honderd jaar uit zal zien, hoe de mensen dan leven.
de horoscoop:	Als iemand jouw horoscoop maakt, schrijft hij op wat voor iemand je bent en wat voor karakter je hebt. Dat verzint hij niet zelf, maar dat rekent hij op een speciale manier uit. Daarvoor moet hij weten hoe de sterren aan de hemel stonden toen je werd geboren.
de toekomst voorspellen:	Als iemand de toekomst voorspelt, zegt hij/zij wat er in de toekomst gaat gebeuren.
de waarzegster:	Een waarzegster is een vrouw die je de toekomst op magische wijze kan voorspellen.
de wetenschapper:	Een wetenschapper of een geleerde is iemand die heel erg veel over een bepaald onderwerp weet. Een wetenschapper doet vaak onderzoek. Hij bestudeert bijvoorbeeld hoe vogels leven of zoekt naar een medicijn voor een ziekte.

Start	5
-------	---

U zegt:

“Jullie gaan binnenkort allemaal naar het voortgezet onderwijs. Een volgende stap die je maakt op weg naar een leuke baan. Wie weet al wat hij/zij later wil worden/wat voor werk je wil gaan doen? Daar ben ik erg benieuwd naar!” (U kunt een Woordweb, schema of grafiek hiervan op het bord zetten.)

U vervolgt:

“Alle beroepen die eindigen op ‘kundige’ of ‘loog’ hebben met wetenschap te maken. Een wetenschap is een heleboel kennis over een bepaald onderwerp, bijvoorbeeld over sterren, of verkeer, of voedsel, of natuurkunde. Iemand die heel veel van natuurkunde wist, was Isaac Newton. Heeft iemand van jullie wel eens van hem gehoord?”

U start het filmpje ‘Wie was Isaac Newton? Uitvinder van de zwaartekracht. (<https://www.schooltv.nl/video/wie-was-isaac-newton-uitvinder-van-de-zwaartekracht>).

Mocht u niet beschikken over een werkende internetverbinding, kunt u het filmpje van tevoren downloaden.

Kern – Instructie 1	10
---------------------	----

U zegt:

“Isaac Newton is geboren in 1643 en was een man die dus ontzettend veel wist over natuurkunde en wiskunde. Een persoon die (bijna) alles over een onderwerp weet wordt een **wetenschapper** genoemd. Een **wetenschapper** heeft een wetenschap gestudeerd. Een wetenschap waar ik nog nooit van gehoord had, is futurologie. Futurologie is de wetenschap over de toekomst. **De wetenschapper** die dit heeft gestudeerd, heet **futuroloog**. **De futuroloog** weet over een heleboel onderwerpen iets af. Maar wat hij het beste kan is nadenken over de toekomst. Een **futuroloog** kan bedenken hoe de toekomst eruit zal zien en hoe deze eruit zou moeten zien, bijvoorbeeld de toekomst van de steden, of de toekomst van het verkeer.

Omdat hij daar zo goed over kan nadenken, wordt hij vaak gevraagd te **adviseren**. Als je iemand iets **adviseert**, raad je hem iets aan. **De futuroloog** kan bijvoorbeeld **adviseren**, hoe een nieuwe stadswijk eruit zou moeten zien.

Of, hoe groente het best verbouwd kan worden. Misschien kan hij jou wel **adviseren**, welk beroep je in de toekomst moet kiezen!

Een andere **wetenschapper** die iets met de toekomst doet is een **astroloog**. Een **astroloog** maakt **horoscopen**. Een **horoscoop** is een verhaal waarin staat wat voor iemand jij bent en wat voor eigenschappen je hebt. Ben je bijvoorbeeld ongeduldig, dan staat dat in je **horoscoop**. **De astroloog** maakt **de horoscoop** door middel van berekeningen. Hij kijkt goed naar de stand van de sterren en kan zo berekenen hoe jij bent. Wat hij vooral moet weten, is hoe de sterren stonden op het moment dat jij geboren bent. Daarvoor moet hij precies weten waar en hoe laat jij geboren bent. Hoe de sterren toen stonden, bepaalt hoe jij vandaag bent. Dat zegt **de astroloog**. En dat schrijft hij op in je **horoscoop**. (U kunt een **horoscoop** uit de krant van vandaag laten zien en leest eventueel enkele **horoscopen** van leerlingen voor.)

Een ander persoon die iets over de toekomst kan vertellen is een **waarzegster**. Een **waarzegster voorspelt** wat er in **de toekomst** met je gaat gebeuren. Er zijn mensen die er niet in geloven, maar er zijn er ook genoeg die wel geloven wat een **waarzegster** over hun toekomst vertelt.

Zo zijn er ook mensen die geloven dat een zwarte kat, vrijdag de dertiende of onder een ladder doorlopen, ongeluk brengt. Of dat een hoefijzer of een klavertje vier gelukt brengt. Dit wordt bijgeloof genoemd. Mensen die hierin geloven zijn **bijgelovig**." (U kunt een hoefijzer en/of een klavertje vier laten zien.)

U toont de Woordwebben (1, 4 en 6) en bespreekt de nieuwe woorden en hun betekenissen.

U stelt de volgende vragen:

- "Voorspel je eigen toekomst eens? Hoe denk je dat je leven er over 10 jaar uitziet?"
- Zou jij zelf naar een **waarzegster** gaan? Waarom wel of waarom niet?

- Veel mensen hebben wel iets, waarvan ze denken dat het hen geluk brengt. Dat kun je **bijgelovig** noemen, maar misschien werkt het wel echt. Heb jij ook zo iets? Waarom denk je dat het (voor jou) werkt?
- Vind jij het onzin, of wel interessant wat **horoscopen** over je leven zeggen? Leg het eens uit.
- Ik zou zelf wel/geen **astroloog** willen zijn. Leg uit waarom wel/niet.
- Zou jij **wetenschapper** willen zijn? Waarom wel/niet?
- Van welk onderwerp weet jij veel af, of zou je veel af willen weten?" (denk aan een hobby, of een sport)

U neemt opdrachten 1 t/m 3.2 op bladzijde 62 t/m 66 van het Werkboek samen door. De leerlingen maken de opdrachten zelfstandig. Indien nodig biedt u hulp.

U bespreekt samen met de leerlingen de antwoorden van de opdrachten.

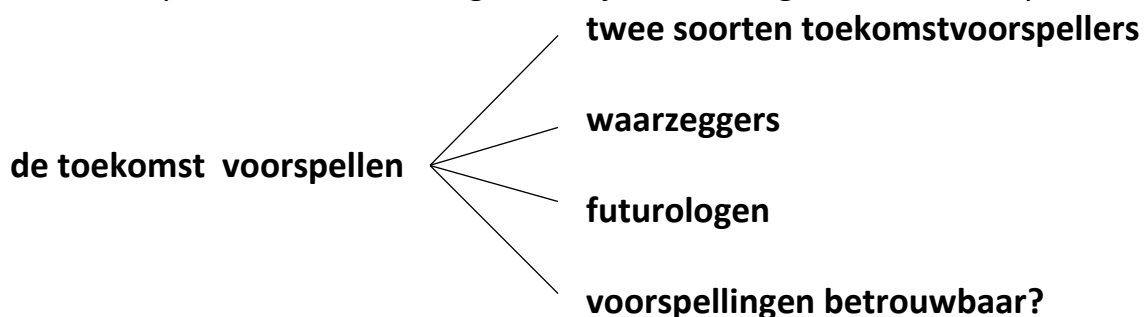
Kern – Instructie 2	15
----------------------------	-----------

U zegt:

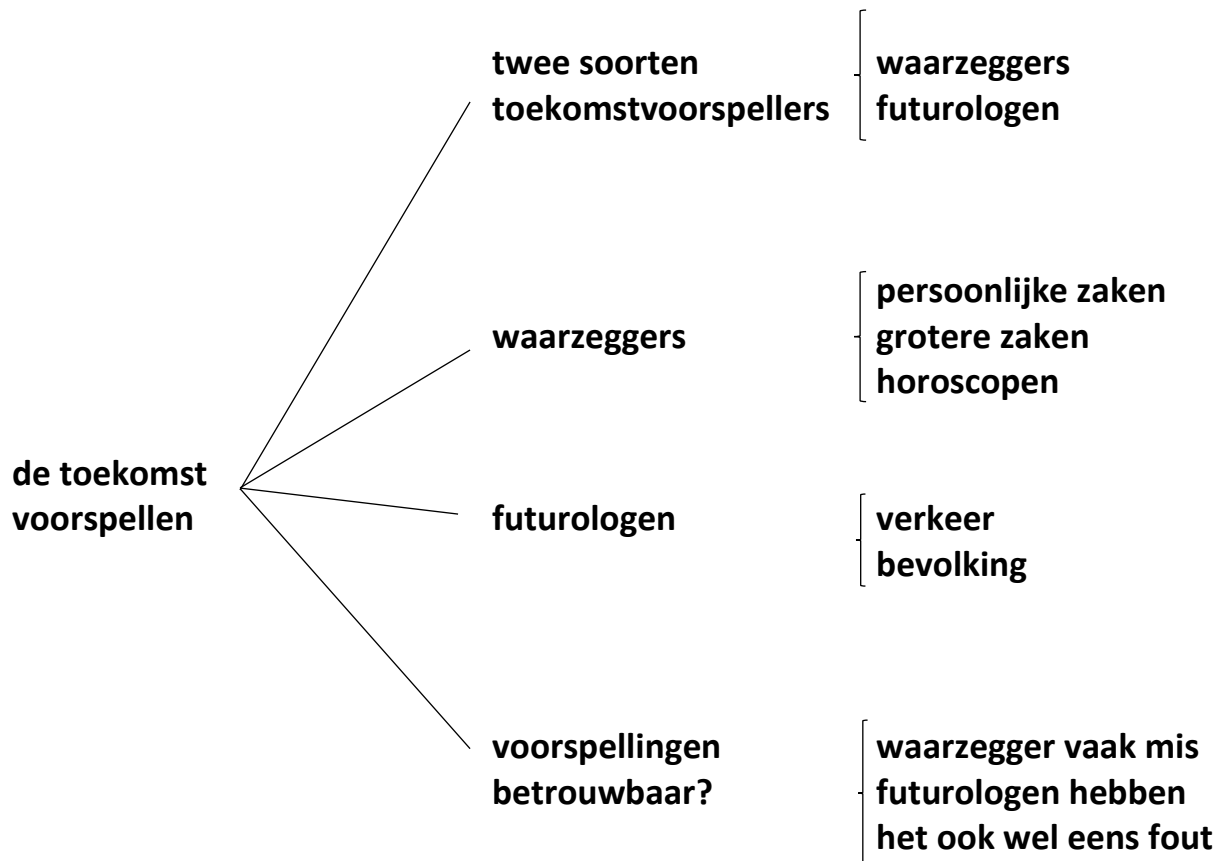
“We gaan zo dadelijk samen een weettekst lezen over **waarzeggers, futurologen** en **horoscopen**. Van die weettekst gaan we een schema maken en van elke alinea gaan we het deelonderwerp opschrijven.”

U leest samen met de leerlingen de tekst ‘De toekomst voorspellen’ van opdracht 1 op bladzijde 32 en 33 van het Taalleesboek.

In samenspraak met de leerlingen schrijft u het volgende schema op het bord:

Daarna laat u de eerste alinea nogmaals lezen en vraagt om kernwoorden. Die vult u in het schema in. Dit doet u ook met de overige alinea's, zodat uiteindelijk onderstaand schema ontstaat. De leerlingen nemen dit schema over in hun Taalschrift.

Eventueel kan het aantal kernwoorden in dit schema nog uitgebreid worden. U laat vervolgens enkele leerlingen de tekst mondeling samenvatten met behulp van het schema.

U zegt:

“Jullie moeten nu van deze tekst een samenvatting schrijven. Je hebt natuurlijk veel steun aan dit schema. Maar waar moet je nog meer aandenken?”

U schrijft de goede antwoorden op het bord:

- een titel erboven het belangrijkste erin
- in goede zinnen zo kort mogelijk

Enkele leerlingen lezen hun samenvatting voor. De andere leerlingen geven hier constructief-kritisch commentaar op.

Indien u voldoende tijd over hebt, kunt u ‘Kern - Instructie 3’ uitvoeren.

Kern – Instructie 3

10

U zegt:

“Een boek of een film kan op twee manieren aflopen. Met een open einde en met een gesloten einde. Wie weet wat het verschil is tussen een open einde en een gesloten einde?”

U schrijft - als het antwoord gekomen is - op het bord:

een open einde = De schrijver laat open hoe het verhaal afloopt.

een gesloten einde = De schrijver vertelt hoe een verhaal afloopt.

U vraagt:

“Wat komt het meest voor: een open of een gesloten einde?”
(De meeste kinderen en volwassenen houden ervan als een verhaal of een film een gesloten einde heeft.)

U vraagt:

“Wie van jullie kan een voorbeeld noemen van een gesloten einde?”

Het gaat natuurlijk in deze gevallen om verhalen (of films) met een duidelijk plot (een verhaallijn, thema, onderwerp), dat om een oplossing vraagt: zij houdt toch van hem, hij slaagt toch voor zijn examen, de hoofdpersoon wordt beter (of sterft), wordt gelukkig, vertrekt enzovoort.

U hebt een aantal boeken klaarliggen waarvan u het slot of de slotzin voorleest.

Een gesloten einde heeft ook vaak een duidelijke (afsluitende) slotzin: ‘Toen stapte hij in de auto en zwaaide, voor het laatst.’

Een slotzin kan ook in de afsluitende dialoog zitten: ‘Hij nam haar hand.’ “Zo is het goed”, zei hij.

U vraagt:

“Wie van jullie kan ook zo’n slotzin bedenken?”

U leest vervolgens het volgende stukje tekst voor:

Miguel en Carlos waren aan het skaten in het park. De paden waren goed om op te rijden. “Zullen we wedstrijdje doen?” vraagt Miguel. “Ja!”, antwoordde Carlos. “Wie het eerst aan het eind van het pad is, oké?” Ze startten precies gelijk en maakten al snel een flinke vaart. Vlak bij de bocht kwam er ineens een grote hond uit de struiken. Carlos schrok zo erg dat hij viel.

U laat de leerlingen mondeling een open en een gesloten verhaaleinde bedenken.

extra opdracht: - Werkboek, opdracht 4, bladzijde 67 en 68

Afsluiting	5
-------------------	----------

U speelt het spel 'detective' met één of meerdere doelwoorden van het thema. De bedoeling van deze oefening is om met het stellen van zo weinig mogelijk vragen het juiste woord te raden. Een kind, de detective, gaat naar buiten en de klas kiest samen een woord wat deze week is aangeleerd. Het kind komt terug in de klas en mag vragen stellen die alleen met ja/nee beantwoord kunnen worden. Kan de detective binnen 5 vragen het woord raden?

Het kan ook andersom: een kind kiest een woord en schrijft dit achter op het bord. Nu moet de klas door het stellen van vragen erachter zien te komen om welk woord het gaat.

Óf u sluit af met een filmpje over een andere beroemde wetenschapper: Alessandro Volta. De uitvinder van de batterij.' (<https://www.schooltv.nl/video/wie-was-alessandro-volta-uitvinder-van-de-batterij>)

Mocht u niet beschikken over een werkende internetverbinding, kunt u het filmpje van tevoren downloaden.

Antwoorden	
-------------------	--

Taalleesboek blz. 33

1

De deelonderwerpen zijn:

alinea 1: twee soorten toekomstvoorspellers

alinea 2: waarzeggers

alinea 3: futurologen

alinea 4: zijn de voorspellingen betrouwbaar?

2.1

een samenvatting van de tekst met daarin aandacht voor de genoemde criteria

Werkboek blz. 62 t/m 66

1

1 de waarzegster

2 Nee, de man zal niet blij zijn, omdat hij op straat belandt terwijl hij droomt van een rijke toekomst.

3 afhankelijk van de leerling

2

1 eigen tekst

2 Als iemand je horoscoop maakt, schrijft hij op wat voor iemand je bent en wat voor eigenschappen je hebt. Dat verzint hij niet zelf, maar dat rekent hij op een speciale manier uit. Daarvoor moet hij weten hoe de sterren precies aan de hemel stonden toen je werd geboren.

3 *de astroloog*

4 *eigen tekst*

3.1

1 *c wetenschapper*

2 *d Hij bedenkt heel precies hoe de toekomst eruit zal zien.*

3.2

1 *c om meer spijkerbroeken te kopen*

2 *a om meer fietspaden aan te leggen*

3 *c om meer computerspellen in te kopen*

Extra opdrachten

Werkboek blz. 67 en 68

4

1 *Een gesloten verhaaleinde bij een gegeven verhaalbegin.*

2 *Een open verhaaleinde bij een gegeven verhaalbegin.*

Lesinhoud

- De leerlingen breiden hun woordenschat uit met de woorden **de techniek**, **de scheikunde** en **de natuurkunde**.
- De leerlingen oefenen met de aanwijzende voornaamwoorden 'deze/die' en 'dit/dat' en dat ze verwijzen naar respectievelijk de- en het-woorden.
- De leerlingen oefenen met 'deze' en 'dit' en dat ze gebruikt worden voor wat dichterbij is en oefenen met 'die' en 'dat' en dat ze gebruikt worden voor wat verderaf is.
- De leerlingen oefenen het gebruik van de aanwijzende voornaamwoorden 'zulk', 'zulke' en 'zo'n'.
- De leerlingen oefenen de klinkerverandering bij werkwoorden in de verleden tijd.

Materiaal

Klassikaal

- Woordweb 2, Woordcluster 2 (groep 8, thema 7 'Wie is hier technisch?')

Individueel

- Werkboek 10, bladzijde 69 t/m 79
- Taalleesboek 4, bladzijde 13 en 14
- Taalschrift

Vorbereiding

- U zet de filmpjes 'Lucht en vliegen. Lucht laat een vliegtuig opstijgen.' (<https://www.schooltv.nl/video/lucht-en-vliegen-lucht-laait-een-vliegtuig-opstijgen>), 'Driedimensionaal. Hoe kan het dat we in een bioscoop 3D zien?' (<https://www.schooltv.nl/video/driedimensionaal-hoe-kan-het-dat-we-in-een-bioscoop-3d-zien>) en 'Het verwerken van aardolie. Zelfs in wasmiddel zit aardolie.' (<https://www.schooltv.nl/video/verwerken-van-aardolie-zelfs-in-wasmiddel-zit-aardolie>) klaar.

Betekenis van woorden

- de natuurkunde:** Natuurkunde is een wetenschap. Iemand die natuurkunde heeft gestudeerd, weet veel van elektriciteit, zwaartekracht, licht en magneetkracht.
- de scheikunde:** Scheikunde is de wetenschap die onderzoekt hoe stoffen zijn samengesteld en wat er gebeurt als je ze met elkaar in contact brengt. Bijvoorbeeld van olie wordt in een laboratorium plastic gemaakt.
- de techniek:** Techniek is alles wat te maken heeft met het bedenken, maken en repareren van machines, voertuigen, apparaten enzovoort. Bijvoorbeeld: Dat apparaat werkt volgens een ingewikkelde techniek.

Start	5
--------------	----------

U pakt een apparaat dat voorhanden is, bijvoorbeeld de puntenslijper.

U zegt:

“Dit is een voorbeeld van een handig apparaat. Degene die dit ding heeft uitgevonden, vind ik een echte slimmerik. Ik zou dat niet kunnen, denk ik. Maar in één van jullie schuilt misschien wel een echte uitvinder. Zo iemand die beroemd wordt, omdat hij iets heel nieuws uitvindt, zoals ooit iemand beroemd werd vanwege het uitvinden van het vliegtuig.

Binnenkort krijgen jullie vakantie en sommigen van jullie zullen dan met het vliegtuig op reis gaan.

Ik vraag me altijd af hoe het toch kan dat zo’n zwaar vliegtuig kan opstijgen en in de lucht kan blijven vliegen. Weet iemand van jullie dat?”

U start - als de kinderen gereageerd hebben - het filmpje over ‘Lucht en vliegen. Lucht laat een vliegtuig opstijgen.’

(<https://www.schooltv.nl/video/lucht-en-vliegen-lucht-laat-een-vliegtuig-opstijgen>).

Mocht u niet beschikken over een werkende internetverbinding, kunt u het filmpje van tevoren downloaden.

Kern – Instructie 1	10
----------------------------	-----------

U vertelt:

“Om zo’n tafelpuntenslijper of vliegtuig te kunnen uitvinden, moet je verstand hebben van **techniek**. Als je verstand hebt van **techniek**, ben je technisch. **Techniek** is de kennis en de hulpmiddelen die nodig zijn om machines, voertuigen, apparaten enzovoort te ontwerpen, te laten werken en te repareren, bijvoorbeeld voor de industrie. Om verstand te krijgen van **techniek**, moet je een zekere aanleg voor **techniek** hebben. Als dat het geval is, kun je leren over **techniek**. In het voortgezet onderwijs is **techniek** een vak.

Om echt verstand te krijgen van **techniek**, is het belangrijk om veel te weten over **scheikunde** en **natuurkunde**.

Scheikunde is de wetenschap die onderzoekt hoe stoffen zijn samengesteld en wat er gebeurt als je ze met elkaar in contact brengt. (Hier kunt u eventueel de korte video ‘Het verwerken van aardolie’ (<https://www.schooltv.nl/video/verwerken-van-aardolie-zelfs-in-wasmiddel-zit-aardolie-laten-zien>.)

Natuurkunde is de wetenschap die zich onder andere bezighoudt met elektriciteit, zwaartekracht, licht en magneetkracht. Als jij bijvoorbeeld rijk en beroemd wil worden omdat je een hyperschone, superzuinige en megasnelle automotor hebt uitgevonden die op - ik zeg maar wat - vogelpoep rijdt, moet je weten hoe je vogelpoep omzet in brandstof en hoe je deze brandstof via **techniek** kunt omzetten in snelheid. **Techniek** heeft dus veel te maken met **scheikunde** en **natuurkunde**."

U legt de nieuwe woorden uit aan de hand van Woordweb 2 (groep 8, thema 7 'Wie is hier technisch?'). Tijdens de interactie geeft u extra aandacht aan de leerlingen die niet snel geneigd zijn een beurt te vragen.

U stelt de volgende vragen:

- "**Scheikunde** komt goed van pas als je later in **de techniek** wilt werken. Maar **scheikunde** komt ook van pas als je bijvoorbeeld in de voedingsindustrie wilt werken. Daar kun je helpen bij het ontwikkelen van nieuwe, slimme voedingsmiddelen. Bijvoorbeeld chips die nog gezonder zijn dan sla met tomaat, of de snackreep die gezonder is dan een bruine boterham met kaas. En wie echt rijk en beroemd wil worden, vindt friet uit waar je gezond en superslank van wordt. Zou jij het leuk vinden om als scheikundige in de voedingsindustrie te werken?
- Verstand van **techniek** hebben, is niet alleen handig als je in de **techniek** werkt. Het komt thuis ook van pas. Denk maar eens aan het repareren van een kapotte lamp, het plakken van een fietsband, het timmeren van een vogelhuisje en allerlei andere doe-het-zelfkarweitjes. Vind jij het belangrijk om in en om het huis (en later: je eigen huis) zelf dingen te kunnen maken en te repareren, of haal je er maar liever direct iemand anders bij? Vertel er iets over.
- In de afgelopen eeuwen zijn er heel wat natuurkundigen geweest die belangrijke dingen hebben uitgevonden. Dingen waar we nu nog veel aan hebben en over leren. Isaac Newton heeft ontdekt wat zwaartekracht was. Albert Einstein heeft ons van alles over snelheid geleerd. Maar **de natuurkunde** als wetenschap is nog lang niet klaar. Er worden nog steeds nieuwe dingen uitgevonden. Zou jij ook een natuurkundige willen worden die nieuwe dingen uitvindt?"

U neemt opdracht 1 op bladzijde 69 van het Werkboek samen door. De leerlingen maken de opdrachten zelfstandig. Indien nodig biedt u hulp.

U bespreekt samen met de leerlingen de antwoorden van de opdrachten.

extra opdrachten: - Werkboek, opdracht 2, bladzijde 70 t/m 71.

Kern – Instructie 2	25
----------------------------	-----------

U schrijft op het bord:

Het vliegtuig landt op luchthaven Reina Beatrix.

U zegt:

“Het is ‘het vliegtuig’. Maar kan ik ook zeggen ‘deze vliegtuig’, of ‘dit vliegtuig’, of ‘dat vliegtuig’ of ‘die vliegtuig’? Waarom wel of waarom niet?”

U vervolgt:

“Het vervolg van deze les gaat over speciale woorden zoals: deze, die, dit, dat, zulk, zulke en zo’n. Deze speciale woorden worden **aanwijzende voornaamwoorden** genoemd.

Wie kan deze naam uitleggen?” (Aanwijzende voornaamwoorden wijzen naar bepaalde mensen, dieren of dingen. Soms wijst een spreker ook echt met zijn vinger in de richting van wie of wat hij bedoelt.)

U zegt:

“Aanwijzende voornaamwoorden staan meestal voor een zelfstandig naamwoord, net als de lidwoorden, maar soms staan ze ook alleen.”

U legt uit en noteert op het bord:

- **deze en die staan voor de de-woorden en woorden in het meervoud.**
- **dit en dat staan voor het-woorden.**
- **deze en dit verwijzen naar personen, dieren en dingen die dichtbij zijn.**
- **die en dat verwijzen naar personen, dieren en dingen die verder weg zijn.**

U leest samen met de leerlingen de tekst ‘De eerste dag’ op bladzijde 74 en 75 van het Werkboek. Vervolgens maakt u samen opdracht 3 op bladzijde 76.

Alleen in zin 2 en 5 komen ‘die’ en ‘dat’ op zichzelf staand, zelfstandig, voor.

In zin 3 en 4 is maar één antwoord mogelijk.

U licht dit toe met een schemaatje op het bord:

- **zin 3: die tas daar**
- **zin 4: dit boekje hier**

In zin 3 weet je door het woordje ‘daar’ dat de tas wat verder weg is. Voor dingen die verder weg zijn, wordt ‘die’ of ‘dat’ gebruikt.

U vraagt:

“Waarom moet het ‘die’ tas zijn en niet ‘dat’ tas?”
(Tas is een de-woord. En voor de-woorden worden ‘deze’ en ‘die’ gebruikt en niet ‘dit’ en ‘dat’.)

In zin 4 weet je door het woord ‘hier’ dat het boekje dichtbij is. En voor dingen die dichtbij zijn wordt ‘deze’ of ‘dit’ gebruikt.

U vraagt:

“Waarom moet het ‘dit’ boekje zijn en niet ‘deze’ boekje?”
(Boekje is een het-woord. En voor het-woorden worden ‘dit’ en ‘dat’ gebruikt en niet ‘deze’ of ‘die’?)

U laat nu het schema verder aanvullen:

- **zin 3: die tas daar; dat ... daar (dat boek/huis/dier daar)**
- **zin 4: dit boekje hier; deze ... hier (deze tas/jongen/hond hier)**

Door de zelfstandige woorden op het bord weg te vegen kunt u de leerlingen nog meer passende voorbeelden laten bedenken.

Nadat u opdracht 3 met de leerlingen hebt gedaan, schrijft u de volgende woorden op het bord en u zegt dat dit ook aanwijzende voornaamwoorden zijn:

zo’n zulke zulk

U laat de leerlingen een van de drie woorden invullen in de volgende woordgroepen:

- 1 grote school (zo’n)**
- 2 grapjes (zulke)**
- 3 weer (zulk)**

U geeft de volgende toelichting:

“Meestal kies je het juiste woord zonder er over na te hoeven denken. Als je het niet vanzelf goed doet, moet je onthouden:
- dat je ‘zo’n’ altijd voor woorden zet waar je ‘een’ voor kunt zetten. Het woord ‘zo’n’ betekent eigenlijk ‘zo een’. De komma in ‘zo’n’ is een weglatingsteken omdat de letters ‘ee’ zijn weggelaten.

- dat je 'zulke' en 'zulk' gebruikt als je geen 'een' voor een zelfstandig naamwoord kunt zetten. Je gebruikt 'zulke' voor de-woorden (zulke grapjes) en 'zulk' voor het-woorden (zulk weer).

U noteert op het bord:

- **'zo'n' zet je altijd voor woorden waar je 'een' voor kunt zetten. Het woord zo'n betekent eigenlijk 'zo een'.**
- **'zulke' en 'zulk' gebruik je als je geen 'een' voor een zelfstandig naamwoord kunt zetten. Je gebruikt 'zulke' voor de-woorden (zulke grapjes) en 'zulk' voor het-woorden (zulk weer).**

U doet samen met de leerlingen opdracht 4 op bladzijde 77 van het Werkboek.

Indien er voldoende tijd over is, neemt u de opdrachten 5 t/m 7 op bladzijde 77 en 78 van het Werkboek samen door. De leerlingen maken de opdrachten zelfstandig. Indien nodig biedt u hulp.

U bespreekt samen met de leerlingen de antwoorden van de opdrachten.

Extra opdrachten: - Werkboek, opdracht 8 en 9, bladzijde 79.
- Taalleesboek, opdracht 3 en 5, bladzijde 13 en 14.
(herhaling werkwoorden met klinkerverandering)

Afsluiting	5
-------------------	----------

U vraagt de leerlingen wat ze moeilijk vonden en waarom. U laat een leerling vertellen wat hij of zij geleerd heeft. Eventueel kan een andere leerling dit aanvullen.

Eventueel laat u als afsluiting het filmpje 'Driedimensionaal. Hoe kan het dat we in een bioscoop 3D zien?'

(<https://www.schooltv.nl/video/driedimensionaal-hoe-kan-het-dat-we-in-een-bioscoop-3d-zien>).

Mocht u niet beschikken over een werkende internetverbinding, kunt u het filmpje van tevoren downloaden.

Antwoorden	
-------------------	--

Werkboek blz. 70**1**

Anna: natuurkunde

Samuel: wiskunde

Maikel: leren hoe je auto's maakt

Julia: scheikunde

Werkboek blz. 76 t/m 78**3**

1 die/deze 3 die 5 dit/dat 7 deze

2 deze/die 4 dit 6 die

4

1 zo'n, zulke 2 zo'n 3 zo'n 4 Zulk 5 zulke

5

1 zo'n 3 zo'n 5 zulk 7 zo'n 9 zo'n 11 zo'n

2 zulke 4 zulke 6 zo'n 8 zulk 10 zo'n 12 zulke

6.1 / 6.2

eigen zinnen volgens het voorbeeld

7

eigen zinnen met de woordgroepen 'zulke rare dingen', 'zulk wit zand', zo'n groot gebouw

extra opdrachten

Werkboek blz. 71 t/m 73**2**

persoonlijke antwoorden

Werkboek blz. 79**8**

1 zo'n 2 zo'n 3 zulke 4 zo'n 5 zulke

9

1 deze / die

2 dat

Taalleesboek blz. 13 en 14**3**

1 dreef 3 gevoren 5 float 7 schold 9 uitgekozen

2 scheen 4 opgedronken 6 dook 8 getrokken 10 gestreken

5

1 gezongen 3 goot 5 gezwommen

2 bracht 4 verloren 6 gefloten

Lesinhoud

- De leerlingen oefenen het schrijven van bijzondere inprentwoorden.
- De leerlingen oefenen het schrijven van werkwoordsvormen.

Materiaal

Klassikaal

Individueel

- Werkboek 10, bladzijde 80 t/m 84
- Spellinghulp klas 6

Opmerking:

Lesdoel 1 is een verzameling inprentwoorden die niet vallen onder één van de bekende categorieën. De meeste van deze woorden kennen de leerlingen al omdat ze deze bij een andere categorie zijn tegengekomen.

Start**5**

U speelt het spel 'Galge' met het woord *applaus*. U vertelt dat dit woord behoort tot een bijzonder groepje woorden. Dit groepje woorden heeft een extra moeilijkheid, bijvoorbeeld bij *applaus* is dat je het met twee *p*'s schrijft en met de *au* in plaats van *ou*.

Kern – Instructie 1**15****Stap 1**

De leerlingen nemen de bijzondere inprentwoorden op bladzijde 80 van het Werkboek voor zich. U leest in een langzaam tempo de volgende zinnen voor: De leerlingen zoeken de woorden in de lijst en nemen deze goed in zich op. U bespreekt steeds waarop gelet moet worden bij het schrijven van de woorden.

- 1 De **burgemeester** kreeg een **applaus** toen hij afscheid nam.
- 2 Wat ik **vanmorgen** op tv zag van de aardbeving in Colombia vind ik **afschuwelijk**.
- 3 Wij kunnen uw vraag niet **onmiddellijk beantwoorden**, schreef de directeur.
- 4 Kun jij de **datum** op deze **postzegel** lezen?
- 5 Ik kan je **vanmiddag onmogelijk** helpen, want ik moet werken.
- 6 De biologen **ontdekten** een heel **bijzonder** reptiel.
- 7 De dieven gingen er **stiekem** met het **kostbare sieraad** vandoor.

Stap 2

U dicteert dezelfde zinnen nog een keer en u herhaalt de vetgedrukte woorden. De leerlingen schrijven deze woorden op bij opdracht 2 op bladzijde 81 van het Werkboek.

Stap 3

Met behulp van de woordenlijst bij opdracht 1 op bladzijde 80 van het Werkboek, kijken de leerlingen de woorden zelf na.

Stap 4

De leerlingen maken zelf een dictee van vier zinnen. In iedere zin moet minstens één van de volgende woorden voorkomen: *het afval, onnozel, verrassing, vreselijk*.

U vertelt dat de woordenlijsten ook terug te vinden zijn in de Spellinghulp.

Kern – Instructie 2

15

Stap 1

U zegt:

“We hebben geleerd dat persoonsvormen in de tegenwoordige tijd van *den*-werkwoorden die op een /t/-klank eindigen met *d* geschreven worden als er *ik* in de zin staat en ook als *je* of *jij* erachter staat.”

U leest samen met de leerlingen de tekst bij opdracht 5.1 op bladzijde 82 van het Werkboek. De leerlingen onderstrepen alle persoonsvormen in deze tekst. Vervolgens schrijven ze alle persoonsvormen die eindigen op een *d* op. U controleert samen of de regel in de tekst goed is toegepast.

Stap 2

U leest samen de tekst bij opdracht 6.1 op bladzijde 83 van het Werkboek. Leg de nadruk op punt 3. Hierna maakt u samen opdracht 6.2 en bespreekt u de antwoorden:

In zin 1 kan *je* niet vervangen worden door *jij*, dus *dt*.

In zin 2 kan *je* niet vervangen worden door *jij*, dus *dt*.

In zin 3 kan *je* wel vervangen worden door *jij*, dus *d*.

In zin 4 kan *je* achter *brandt* niet vervangen worden door *jij*, dus *dt*.

In zin 5 kan *je* wel vervangen worden door *jij*, dus *d*.

Stap 3

U geeft de leerlingen een paar minuten om zelfstandig of in tweetallen opdracht 5.2 en 5.3 te maken. Vervolgens bespreekt u de opdracht.

- 1 **Vind** je ook niet dat we beter naar huis kunnen gaan?
(Je kunt *je* vervangen door *jij*, dus *d.*)
- 2 **Wiedt** je opa het onkruid altijd met blote handen?
(Je kunt *je* niet vervangen door *jij*, dus *dt.*)
- 3 **Brand** je je vinger? (Je kunt *je* vervangen door *jij*, dus *d.*)
- 4 **Brand** je lampion nog steeds?
(Je kunt *je* niet vervangen door *jij*, dus *dt.*)
- 5 **Kleedt** je kleine zusje zich al zelf aan?
(Je kunt *je* niet vervangen door *jij*, dus *dt.*)
- 6 **Bereid** je je wel goed voor op de wedstrijd?
(Je kunt *je* vervangen door *jij*, dus *d.*)

De leerlingen maken de opdrachten 7 en 8 in het Werkboek. Alle spellingscategorieën van dit thema worden hier herhaald.

Afsluiting**5**

U bespreekt met de leerlingen welke spellingscategorieën ze moeilijk/makkelijk vonden in dit thema.

Antwoorden

Werkboek 10, blz. 80 t/m 84

2

Deze antwoorden zijn terug te vinden in de les.

3

De leerlingen bedenken zelf vier zinnen.

4

1 afschuwelijk, 2 applaus, 3 onmiddellijk, 4 postzegel, 5 beantwoorden, 6 burgemeester, 7 datum, 8 sieraad

5

5.2

Twan is gisteren jarig geweest. "Wanneer houd je je verjaardagsfeest?", vraagt Floor.

"Ik ... ik ... ik houd dit jaar geen feest", zegt Twan een beetje verdrietig.

"Waarom niet?", roept Floor verbaasd.

"Verraad je het niet als ik je het vertel?" "Tuurlijk niet!"

5 Twan aarzelt nog even en fluistert dan: "Omdat mijn moeder al een week in het ziekenhuis ligt."

"Wat erg!", schrikt Floor. "Ik vind het echt heel naar voor je maar ... wat heeft ze?"

"Ze werd vorige week opeens koortsig en misselijk en in het ziekenhuis ontdeken

ze dat ze een verwaarloosde blindedarmontsteking had.”

10 “Ik benijd haar niks ... en jou trouwens ook niet!”, zucht Floor.

“Wat een vervelende verjaardag!”

5.3

houd, houd, verraad, vind, werd, had, benijd

6

6.2

3 en 5

7

1 afschuwelijk, onmiddellijk, beantwoorden

2 onmogelijk, postzegel, burgemeester

3 bijzonder, ontzettend, vanmiddag

4 vanmorgen, ontdekken, verrassing

8

1 De kinderen versieren hun fietsen met crêpepapier.

2 Elke minister heeft een privéchauffeur.

3 Als Raoul zijn schrift terugkrijgt, zegt hij: “Hè, alweer teveel fouten.”

4 Vergeet de zonnebrandcrème niet als je naar het strand gaat.

5 Vlak voor carnaval vergadert het feestcomité elke week.

6 In dit muziekcafé komen veel liefhebbers van rock-‘n-roll.

7 Onze buurman heeft een paar zeldzame tropische vogels in zijn volière.

8 In deze coupé mag niet gerookt worden.

9 De baby’s blèren de hele morgen.

10 Hé, wat leuk om je weer te zien!

Lesinhoud

- Spelling
 - het schrijven van woorden die met een *b* die als /p/ worden uitgesproken
 - het toepassen van de juiste werkwoordvormen
 - het schrijven van woorden met accenttekens
 - het schrijven van bijzondere inprentwoorden op de juiste manier
- Stellen
 - het herschrijven van een verhaal met een goede afwisseling van beschrijving en dialoog
- Taalbeschouwing
 - het begrijpen wat de voegwoorden voordat, nadat, totdat, terwijl, zolang, zodra, sinds en sedert betekenen en hiermee zinnen maken
- Leesbegrip
 - het toepassen van Leeswijzer 3
- Woordenschat
 - de woorden van de Woordclusters zowel passief en actief beheersen
 - de betekenisrelaties tussen de woorden van Woordclusters beheersen

Materiaal

Klassikaal

Individueel

- Toetsboek thema 10, toetsblad 1 t/m 13

Vorbereiding

- Toetsbladen kopiëren en er een Toetsboek van maken.

Start**5**

U zegt:

“Vandaag en morgen krijgen jullie een toets over dit thema. Als jullie een Toetsboek hebben gekregen, mogen jullie niet meer praten. We beginnen eerst met een dictee. Daarna kijken we naar de opdrachten die jullie gaan maken. Jullie gaan de opdrachten individueel maken. Als je klaar bent, kijk je het werk nog eens goed na en daarna mag je stil iets voor jezelf doen.

Kern – Instructie**30****Spelling**

U deelt de Toetsboeken uit.

Iedereen pakt Toetsblad 1 voor zich.

U geeft aan dat er vandaag eerst een zinnendictee is, daarna een dictee dat bestaat uit 10 woorden en tot slot een dictee waarbij de leerlingen de juiste werkwoordsvorm moeten opschrijven.

Het zinnendictee wordt op dezelfde wijze gedaan als tijdens de spellingslessen.

Lesinhoud

Herhaling

- Spelling
 - het schrijven van woorden die met een *b* die als /p/ worden uitgesproken
 - het toepassen van de juiste werkwoordvormen
 - het schrijven van woorden met accenttekens
 - het schrijven van bijzondere inprentwoorden op de juiste manier
- Stellen
 - het herschrijven van een verhaal met een goede afwisseling van beschrijving en dialoog
- Taalbeschouwing
 - het begrijpen wat de voegwoorden voordat, nadat, totdat, terwijl, zolang, zodra, sinds en sedert betekenen en hiermee zinnen maken
- Leesbegrip
 - het toepassen van Leeswijzer 3
- Woordenschat
 - de woorden van de Wordclusters zowel passief en actief beheersen
 - de betekenisrelaties tussen de woorden van Wordclusters beheersen

Verdieping

- een aantal doelen dat al bij voorgaande lessen aan de orde is gekomen

Materiaal

Klassikaal

- alle Wordwebben van dit thema

Individueel

- Werkboek 10, bladzijde 85 t/m 92 (herhaling)
- Werkboek 10, bladzijde 93 t/m 102 (verdieping)

Start**5**

U vertelt de leerlingen dat u de les van vandaag en morgen met de hele klas gaat beginnen, maar dat u daarna met kleinere groepen gaat werken.

U zet de leerlingen die de toets goed gemaakt hebben eerst aan het werk.

Zij maken zelfstandig de herhalingsopdrachten en daarna de verdiepingsopdrachten. De andere leerlingen gaan met u de herhalingsopdrachten maken.

Kern – Instructie**30****VERDIEPING**

De leerlingen die volgens de diagnostische toets de doelen beheersen, werken zelfstandig (individueel of in tweetallen) aan de herhalings- en verdiepingsopdrachten.

U vertelt deze leerlingen wat ze moeten doen door de opdrachten 1 t/m 6 op bladzijde 85 tot en met 92 van het Werkboek kort door te nemen. U wijst hen erop dat ze elkaar mogen helpen wanneer ze een vraag hebben.

HERHALING

De leerlingen die de herhalingsoefeningen gaan maken, worden door u begeleid. (extra instructie)

Spelling

U schrijft de volgende zin op het bord:

De burgemeester vindt krab best oké.

U bespreekt met de leerlingen welke spellingsmoeilijkheid zich voordoet bij de onderstreepte woorden. U laat de leerlingen vervolgens een paar andere voorbeelden noemen van woorden die je met een *b* schrijft, maar de /p/ hoort, woorden die je schrijft met een accentteken en bijzondere inprentwoorden. U schrijft deze woorden op het bord.

De leerlingen maken opdracht 1.1 t/m 1.3 op bladzijde 85 en 86 van het Werkboek zelfstandig.

Stellen

U leest de eerste vier zinnen voor van opdracht 2.1 op bladzijde 87 van het Werkboek, terwijl de leerlingen meelesen.

Daarna stelt u de volgende vragen:

- “Hoe vind je het eerste gedeelte van het verhaal?” U laat een paar leerlingen reageren. De strekking zal waarschijnlijk zijn dat het verhaal niet leuk of zelfs saai begint, omdat er alleen beschrijvingen staan en geen dialogen.
- “Hoe zou je dit eerste deel wat leuker en levendiger kunnen maken?” (door er dialogen aan toe te voegen)

U zegt:

“De eerste zin van het verhaal zou je kunnen laten staan. Dat is dialoog, maar er gebeurt wél iets. Dat is belangrijk in een verhaal.”

U schrijft deze zin op het bord.

Carlos en Isabella sloegen rechtsaf.

U zegt:

“We gaan nu kijken naar de tweede zin.”

U schrijft op het bord:

Voor hen lag een lange straat met aan beide kanten huizen, die allemaal op elkaar leken.

U zegt:

“Dit is duidelijk een beschrijving. De zin beschrijft hoe de straat eruit ziet. Laten we eens proberen of we die beschrijving ook in een dialoog van een van de hoofdpersonen kunnen zetten.”

U laat een aantal leerlingen hun oplossing aandragen en schrijft een goede zin op het bord. Bijvoorbeeld:

“Wat een lange straat”, zei Carlos. “En moet je zien, alle huizen lijken op elkaar.” (U vervangt de beschrijvende zin door deze zin.)

U zegt:

“De volgende zin (Zuchtend vervolgden Carlos en Isabella hun weg.) kan blijven staan.

U schrijft deze zin weer op het bord, evenals de laatste zin:

Ergens aan de rechterkant zou volgens hun moeder hun nieuwe school moeten staan.

Opnieuw laat u de leerlingen een dialoog bedenken met dezelfde strekking. Bijvoorbeeld:

“Daar rechts moet volgens mama onze nieuwe school staan”, wijst Isabella. (U vervangt de beschrijvende zin weer voor deze zin.)

Afsluitend laat u een leerling de volledige nieuwe versie van de eerste vijf zinnen van het bord oplezen en u stelt vast dat de tekst leuker en levendiger is om te lezen.

De leerlingen maken zelfstandig opdracht 2.2 op bladzijde 88 van het Werkboek. Waar nodig biedt u individuele hulp.

U controleert en bespreekt de antwoorden.

Taalbeschouwing

U zegt:

“Vandaag herhalen we opnieuw een aantal woordjes waarmee je twee zinnen aan elkaar kunt plakken of aan elkaar kunt voegen. Wie weet nog een paar van die woorden? U laat een aantal leerlingen reageren en schrijft de bedoelde woorden op het bord:

voordat, nadat, totdat, terwijl, zolang, zodra, sinds, sedert

Vervolgens schrijft u op het bord:

Mijn leven is veranderd.

Wij verhuisden naar een grote stad.

U vraagt:

“Wie kan deze twee zinnen aan elkaar voegen met behulp van een van de woorden op het bord? U schrijft goede vondsten op, bijvoorbeeld:

Mijn leven is veranderd, nadat we naar een grote stad verhuisden.

Mijn leven is veranderd, sedert/sinds we naar een grote stad verhuisden.

U geeft aan dat de woorden ‘nadat’, ‘sinds’ en ‘sedert’ ook vooraan de zin kunnen staan. maar dat dan de woordvolgorde van de korte zin verandert::

Nadat/Sinds/Sedert we naar de grote stad verhuisden, is mijn leven veranderd.

U merkt indien nodig op dat ‘sinds’ en ‘sedert’ hetzelfde betekenen: vanaf een bepaald moment.

Hetzelfde doet u met de volgende twee zinnen:

Ik schreef mijn vriend een brief.

We verhuisden naar een grote stad.

U schrijft enkele mogelijkheden op het bord:

Ik schreef mijn vriend een brief, nadat hij was verhuisd.

Ik schreef mijn vriend een brief, voordat hij was verhuisd.

Ik schreef mijn vriend een brief, zodra hij was verhuisd.

U zegt:

“Ook hier kunnen de zinnen beginnen met ‘nadat’, ‘voordat’ en ‘zodra’, maar dan verandert de volgorde van de korte zin.”

Bij alle drie zinnen laat u vaststellen wat er eerst gebeurt: de verhuizing of het schrijven van de brief.

De leerlingen maken zelfstandig opdracht 3.2 op bladzijde 89 van het Werkboek. Waar nodig biedt u individuele hulp.

U controleert en bespreekt de antwoorden.

Leesbegrip

U laat de leerlingen Leeswijzer 3 voor zich nemen en u zegt:

“In deze les gaan we nog eens oefenen met Leeswijzer3.”

U laat de leerlingen de tekst bij 4.1 op bladzijde 74 van het Werkboek voor zich nemen en u stelt de volgende vragen:

- “Wat is de titel van de tekst?” (computers)
- “Waar gaat de tekst dus waarschijnlijk over?” (computers)
- “Welke opvallende kenmerken zie je?” (een illustratie van een laptop, een alinea-indeling, schuingedrukte woorden)
- “Als je op je eerste indruk afgaat, wat voor tekstsoort is dit dan?” (een weettekst)

U geeft de leerlingen de opdracht het begin van de tekst te lezen en hun vinger op te steken wanneer ze zeker weten wat voor tekstsoort het is. Daarna stelt u samen vast dat het (inderdaad) om een weettekst gaat.

U zegt:

“We hebben nummer 1 en 2 van Leeswijzer 3 net samen gedaan. Lees nu wat er staat bij nummer 3. Wat moet je doen?” (De Leeswijzer omdraaien en de vragen bij 5.7 op de achterkant beantwoorden.)

U loopt de vragen bij 5.7 een voor een langs, waarbij het niet gaat om de antwoorden, maar om wat de vraag eigenlijk inhoudt. Dat laat u steeds door een andere leerling verwoorden. Weten alle leerlingen wat met ‘hoofdgedachte’ wordt bedoeld?

Afsluitend maakt u tweetallen, waarbij u ervoor zorgt dat een taalzwakke leerling kan samenwerken met een taalvaardige leerling.

De leerlingen maken zelfstandig opdracht 4.2 t/m 5.2 op bladzijde 90 en 91 van het Werkboek. Waar nodig biedt u individuele hulp.

U controleert en bespreekt de antwoorden.

Woordenschat

U bespreekt de Woordwebben. U laat de leerlingen een uitleg geven van de woorden die ze aangeboden kregen. U laat andere leerlingen helpen met de uitleg. U verbetert en voegt toe indien het nodig is. Vervolgens maken de leerlingen zelfstandig of in tweetallen de puzzel van opdracht 6 op bladzijde 92 van het werkboek.

Afsluiting	5
-------------------	----------

U speelt het spelletje 'Galgje' met een aantal doelwoorden van het thema.

Antwoorden	
-------------------	--

herhaling

Werkboek blz. 88 (Stellen)

2.2

het herschreven verhaal van Carlos en Isabella met een betere afwisseling tussen beschrijving en dialoog

Werkboek blz. 89 (Taalbeschouwing)

3.2

- 1 John woont sinds zijn derde jaar in de stad.
- 2 Het huis brandde al, voordat de brandweer arriveerde.
- 3 Terwijl de brandweer arriveerde, sloegen de vlammen al uit het dak.
- 4 John bleef kijken totdat de brand helemaal geblust was.
- 5 Nadat de brand geblust was, rende John naar school.
- 6 John kreeg op zijn kop zodra hij de klas binnenkwam.
- 7 Hij moest voor straf binnenblijven zolang het pauze was.

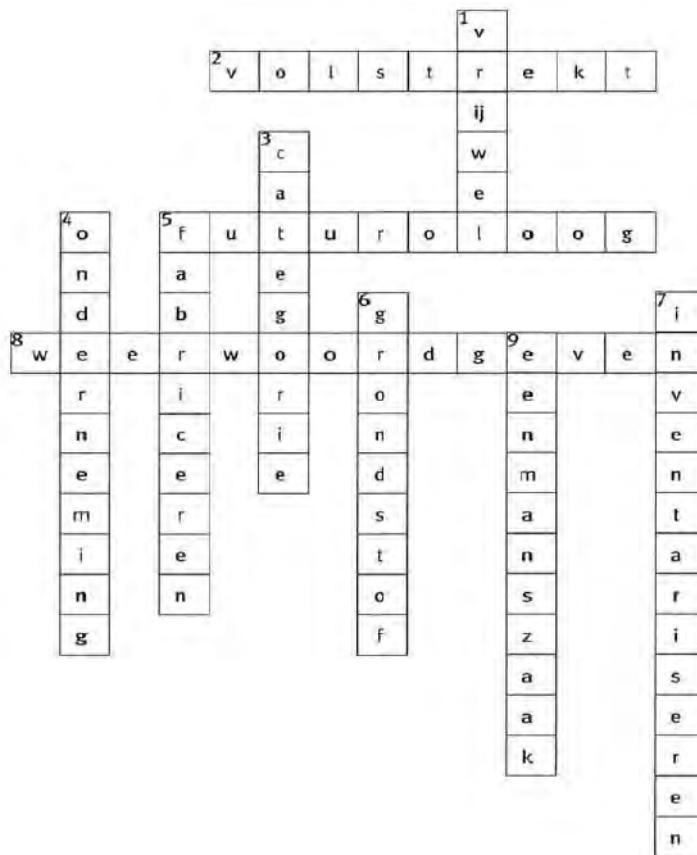
Werkboek blz. 91 (Leesbegrip)

5.1

- 1 computers
- 2 Eerste alinea: computerbezit vroeger en nu
Tweede alinea: soorten computers
Derde alinea: de werking van een computer
- 3 Computers staan tegenwoordig in elk huishouden. Er zijn verschillende soorten: Pc's, spelcomputers, laptops en computers in allerlei apparaten. Een computer werkt op pulsen.
- 4
 - 1 Wie bezaten vroeger een computer en wie bezitten nu een computer?
 - 2 Welke soorten computers zijn er?
 - 3 Hoe werkt een computer?

Werkboek blz. 92 (Woordenschat)

6

VerdiepingWerkboek blz. 93 (Taalbeschouwing)

7

- 1 Vooral veel oudere mensen zijn nogal eens tegenstanders van veranderingen.
- 2 Ze moeten steeds opnieuw wennen aan nieuwe dingen.
- 3 Vooral de werking van nieuwe apparaten is voor veel mensen een probleem.
- 4 En dat ondanks een goede voorlichting.
- 5 Bij elk toestel hoort een afstandsbediening.
- 6 Zie daar maar eens wijs uit te worden.
- 7 Bovendien bestaat de handleiding vaak uit onbegrijpelijke afbeeldingen.
- 8 Geen wonder dat je dan door de bomen het bos niet meer ziet.
- 9 Gelukkig worden er soms cursussen georganiseerd om ouderen te helpen in deze dingen
- 10 Daar wordt antwoord gegeven op allerlei vragen.

Werkboek blz. 94 (Taalbeschouwing)

8.1

- 1 een fotoboek
- 3 een foto (van haar vader)
- 6 een rare broek
- 7 hem

8.2

zelfbedachte zinnen met een lijdend voorwerp

Werkboek blz. 95 (Taalbeschouwing)**9.1**

- 1 Hans woont sinds zijn vijfde jaar op Aruba.
- 2 Voordat hij naar Aruba verhuisde, woonde hij in Nederland.
- 3 Hans kon niet wennen op Aruba, totdat Omar zijn vriend werd.
- 4 Sedert die tijd heeft Hans het weer geweldig naar zijn zin.
- 5 Omar en Hans spelen bijna altijd samen, terwijl ze erg van elkaar verschillen.
- 6 Zodra ze elkaar zien, begint de pret al.
- 7 Ze zullen wel vrienden blijven, zolang ze op Aruba blijven wonen.
- 8 En misschien ook wel nadat ze Aruba verlaten.

9.2

zelfbedachte zinnen

Werkboek blz. 96 (Taalbeschouwing)**9.3**

- 1 Eloy vindt voetballen leuk, zolang er geen overtredingen worden gemaakt.
Of: Zolang er geen overtredingen worden gemaakt, vindt Eloy voetballen leuk.
- 2 Hij doet met ons team mee, sinds hij hier nieuw is komen wonen.
Of: Sinds hij hier nieuw is komen wonen, doet hij met ons team mee.
- 3 Na het eten voetballen ze vaak op een veldje, terwijl het eigenlijk te donker is.
Of: Terwijl het eigenlijk te donker is, voetballen ze na het eten vaak op een veldje.
- 4 Eloy gaat naar binnen, nadat zijn moeder hem wel tien keer heeft geroepen.
Of: Nadat zijn moeder hem wel tien keer heeft geroepen, gaat Eloy naar binnen.

Werkboek blz. 97 (Taalbeschouwing)**10**

- 1 van
- 2 met
- 3 van
- 4 van
- 5 tot
- 6 in
- 7 met, op
- 8 aan

Werkboek blz. 98 (Taalbeschouwing)**11**

zelfbedachte zinnen

De (lange) lijdende voorwerpen zijn onderstreept.

Werkboek blz. 99 (Woordenschat)**12**

- 1 waar, 2 waar, 3 niet waar, 4 nietwaar, 5 waar, 6 niet waar, 7 waar, 8 niet waar, 9 waar.
- 10 categorie
- 11 Een categorie is een groep waar iets of iemand bij hoort.

Werkboek blz. 100 en 101 (Woordenschat)**13**

- 1 tekening
- 2 eigen tekst

3 eigen tekst

14

De zinnen met een rondje:

Als iets voorlopig is, blijft het een tijdje zo!

Accepteren is aannemen!

Ik mag hem tutoyeren, dus ik zeg gewoon 'jij'!

Als het heel hard waait, dan beukt het water tegen de oever!

Werkboek blz. 102 (Woordenschat)

15

1 eigen tekst

2 eigen tekst

Lesinhoud

- De leerlingen schrijven een gezamenlijke tekst met betrekking tot het thema 'Alles verandert!'
- De leerlingen passen themawoorden toe.

Materiaal

Klassikaal

Individueel

Vorbereiding

- U legt schrijfmateriaal klaar.
- U legt tekenmateriaal klaar.

Start**5**

U zegt:

“Over een paar maanden zitten jullie in de brugklas van het voortgezet onderwijs. Daar zullen jullie regelmatig samen moeten werken met andere leerlingen.

Wie kan er voorbeelden noemen van samenwerken met anderen op school?” (werkstuk, spreekbeurt, proeven, leren, overhoren, groepswork, gymles enzovoort)

En wat gebeurt er als je in een groep niet goed samenwerkt?” (Er komt ruzie, het werkstuk komt niet af, jullie krijgen een onvoldoende, je verliest, enzovoort.)

U vervolgt:

“Als afsluiting van het thema gaan jullie zo dadelijk in groepjes teksten schrijven. Jullie moeten in je groepje een onderwerp kiezen en erover praten. Dan gaan jullie een doorgeeftekst schrijven. Natuurlijk help ik jullie als het nodig is.”

Kern – Instructie**20**

U houdt vervolgens een groeps gesprek over het afgelopen thema 'Alles verandert!'

U vraagt:

“Welke onderwerpen zijn de afgelopen weken aan de orde geweest?” (toekomst, het veranderen van school, brugklas, werken en beroepen, het vervoer nu en in de toekomst, enzovoort)

U vraagt:

Hoe denken jullie over veranderingen? Verandert alles zo snel, of blijven veel dingen ook lang hetzelfde? Hoe zal het in de toekomst gaan? Op welke gebieden zullen de veranderingen het grootst zijn? Enzovoort.

U stelt vervolgens groepjes van vier leerlingen samen. U bespreekt dat ze samen allereerst een onderwerp moeten kiezen en hoe ze samen de opdracht gaan uitvoeren.

U schrijft op het bord:

Een onderwerp kiezen.

Samen bespreken hoe het uitgevoerd gaat worden.

De groepjes kunnen uit de volgende onderwerpen een keuze maken:

- **Het leven van een mens**
- **Wonen**
- **Vervoer (je eigen vervoer, openbaar vervoer).**
- **De straat**
- **Werken en beroepen**
- **Vrije tijd (hobby's, sport, vakantie)**
- **Voeding**

(Eigen ideeën zijn natuurlijk ook van harte welkom.)

De vraag die in de tekst moet worden beantwoord, is steeds: wat zal er over 50 jaar veranderd zijn?

U zegt:

“Het werk gaat als volgt. Ieder lid van het groepje neemt schrijfpapier voor zich en begint de eerste alinea te schrijven. Dan wordt het papier doorgegeven en wordt de volgende alinea geschreven. Op die manier wordt doorgedaan tot de papieren helemaal rond zijn geweest. Ieder kind leest de tekst van zijn papier aan het groepje voor en samen wordt dan besloten welke tekst in de nabespreking wordt voorgelezen. Als laatste deel van de opdracht wordt een tekening gemaakt.”

De leerlingen werken aan de opdracht. U controleert of ze ook echt over het onderwerp van gedachten wisselen en op een goede manier tot een beslissing komen. U loopt rond en helpt waar dat nodig is.

Kern	15
-------------	-----------

De verschillende groepjes presenteren hun werkstukken.

Afsluiting	5
-------------------	----------

U evalueert samen met de leerlingen de gang van zaken bij de voorbereiding en de uitvoering van het groepswerk.

Bijlagen

- **Toetsbladen thema 10**
- **Controletoets dictee thema 10**
- **Alfabetische woordenlijst thema 10**
- **Spellinghulp**

Toetsbladen

Controle toets thema 10

Alfabetische woordenlijst thema 10

Woordenlijst Thema 10

1. alles
2. arrogant
3. bewondering, de
4. creëren
5. detail, het
6. eigentijds
7. er een potje van maken
8. er een puinhoop van maken
9. ergens werk van maken
10. ernaast grijpen
11. fantastisch
12. geheel, het
13. genegenheid, de
14. half werk leveren
15. handen uit de mouwen steken
16. helemaal
17. humoristisch
18. je slag slaan
19. karaktereigenschap, de
20. karikatuur, de
21. kenmerkend
22. koddig
23. moedeloos
24. olijk
25. onderdanig
26. onderdeel
27. ontzag
28. onverbiddelijk
29. realistisch
30. sciencefiction
31. stukje bij beetje
32. stukje, het
33. surrealistisch
34. van wanten weten
35. verslagen

Spellinghulp

Woordenlijst**Woorden met /k/ = c**

accent	collecte	contant	inspectrice
accu	collecteren	contributie	locomotief
acteur	collectie	controle	macaroni
actie	collega	coupé	microfoon
actief	combinatie	couplet	microscop
activiteit	comité	creatief	musical
actrice	commandant	crème	narcose
advocaat	commentaar	crêpepapier	perfect
alcohol	commissaris	crisis	plastic
bacterie	commissie	cursus	postcode
bioscoop	competitie	dialect	product
cactus	compleet	dictee	project
cadeau	compliment	direct	reactie
café	componiste	directeur	reclame
cake	compost	directie	record
camera	computer	directrice	risico
camping	concentreren	disco	seconde
capuchon	concert	discotheek	speculaas
caravan	conciërge	discussie	succes
cavia	conclusie	economie	tractor
chocolade	concreet	effect	truc
circuit	concurrent	excursie	verticaal
circus	conducteur	excuus	viaduct
clown	conductrice	ijsc	
club	confetti	insect	
cola	contact	inspecteur	

Woorden met /s/ = c

accent	circuit	feliciteren	procent
actrice	circus	financieel	proces
ambulance	cirkel	inspectrice	provincie
cel	citroen	lucifer	recept
cent	concentreren	medicijn	speciaal
centimeter	concert	narcis	specialist
centraal	conciërge	officier	specialiteit
centrum	december	precies	
cijfer	elektriciteit		

Woordenlijst**Woorden met /zj/ = g**

asperge	etage	horloge	passagier
bagage	etalage	lekkage	slijtage
centrifuge	garage	logé	spionage
conciërge	giraf	logeren	stage
energie	giraffe	manege	vitrage

Woorden met /sj/ = ch

capuchon	China	chocolade	machinist
champignon	Chinees	douche	marcheren
chauffeur	chip	douchen	parachute
chef	chips	lunch	rechercheur
chimpansee	chirurg	machine	

Woorden met /g/ = ch

ach	glimlachen	juichen	och
belachelijk	goochelaar	kachel	pech
chaos	goochelen	kuchen	pochen
chemisch	joch	lachen	techniek
echo	jochie	lichaam	toch
giechelen		noch	zich

Woorden met /ie/ = i

abrikoos	chirurg	experiment	indiaan
activiteit	citroen	expositie	ingenieur
Afrika	combinatie	fabrikant	intelligent
alinea	comité	familie	januari
Amerika	competitie	februari	jubileum
aquarium	compliment	feliciteren	juni
artikel	confetti	figuur	justitie
aspirine	contributie	file	kampioen
autoritair	crisis	finale	kantine
bami	dia	financieel	kapitein
benzine	dialect	frituren	kievit
bibliotheek	diamant	giraf	kilo
bikini	dieet	giraffe	kiosk
biologie	diploma	giro	klarinet
bioscoop	direct	gitaar	klimaat
bizar	directeur		

Woordenlijst

cavia	directie	halvarine	krioelen
centimeter	directrice	horizon	kritiek
centrifuge	dirigent	hygiëne	lampion
champignon	dominee	idee	lawine
China	elektriciteit	idiot	limonade
Chinees	etiket	imiteren	liniaal
liter	officier	repetitie	studio
lucifer	olifant	riool	Suriname
macaroni	ordinair	risico	surprise
machine	organisatie	rivier	taxi
machinist	pagina	routine	televisie
margarine	pensioen	ruïne	titel
materiaal	periode	serieus	tosti
maximaal	piano	sigaar	tribune
medicijn	piloot	sigaret	triplex
meubilair	piste	sinaasappel	uniform
miauwen	pistool	sirene	verticaal
microfoon	podium	situatie	via
microscop	politie	ski	viaduct
militair	politiek	souvenir	video
minimum	positie	speciaal	videotheek
minister	positief	specialist	violist
ministerie	president	specialiteit	viool
minuut	prieel	spinazie	visite
muzikant	prima	spion	vitamine
nasi	privé	spionage	vitrage
niveau	radio	stadion	

Woorden met y

baby	hockey	playback	systeem
dynamo	hyena	pony	type
Egypte	hygiëne	pyjama	gameboy
hypnose	sorry	typisch	
gymnastiek	jury	symbool	volleybal
gymzaal	mayonaise	sympathiek	yochurt
hobby	mysterie	synoniem	

Woordenlijst**Woorden met ei**

aanreiken	eiland	leiden	scheidsrechter
aardbei	eind	leiding	sein
activiteit	eindelijk	marsepein	seizoen
afscheid	eisen	mei	specialiteit
allebei	elektriciteit	meid	steiger
allerlei	feit	meisje	steil
arbeider	fontein	omleiden	terrein
bedreigen	geheim	overeind	trein
begeleiden	geit	paleis	uitbreiden
beide	gewei	peil	vallei
bereid	hei	peinzen	veilig
bereiken	heide	plein	verscheidene
breien	heilig	pleister	verspreiden
dreigen	heimwee	porselein	voorbereiden
dweil	hoeveelheid	prei	vrijheid
ei	inleiding	refrein	wei
eigen	kapitein	reiger	weide
eigenaar	karwei	reis	weigeren
eigenlijk	keihard	reizen	weinig
eigenschap	keizer	reiziger	zei
eigenwijs	klei	Romein	zeil
eik	klein	scheiden	

Woorden met ij

aardrijkskunde	begrijpen	bijbel	blijken
altijd	belangrijk	bijl	blijven
andijvie	beschrijven	bijna	boerderij
azijn	bevrijden	bijten	brij
bakkerij	bevrijding	bijvoorbeeld	cijfer
batterij	bewijs	bladzijde	dijk
bedrijf	bij	blij	dikwijls
dozijn	lijden	rijk	uitwijken
drijven	lijf	rijm	verdwijnen
drukkerij	lijken	rijp	vergelijken
eigenwijs	lijm	rijst	verschijnen
fijn	lijn	schijf	verwijten
Frankrijk	lijst	schijnen	vijand
gelijk	lijster	schilderij	vijf

Woordenlijst

glijden	maaltijd	schrijven	vijver
gordijn	maatschappij	slijpen	vlakbij
grijzen	medelijden	slijtage	vrij
grijpen	medicijn	slijten	vrijdag
grijs	mij	slijterij	vrijheid
hij	mijn	smijten	waarschijnlijk
hijgen	nijdig	snijden	wedstrijd
hijsen	nijlpaard	spijker	wij
ijs	nijptang	spijt	wijd
ijsco	onbeschrijfelijk	stijf	wijfje
ijverig	onderwijs	stijgen	wijk
ijzel	ontbijt	stijl	wijn
ijzer	opzij	strijd	wijs
jij	padvinderij	strijkijzer	wijzen
kijken	Parijs	tamboerijn	wijzer
knijpen	partij	tapijt	woestijn
konijn	pijl	tegelijk	wrijven
kozijn	pijn	terwijl	zij
krijgen	pijp	tevoorschijn	zijde
krijzen	praktijk	tijd	zijn
krijt	prijs	tijdens	zwijgen
kwijt	ravijn	tijger	
leeftijd	rij	Turkije	
lekkernij	rijden	twifelen	

Woorden eindigend op ice

actrice	conductrice	directrice	inspectrice
---------	-------------	------------	-------------

Woorden met x

box	exemplaar	expres	saxofoon
claxon	experiment	extra	soundmix
ex-	expert	fax	taxi
examen	explosie	luxe	textiel
excursie	export	maximaal	triplex
excuus	expositie	mixer	

Woordenlijst**Woorden met th**

apotheek	marathon	thema	thermostaat
bibliotheek	methode	theorie	thuis
discotheek	sympathiek	therapie	videotheek
enthousiast	theater	thermometer	
katholiek	thee	thermosfles	

Woorden met q

aquarium	quiz
----------	------

Woorden met /p/ = b

abnormaal	club	krab	web
absoluut	eb	slab	website
ambtenaar	heb	slib	

Woorden die met wr beginnen

wraak	wrat	wrijven	wroeten
wrak	wreed	wringen	

Leenwoorden uit het Engels

barbecueën	drugs	lunch	skaten
bungalow	e-mail	mailen	skeeleren
cake	flat	make-up	soundmix
camping	gameboy	musical	sticker
caravan	gamen	paperclip	surfen
chatbox	goal	plastic	tackelen
chatten	hockey	playback	tank
chip	interview	race	team
chips	jack	rails	trainen
coachen	joggen	shampoo	tram
computer	jury	shop	T-shirt
crossen	keeper	shoppen	video
cup	ketchup	show	volleyball
downloaden	laptop	skateboarden	weekend

Woordenlijst**Leenwoorden uit het Frans**

auteur	chauffeur	envelop	niveau
biscuit	circuit	etui	paraplu
blouse	conciërge	jus	portemonnee
bureau	detail	mayonaise	punaise
cadeau	diner	medaille	record
champignon	douche	milieu	toilet

Woorden met é, è of ê

blèren	coupé	hé	oké
café	crème	hè	privé
comité	crêpepapier	logé	volière

Woorden eindigend op een niet- of moeilijk verlengbare d

altijd	gereed	iemand	zand
bloed	geweld	moed	
geduld	grind	niemand	
geld	grond	verstand	

Woorden met au

applaus	chauffeur	klauw	pauzeren
au	dauw	lauw	rauw
augurk	flauw	miauwen	restaurant
augustus	gauw	nauw	sauna
auteur	grauw	nauwelijks	saus
auto	kabeljauw	nauwkeurig	snauwen
autoritair	kauwen	paus	wenkbrauw
benauwd	kauwgom	pauw	
blauw	klauteren	pauze	

Woorden met /oe/ = ou

blouse	douche	journalist	souvenir
coupe	douchen	retour	tournee
couplet	enthousiast	route	
douane	journaal	routine	

Woordenlijst**Woorden op air**

autoritair	militair	ordinair	populair
meubilair	miljonair		

Woorden met een niet-geschreven /w/

duel	egoïst	januari	ruïne
duet	eventueel	kanoën	situatie
duo	februari	oase	

Woorden met een niet-geschreven /j/

alinea	jubileum	piano	spion
biologie	kampioen	podium	spionage
bioloog	kiosk	prieeel	stadion
bioscoop	krioelen	radio	studio
creatief	lampion	reactie	theater
	liniaal	reageren	theorie
financieel	materiaal	riool	via
hyena	miauwen	serieus	viaduct
hygiëne	museum	speciaal	videotheek
idiot	pensioen	specialist	violist
indiaan	periode	specialiteit	viool
ingenieur			

Bijzondere inprentwoorden

afschuwelijk	burgemeester	onnozel	vanmiddag
afval	datum	ontdekken	vanmorgen
applaus	kostbaar	postzegel	verrassing
beantwoorden	onmiddellijk	sieraad	
bijzonder	onmogelijk	stiekem	

Woorden met f

afschuwelijk	gefeliciteerd	oefenen	tafel
afval	grafiek	onbeschrijfelijk	telefoon
alfabet	informatie	perfect	twijfelen
begravenis	koffie	plafond	uniform
fotograferen	luifel	professor	wafel

Woordenlijst**Woorden met s**

asiel	resultaat	ruisen	vreselijk
bliksem	ritselen		

Woorden met z

aarzelen	gymzaal	ontzettend	roze
azijn	horizon	oorzaak	stofzuiger
bazaar	jazeker	opzetten	suizen
bijzonder	kozijn	opzoeken	verzamelen
bizar	langzaam	peinzen	zichzelf
duizelig	mezelf	plezier	(tot) ziens
duizend	muziek	postzegel	
gezond	muzikant	puzzel	
grijzen	onnozel	reiziger	

Regels om te onthouden**1 Woorden met d of t**

- Als de eindklank van een woord (als het geen persoonsvorm is) een /t/ is, maak je het woord langer. Als je een /d/ hoort, is de eindletter van het woord ook een *d*.

hond – honden

Let op: Bij persoonsvormen mag de verlengingsregel niet toegepast worden. Hier gelden de persoonsvormregels.

2 cht

- Als je na een korte klank /gt/ hoort, dan schrijf je *cht*, behalve bij *ligt*, *legt*, en *gelegd*, *zegt* en *gezegd*, *vlagt* en *gevlagd*.

lacht

Regels om te onthouden

3 sch

- Als je aan het begin van een woord /sg/ hoort, schrijf je altijd *sch*.
school

4 g(t) of ch(t)

- Als je na een lange klank of na een tweetekensklank een /g/ hoort, schrijf je een *g*, behalve bij juichen, giechelen, goochem en goochelen.
plaagt – zwoegt

5 ng of nk

- Als je na een /ng/-klank een /k/-klank hoort (/ngk/), schrijf je *nk*.
bedenken

6 open of gesloten lettergreep

- Hoor je aan het einde van een klankgroep een lange klank, dan schrijf je hem met één klinker (verenkelingsregel)
molen

- Hoor je aan het einde van een klankgroep een korte klank, dan schrijf je een dubbele medeklinker (verdubbelingsregel).
kikker

Regels om te onthouden

7 f wordt ff of v en s wordt ss of z

- Meervouden of verlengingen van woorden eindigend op *f* of *s* schrijf je wanneer de verdubbelingsregel geldt bijna altijd met *ff* of *ss*.
straf – straffen, huismus – huismussen

- Meervouden of verlengingen van woorden eindigend op *f* of *s* schrijf je wanneer de verenkelingsregel geldt bijna altijd met *v* of *z*.
stokdoof – stokdove, kaas – kazen

8 /u/-klank

- Als je een /u/ hoort op een lage stemtrap, dan schrijf je een *e* en als je een /u/ hoort op een hoge stemtrap schrijf je een *u*.
vroeger – geluk

9 ij en lijk

- Als je /luk/ hoort aan het einde van een woord, dan schrijf je *lijk*, maar niet bij *geluk*.
makkelijk

- Als je /ug/ hoort aan het einde van een woord, dan schrijf je *ig*, maar niet bij *terug*.
aardig

Regels om te onthouden

10 eer, oor en eur

- Je hoort /ir/, /or/ of /ur/, maar je schrijft *eer*, *oor* of *eur*.
speer – *koor* – *deur*
-
-

11 aai, ooi en oei

- Je hoort /aaj/, /ooj/ en /oej/, maar je schrijft *aai*, *ooi* en *oei*.
zwaaien – *mooi* – *bloei*
-
-

12 uw, ieuw, eeuw, auw, ouw

- Als er aan het einde van een woord of woorddeel een *w* staat, komt er altijd een *u* voor.
ruw – *nieuw* – *leeuw* – *pauw* – *bouwen*
-
-

13 tie

- Hoor je aan het einde van een woord /tsie/, dan schrijf je *tie*.
politie
 - Hoor je aan het einde van een woord /sie/ en daarvoor een medeklinker, dan schrijf je *tie*.
actie
-
-

14 heid

- Hoor je /heit/ aan het einde van een woord of woorddeel, dan schrijf je altijd *heid*.
gladheid
-
-

15 tijd of teit

- Hoor je */teit/* aan het einde van een woord of woorddeel, dan schrijf je *tijd* als het woord met de kloktijd te maken heeft. Als dat niet zo is, schrijf je *teit*.
lentetijd – kwaliteit
-
-

16 isch of ische

- Hoor je */ies/* aan het einde van een woord of woorddeel, dat bij verlenging */iesu/* wordt, dan schrijf je *isch* of *ische*.
Behalve bij Fries – Friese. En bij woorden zoals *vies – vieze* en *precies – precieze*, omdat je een */z/* hoort in plaats van een */s/*.
praktisch
-
-

17 afbreken

- Samengestelde woorden worden afgebroken tussen de twee (samenstellende) woorden.
ijs – vrij
-

- We breken af tussen twee lettergrepen. De lettergreepgrens hoor je als je het woord in klankgroepen uitspreekt.
spre – ken
-

- Als op een lettergreepgrens twee medeklinkers staan, moet het woord tussen die twee medeklinkers worden afgebroken. (Let op: Als de verdubbelingsregel van toepassing is, wordt het woord tussen de dubbele medeklinker afgebroken.)
wer – ken, straf – fen
-

Regels om te onthouden

- Bij de combinatie *ng* en *nk* wordt afgebroken tussen de *n* en de *g* of de *n* en de *k*.

zin – gen, zin – ken

- Bij de lettergrepen *aai*, *ooi* en *oei* wordt afgebroken na de *i*.

aai – en, roei – en, gooi – en

- Bij de lettergrepen *uw*, *ouw*, *auw*, *ieuw* en *eeuw* wordt afgebroken tussen de *u* en de *w*.

ru – we, trou – wen, kau – wen, nieu – we, eeu – wig

- Woorden met een achtervoegsel worden afgebroken op de grens van het grondwoord en het achtervoegsel.

tent – je

18 tussen –n

In een samenstelling schrijf je een tussen-*n* als:

- het eerste deel van de samenstelling een meervoud op *–en* is:

boekenkast

- het eerste deel van de samenstelling al op *–en* eindigt

keukentrap

Regels om te onthouden

Je schrijft geen tussen-*n* als:

- het eerste deel van de samenstelling geen meervoud heeft;
tarwebrood
-

- je bij de meervoudsvorm van het eerste deel kunt kiezen tussen een meervoud op *n* en een meervoud op *s*;
groentesoep
-

- het eerste deel van de samenstelling geen zelfstandig naamwoord is;
rodekool – spinnewiel
-

- het eerste deel van de samenstelling een versterkende betekenis heeft
apetrots
-

- het eerste deel van de samenstelling naar een persoon of zaak verwijst die in de gegeven context uniek is.
zonnestraal – Koninginnedag
-

19 tussen-s

In een samenstelling schrijf je een tussen-*s* als:

- het eerste deel niet op een *s* eindigt en het tweede deel er niet mee begint, maar je wel een */s/* hoort.
bakkerswinkel
-
-

Let op bij:

- samenstellingen waarbij het eerste deel op een *s* eindigt en het tweede deel ermee begint;
huisspin
-

Regels om te onthouden

- samenstellingen waarbij het eerste deel niet op een s eindigt maar het tweede deel er wel mee begint. Hierbij wordt wel de tussen-s geschreven, omdat die ook geschreven wordt in andere samenstellingen met het eerste deel.

dorpsstraat

20 koppelteken

Je gebruikt een koppelteken bij:

- samenstellingen die je verkeerd kunt uitspreken omdat er twee klinkers naast elkaar komen te staan;

na-apen

- aardrijkskundige namen;

Noord-Brabant

- samenstellingen met losse letters of cijfers;

cd-hoesje, 12-jarige

- samenstellingen met een voorvoegsel zoals ex, privé, oud.

ex-man, oud-minister

Let op: telwoorden krijgen geen koppelteken

tweëntwintig

Regels om te onthouden

21 Hoofdletters

Hoofdletters worden geschreven:

- aan het begin van elke zin;
De zon schijnt het hele jaar door.
- in de indirecte rede;
Lieke schreeuwt: 'Ik kom toch niet!'
- bij eigennamen;
Jean Maduro, Wendy de Cuba, mevrouw De Cuba
- bij aardrijkskundige namen;
Aruba, Nederland, Australië
- bij namen van feestdagen, talen en dialecten;
Kerstmis, Papiamentu, Limburgs
- bij namen van verenigingen, instellingen, winkels en bedrijven;
het Rode Kruis, Wema
- bij namen van merken, kranten, boeken en tijdschriften;
Coca-Cola, Amigoe
- bij namen van straten, pleinen, kerken, gebouwen, en dergelijke.
Kerkstraat

22 woordtekens

Een trema gebruik je:

- wanneer twee of meer klinkers achter elkaar worden geschreven en dit tot een foute uitspraak kan leiden. Het trema komt dan op de beginletter van de nieuwe lettergreep.
knieën, ruïne, zeeën
-
-

Let op:

- samenstellingen krijgen geen trema. Een uitzondering hierop vormen de telwoorden.
na-apen, zee-egel, tweeëntwintig

Regels om te onthouden

Een apostrof gebruik je:

- wanneer een *s* wordt toegevoegd aan woorden die eindigen op één van de enkele klinker *a, i o, u* of *y*.
video's, baby's, ski's, Angela's kamer
-
-

23 de persoonsvormregels

- Als je aan het einde van een persoonsvorm een */t/* klank hoort, dan schrijf je ook een *t*, behalve bij *had, deed, stond* en *den*-werkwoorden.
Twan speelt met Yasmin
- De verledentijdsvormen van *ten*- en *den*-werkwoorden schrijf je wanneer er geen sprake is van klankverandering, met *tt* of *dd*.
Het huis brandde helemaal af.
Floor stootte haar knie tegen de tafel.
- De verleden tijd enkelvoud van *den*-werkwoorden waarbij sprake is van klankverandering, eindigt altijd op *-d*.
Lieke hield de winkelwagen vast.
- De tegenwoordige tijd enkelvoud van *den*-werkwoorden eindigt op *-d* als:
 - er ik in de zin staat;
Ik laad de winkelwagen vol.
 - er sprake is van een achtergeplaatst je of jij;
Laad jij de winkelwagen vol?
 - er sprake is van gebiedende wijs
Laad de winkelwagen vol.

In alle andere gevallen eindigt de tegenwoordige tijd enkelvoud van *den*-werkwoorden op *dt*.

Moeder laadt de winkelwagen vol.

24 Engelse werkwoorden die in de Nederlandse taal worden gebruikt

- Voor Engelse werkwoorden gelden dezelfde persoonsvormregels als voor Nederlandse werkwoorden.
skateboarden – ik skateboard, jij skateboardt, ik skateboardde, ik heb geskateboard
Let op bij werkwoorden waarbij de ik-vorm op *e* eindigt.
gamen – ik game, jij gamet, ik gamede, ik heb gegamed

Regels om te onthouden

25 meervouden

- Eindigt een woord op een lange klank die we met één letterteken schrijven, dan krijgt het woord in het meervoud 's.

agenda's, risico's, baby's

- Eindigt een woord op *ee, é, e (/u/)* of een tweetekensklank, dan komt de s er in het meervoud aan vast.

dominees, tralies, bureaus, logés, tantes

- Als de laatste lettergreep van een woord dat eindigt op *(er)ik, es (/us/)* of *it* weinig klemtoon heeft, dan wordt de laatste letter in het meervoud niet verdubbeld.

viezeriken – luiwammesen

26 verkleinvormen

- Als een woord eindigt op een lange klank (geschreven als *a, é, ee, o, u, i*), dan wordt het verkleinwoord met een dubbele klinker geschreven.

mama – mamaatje, stro – strootje

Let op:

- De *é* wordt in het verkleinwoord *ee* zonder accentteken, en de *i* (uitgesproken als */ie/*) aan het eind van een woord wordt in het verkleinwoord *ie*.
- Woorden die op *ng* eindigen krijgen in de meeste gevallen *-nkje* op het eind, maar er zijn ook uitzonderingen op *-ngetje*. Het is goed te horen of verkleinwoorden op *-nkje* of *-ngetje* eindigen.

ketting – kettinkje, kring – kringetje

Persoonsvorm-kaart

Spelling Groep 7

Taal leesland

